

Siri Ytrehus
Anders B. Fyhn

Bufast, Bjørvika og Benidorm

Boligplaner og boligønsker for eldre år

Siri Ytrehus
Anders B. Fyhn

Bufast, Bjørvika og Benidorm

Boligplaner og boligønsker for eldre år

© Fafo 2006

ISBN 82-7422-517-1

ISSN 0801-6143

Omslagsfoto: © Bård Løken / NN / Samfoto, © Jens Sølvberg / Samfoto,

© Tore Wuttudal / NN / Samfoto

Omslag: Fafos Informasjonsavdeling

Trykk: Allkopi AS

Innhold

Forord	5
Sammendrag	7
Kapittel 1 Innledning	15
1.1 Den videre gangen i rapporten	16
Kapittel 2 Forutsetninger for boligplaner og ønsker i eldre år	19
2.1 Økonomiske og materielle føringer	19
2.2 Sosiale og kulturelle føringer	22
2.3 Boligpolitisk utvikling. Endringer i ansvarsforhold for boligframskaffelse ved økte hjelpebehov i eldre år	23
2.4 Nærmere presisering av problemstillingene i rapporten	26
Kapittel 3 Metode	29
3.1 Svarprosent og representativitet	29
3.2 Analysene	34
3.3 Metodiske begrensninger	34
Kapittel 4 Syn på ansvar for boligframskaffelse	37
4.1 Syn på ansvarsforhold for boligframskaffelsen	39
4.2 Effekten av utdanning og inntekt på holdning til bruk av det offentlige og private markedet ved boligframskaffelsen	43
4.3 Oppsummering – diskusjon – syn på ansvarsforhold for boligframskaffelsen i eldre år	46
Kapittel 5 Framtidige boligplaner	49
5.1 Bruk av boligkapitalen	50
5.2 Boligplanlegging for skrøpelighet i framtida	53
5.3 Effekten av høy utdanning og inntekt på framtidig boligplanlegging for de tre aldersgruppene	55
5.4 Oppsummering/diskusjon – framtidig boligplanlegging	58

Kapittel 6 Hjemme så lenge det går – «aging in place»	61
6.1 Betale for tjenester for å bo hjemme så lenge som mulig ved skrøpelighet	63
6.2 Oppsummering/diskusjon – holdning til å betale for tjenester for å bo hjemme så lenge som mulig	64
Kapittel 7 Ønskede boligkvaliteter	65
7.1 Hva er de ønskede boligkvaliteter?	66
7.2 Fem boligkvalitetsdimensjoner	68
7.3 Prioritering av boligkvaliteter blant ulike grupper	73
7.4 Ønsker om boligtyper	81
7.5 Ønsket boligstørrelse	86
7.6 Oppsummering – diskusjon – ønskede boligkvaliteter	87
Kapittel 8 Flytting og fritid	91
8.1 Flytteplaner	94
8.2 Hvor vil de flytte?	96
8.3 Ønsket sentralitet	99
8.4 Flytteønsker ved endring i livssituasjon	101
8.5 Hvor mange har fritidsbolig?	103
8.6 Fritidsbolig i framtida	105
8.7 Holdning til bruk av boligkapital til fritidsformål	109
8.8 Oppsummering og diskusjon – flytting og fritid	111
Kapittel 9 Avslutning	115
Litteratur	119
Vedlegg 1 Spørreskjema	123
Vedlegg 2 Vedleggstabeller	139

Forord

Denne rapporten tar for seg boligønsker blant 50-, 60-, og 70-åringer i Norge. Rapporten baserer seg på en spørreskjemaundersøkelse til et representativt utvalg av disse tre aldersgruppene. Undersøkelsen er et delprosjekt under prosjektet «Eldres boligønsker» og har vært et samarbeidsprosjekt mellom Fafo og NIBR. Andre publikasjoner som er gitt ut under dette prosjektet er: «Slik vil eldre bo. En undersøkelse av fremtidige eldres boligpreferanser» fra NIBR av Lene Schmidt og Ivar Brevik og «Her vil jeg bo! Boligønsker blant 50-, 60- og 70-åringer i fire lokalområder» fra Fafo av Siri Ytrehus og Anders B. Fyhn.

Spørreskjemaundersøkelsen som rapporten baserer seg på er gjennomført av TNS-Gallup.

Husbanken har vært oppdragsgiver for rapporten. Våre kontaktpersoner her har vært Tone Rønnevik og Åse Ribe. Takk til dem begge for godt samarbeid og mange nyttig innspill og kommentarer.

Kapittel 1 til 6 og 9 er skrevet av Siri Ytrehus. Anders B. Fyhn og Siri Ytrehus har i samarbeid skrevet kapittel 7 og 8. Hanne Bogen har bidratt i analysearbeidet.

Siri Ytrehus
Prosjektleder

Sammendrag

Denne rapporten handler om 50-, 60- og 70-åringenes boligplaner og -ønsker for eldre år. Rapporten baserer seg på resultater fra en spørreskjemaundersøkelse til et landsdekkende, representativt utvalg av 50-, 60- og 70-åringer. Boligen og boligsituasjonen er en av de viktigste arenaene for produksjon av velferd og særlig for eldre. Spørsmål om hva som er en god bolig i eldre år og hvordan vi på best mulig måte kan sikre en god boligsituasjon for flest mulig eldre framover, er derfor viktig å få svar på. Følgende problemstillinger er besvart i denne undersøkelsen:

- hvem de mener har ansvar for boligframskaffelsen i eldre år
- hvor de vil henvende seg for å få hjelp til å skaffe en egnet bolig ved skrøpelighet
- hvordan aldersgruppene oppfatter sin oppsparte boligkapital
- hva de ønsker å bruke den til
- hvilket syn de har på muligheten til å bli boende i det hjemmet har de i dag også når hjelpebehov oppstår
- hvilke boligkvaliteter de verdsetter
- hvilken betydning tilknytningen til nåværende bosted har
- hvordan de ser på muligheten for flytting
- hva ferie- og fritidsplaner betyr i den sammenhengen.

Syn på ansvar for boligframskaffelse

I Norge har vi hatt liten oppmerksomhet omkring selve prosessen med å skaffe bolig når skrøpelighet i eldre år oppstår, og det er få norske undersøkelser omkring selve framskaffelsen av bolig eller institusjonsplass. Våre resultater viser sterk støtte til at det er det offentliges ansvar å finne fram til boligløsninger ved økte hjelpebehov i alderdommen. Nesten halvparten mener det er det offentliges ansvar å finne fram til en bolig i alderdommen når skrøpelighet oppstår. Én av tre mener det er det offentliges ansvar også i tilfellene der dårlig økonomi er årsaken til behovet. Høy-

inntektsgruppen støtter i større grad enn andre tanken om det privates ansvar. Men selv om det er størst oppslutning blant høyinntektsgruppene for å framheve det privates ansvar, er allikevel det mest slående resultatet her at det er få som framhever det private ansvaret, og at det er tanken om boligframskaffelsen som det offentliges ansvar som har sterkest støtte.

På spørsmål om hvor de vil henvende seg for å få hjelp til å skaffe bolig som eldre, er det flest som oppgir det offentlige. Svarene på spørsmål om hvor de vil henvende seg for å få bolig er det svært få som oppgir at de vil gå sammen med venner. Våre resultater her tyder derfor på at kollektive boligløsninger i eldre år har liten støtte. Få vil gå sammen med andre for på den måten å løse boligproblemer i eldre år. Dette er ikke noe overraskende resultat at så få ønsker å gå sammen med venner for å skaffe bolig. Vi har ingen tradisjon i vesentlig omfang for kollektive boligløsninger i Norge, heller ikke blant den yngste gruppen som her deltar. Valg av boform i eldre år og da særlig når hjelpebehov har oppstått, vil i stor grad influeres av ønske om trygghet. Mange vil henvende seg til det offentlige for å få en bolig. En viktig forklaring på dette må vi regne med er at mange ønsker den tryggheten som en tenker at offentlige boligløsninger til eldre vil representere.

En betydelig gruppe har ikke tatt stilling til spørsmålet om ansvarsforhold ved boligframskaffelsen og oppgir at de ikke vet hvor de vil henvende seg. Dette resultatet må vi oppfatte som uttrykk for usikkerhet omkring hvordan boligspørsmålet skal løses. Det er størst usikkerhet blant personer med minst økonomisk handlingsrom.

Når vi sammenligner hvilken betydning utdanning og inntekt har for synet på ansvar for boligframskaffelse for 50-, 60- og 70-åringene, ser vi at aldersgruppen med rot i etterkrigstidas utdanningsrevolusjon ikke skiller seg fra de andre. Gruppen med høyere utdanning blant de yngste (50-åringene) har ikke andre ønsker i forhold til familie og det offentlige enn 60- og 70-åringene. Derimot ser vi at inntekt har forskjellig effekt for aldersgruppene. Blant 70-åringene er det lik holdning uansett inntekt. Dette er ikke tilfelle for yngre grupper. Variasjoner mellom høy- og lavinntektsgruppen i hvor de vil henvende seg, er større.

Framtidige boligplaner og holdning til bruk av boligkapitalen

Våre resultater viser at vel halvparten er positiv til bruk av boligkapitalen til kjøp av en tilpasset bolig. Yngre grupper er mer positive enn eldre grupper. Grupper med høyere utdanning er mer positivt innstilt enn andre grupper. Bare 13 prosent ønsker å selge boligen for å leie bolig i stedet, og bare 14 prosent vil bruke boligkapitalen til andre formål. Leiemarkedet i Norge er begrenset, noe som det er rimelig å anta er en årsak til at få kan tenke seg en leiebolig som alternativ til eierboligen, i tillegg til at vi må regne med at mange vil oppfatte eierboligen som

et boligalternativ som gir større selvbestemmelse og trygghet. Det er først når skrøpelighet oppstår at leieboligen blir et alternativ.

Så mye som 65 prosent svarer at de *ikke økonomisk sett* har planlagt framtidig boligsituasjon med tanke på skrøpelighet. På den annen side har så mye som 67 prosent svart at de har tatt hensyn til mulig skrøpelighet når de planlegger hvordan de skal bo i framtida. Dette viser at mange vil mene de allerede har en boligsituasjon som er godt tilpasset en framtidig situasjon som hjelpetrengende og skrøpelig. Det viser også at all boligplanlegging ikke nødvendigvis er ensbetydende med økonomisk planlegging.

Vi har også studert hvordan ulike utdanningsgrupper forholder seg til spørsmålet om økonomisk boligplanlegging og annen boligplanlegging. Våre resultater her tyder på at høyt utdannede grupper vil utsette eventuelle boligendringer til de blir eldre. Når vi her har analysert hver og en av aldersgruppene for seg, finner vi at det er størst forskjell mellom gruppene med høy og lav utdanning blant de eldste i utvalget. Grupper med høy utdanning skiller seg da ut blant den eldste aldersgruppen ved at de i større grad enn grupper med lav utdanning svarer positivt på at de ønsker å gjøre boligendringer i framtiden. Blant de yngre er det mindre forskjeller mellom høyt og lavt utdannede. Vi kan tolke svarene her som uttrykk for at grupper med høyere utdanning *vil gjøre boligendringen først når de blir eldre og hvis det blir behov for endring*. Dette er et viktig resultat. De høyeste utdanningsgruppene gjør ikke forberedelser når de er yngre med tanke på en mulig situasjon som skrøpelig, men som eldre er de i større grad enn andre utdanningsgrupper villige til å gjøre nødvendige endringer.

Hjemme så lenge det går – «aging in place»

To av tre i vår undersøkelse oppgir at de kan tenke seg å betale for tjenester for å kunne bo hjemme så lenge som mulig dersom skrøpelighet oppstår. Betalingsviljen er minst blant dem med lav inntekt og utdanning. Det betyr at når det forutsettes egen innsats og betaling for å kunne bo hjemme så lenge som mulig, så vil «aging in place» være et alternativ best tilpasset de mest betalingssterke gruppene.

Resultatet viser at krav om betaling for nødvendig hjelp og støtte kan skape usikkerhet særlig blant grupper som har lav betalingsevne og illustrerer at denne gruppen derfor kan være utsatt i et system som gjør tilgang til tjenester avhengig av betalingsevne.

Ønskede boligkvaliteter

I kapittel 7 viser vi hvilke kvaliteter ved bolig de som har deltatt, ønsker seg, og hva slags boligtype som er mest ønsket. Vi framhever fem viktige boligkvalitetsdimensjoner. Disse er

- boligens praktiske indre kvaliteter
- boligens nærhet til service
- boligens mulighet til fritid og aktiviteter
- boligens ytre kvaliteter
- boligens mulighet til familie og trygghet

Av disse blir de praktiske indre boligkvalitetene prioritert høyest, dernest følger «ytre boligkvaliteter», «familie og trygghet», «fritid og aktiviteter» og «nærhet til serviceinstitusjoner».

Våre resultater viser at de praktiske indre boligkvalitetene prioriteres høyt av mange. Men denne dimensjonen har likevel ikke like sterk støtte og prioritet blant alle. Grupper som er mest avhengig av en god tilrettelegging, gir naturlig nok dimensjonen høyest prioritet. Personer med funksjonsvansker og eldre skårer høyere enn de yngre og de som ikke har funksjonsvansker. Særlig ser vi at andelen som *ikke* prioriterer denne dimensjonen, er betydelig høyere blant de yngste.

De praktiske boligkvalitetene har betydelig sterkere prioritet blant grupper med lav utdanning enn blant høyutdanningsgrupper. En forklaring kan være knyttet til ulike verdier blant høyt og lavt utdannede som gir seg utslag i at høyt utdannede grupper opplever andre aspekt ved boligen som viktigere. En annen forklaring kan være – som ovenfor vist - at høyt utdannede er mest innstilt på å gjøre endringer også i eldre år. De mener de har ressurser som kan benyttes hvis de skulle komme i en situasjon som tilsier at de trenger en mer praktisk boligutforming. Derfor blir ikke dette aspektet prioritert så høyt som tilfellet er for grupper med lavere utdanning.

Det er den eldste gruppen og grupper med funksjonsvansker som prioriterer «boligens nærhet til servicefunksjoner» i større grad enn yngre og grupper uten funksjonsvansker. Men i motsetning til hva som var tilfelle for de praktiske boligkvalitetene, er det de høyt utdannede som prioriterte denne dimensjonen høyest. Forklaringen kan ha å gjøre med dagens bosettingsmønster. Høyt utdannede grupper bor i større grad i sentrale strøk enn lavt utdannede. De er vant med å bo nært til service og ønsker også dette for framtida.

Yngre grupper prioriterer fritids- og aktivitetsdimensjonen og «ytre boligkvaliteter» i større grad enn eldre grupper. Dette kan være uttrykk for at yngre er i en livsfase som tillater dem å vektlegge denne type aspekter ved boligen. Men det er også rimelig å tenke at dette er et aspekt ved boligen som stadig flere ønsker seg

og at yngre i større grad enn eldre oppfatter dette som en selvfølge. Dette kan derfor være krav og ønsker de vil ta med seg inn i alderdommen.

Våre resultater viser kjønnsforskjeller i prioritering av ulike boligkvaliteter både når det gjelder «fritids- og aktivitets»-dimensjonen og «ytre boligkvaliteter». Menn ønsker disse kvalitetene i større grad enn kvinner.

De eldste prioriterer høyere enn de yngre familie- og trygghetsdimensjonen. Høyinntektsgruppene har en lavere prioritering av denne dimensjonen enn lavinntektsgrupper. Av de ulike sivilstandsgruppene er det flest blant enker/enkemenn som prioriterer denne dimensjonen høyt. Denne gruppen bor oftest alene, noe som kan forklare deres prioritering.

Ønsket boligtype

Vi har studert hva slags boligtype de ulike aldersgruppene ønsker seg. Eneboligen er den mest populære boformen. Vel 40 prosent av de tre aldersgruppen ønsker seg enebolig, men det er også færre som oppgir at de ønsker enebolig enn dem som i dag bor i en enebolig. Rekkehus og hus i kjede/terrassehus er en litt mer attraktiv boligtype enn leilighet. En av fire ønsker denne boligtypen. Vel 20 prosent ønsker leilighet i blokk eller terrassehus.

Det ikke er store forskjeller mellom de ulike aldersgruppene. De fleste ønsker seg enten en enebolig eller et hus i rekke/kjede. Dette er tilfelle for alle aldersgruppene. Det er en litt høyere andel blant de yngste som ønsker enebolig. Vi finner ikke noen tendens til at de yngste i større grad enn de eldste ønsker seg en leilighet i eldre år. 46 prosent av 50-åringene ønsker enebolig, 23 prosent en leilighet. De tilsvarende tallene for 70-åringene er henholdsvis 42 og 25 prosent. Dette resultatet er noe overraskende, tatt i betraktning den relativt store oppmerksomhet det har vært i mediene på at yngre eldre i dag ønsker å bytte ut eneboligen med en leilighet.

Inntekt er en avgjørende faktor som påvirker ønsket om en leilighet. Flere blant dem med høy inntekt ønsker seg en leilighet sammenlignet med lavinntektsgruppen. 30 prosent av høyinntektsgruppen ønsker en leilighet, mens det tilsvarende tallet for lavinntektsgruppen er 14 prosent. Forklaringen må vi regne med har å gjøre med at attraktive og moderne leiligheter som er bygd og markedsført med tanke på disse aldersgruppene, er dyre leiligheter. Leiligheter i lavere prisklasser er mindre attraktive for aldersgruppene her. Dels må forklaringen også knyttes til at en større andel av høyinntektsgruppen bor i sentrale strøk. Her er tilbudet av leiligheter større, og muligheten til å få en leilighet med tilfredsstillende kvalitet er derfor bedre.

Eneboligen står sterkest blant gruppen med lav utdanning. 52 prosent av denne aldersgruppen ønsker en enebolig. Gruppen med den høyeste utdanningen skil-

ler seg ut når det gjelder boligtype ved at det er nesten like mange blant gruppen med høy utdanning som ønsker hus i rekke/kjede/terrassehus, som det er som ønsker seg enebolig. 38 prosent ønsker en enebolig og 36 prosent ønsker hus i rekke/kjede/terrassehus.

Det er en høyere andel som ønsker rekke/kjede/terrassehus blant kvinner og blant enker/enkemenn.

Flere menn enn kvinner ønsker enebolig. Årsaken kan være at kvinner er mer skeptiske enn menn til det vedlikeholdsarbeidet som følger med en enebolig.

Flytting og fritid

Pensjonisttilværelsen handler absolutt ikke bare om skrøpelighet og hjelpeavhengighet. Heller ikke all boligplanlegging i alderdommen gjør det. I den grad vi planlegger pensjonisttilværelsen, vil planleggingen også blant annet handle om å skape muligheter for å realisere eller videreføre ønskede eller verdsatte ferie- og fritidsaktiviteter. Flytting og boligspørsmål i eldre år har også å gjøre med fritidsspørsmålet, og da særlig den delvise flyttingen eller *sesongbaserte flyttingen*. *Hytta* representerer en viktig del av fritiden for mange i Norge.

Som forventet er konkrete flytteplaner mest utbredt blant de yngste. 15 prosent av 50-åringene har konkrete flytteplaner de nærmeste ti årene, tilsvarende tall for 60- og 70-åringene er henholdsvis 13 og 7 prosent.

Det å forbli bofast har sterk oppslutning blant de eldste, samtidig er det også en viss andel blant denne aldersgruppen som er åpne for at flytting kan bli aktuelt. 51 prosent av de eldste sier at de ikke kommer til å flytte fra nåværende bolig, mens 39 prosent sier at de regner med «å flytte innen ti år eller ikke utelukker å flytte».

Høyest andel som ønsker flytting, finner vi blant den høyeste inntektsgruppen, de med høyest utdanning og de yngste. Høyest andel som ønsker å forbli bofast, finner vi blant de eldste, de med lavest inntekt og blant enker/enkemenn.

Våre resultater bekrefter antakelsen om *bostedets sentral betydning for eldre grupper*. Selv om mange kan tenke seg å bytte bolig, er ikke det ensbetydende med ønske om å bytte bosted. På spørsmål om hvor de kunne tenke seg å flytte dersom det skulle bli aktuelt, er det flest som krysser av for flytting i samme område som de i dag bor. De fleste ønsker altså å bo i det boområde de i dag bor i. 50 prosent av 70-åringene kan tenke seg å flytte lokalt, mens bare fem prosent kan tenke seg å flytte over lengre distanser. Bare fire prosent av den eldste gruppen i vårt utvalg kan tenke seg flytting til Syden.

Det er ikke bare for eldre grupper at flytting til et sted nær nåværende hjem-plass er det som er mest ønskelig. For alle gruppene er flytting nær nåværende bosted det mest aktuelle alternativet. For eksempel er det 65 prosent av høyinntektsgrup-

pen som kan tenke seg en lokal flytting, 16 prosent kan tenke seg flytting over lengre distanser i Norge og 20 prosent flytting til Syden. Blant 60-åringene er det 52 prosent som oppgir at en lokal flytting vil være aktuelt, mens 12 prosent oppgir flytting over lengre distanser i Norge og 10 prosent oppgir flytting til Syden. Tilsvarende tall for 50-åringer er 66, 14 og 20 prosent.

Også resultatene vi får når vi spør om hvor sentralt framtidens eldre ønsker å bo, viser at de fleste ønsker å bo i den type *bostedsstrøk* som de i dag gjør. Mest fornøyd er de som bor i en mindre by i dag. Dette er tilfelle for alle aldersgruppene. Få av disse ønsker å endre bosted. Minst fornøyd er de som bor «på landet». 91 prosent av dem som i dag bor «i/ved mindre by, tettsted», ønsker også denne type bostedsstrøk i framtida. 81 prosent av dem som bor i «sentrum eller utkant av stor by», ønsker fortsatt denne type bostedsstrøk, og 71 prosent av dem som bor «på landet», ønsker å forstette å bo der.

På spørsmål om hvilke livssituasjoner som kan gjøre flytting aktuelt, er endring i helsetilstand det som i størst grad får disse aldersgruppene til å vurdere å bytte bolig. Men resultatene viser også at mange 50-åringer knytter flytting til det å bli pensjonist. Over en fjerdedel av 50-åringene mener det å bli pensjonist gjør det aktuelt å flytte.

Det mest påfallende resultatet når det gjelder spørsmålet om hvilke livssituasjoner som kan resultere i flytting, er den høye andelen som har svart at de er usikre. Det viser at mange erkjenner at det ikke er godt å si hva som blir følgene av en endring i livssituasjonen. I flere tilfelle skiller de eldste seg ut med en høy andel som oppgir at de er usikker på om en endring i livssituasjonen vil føre til flytting. En årsak til dette er sannsynligvis at deres svar er mer realistiske enn hva som er tilfelle for yngre grupper. Særlig vil dette gjelde spørsmål som har å gjøre med livsfasen til de eldre. Situasjonen er nærmere i tid for de eldste og dermed mer realistisk, og både de negative og positive konsekvensene av en eventuell flytting blir således nøyere vurdert. Derfor blir også usikkerheten større.

Flere av våre resultater tilsier at fritidsboligen vil spille en sentral rolle blant framtidens pensjonister. En betydelig andel av alle aldersgruppene som her har deltatt, har i dag en fritidsbolig. Andelen er høyest blant de yngste. 53 prosent av 50-åringene har fritidsbolig. Men andelen blant 70-åringene er også høy: Hele 46 prosent av disse har fritidsbolig.

Mange av dagens 50-åringer ønsker å kjøpe en fritidsbolig, både blant dem som i dag har fritidsbolig, og blant dem som ikke har dette. Dette gjelder for én av ti av både dem som i dag har fritidsbolig, og dem som ikke har det.

Resultatene viser at fritidsboligen vil bli brukt langt opp i åra. Få av 70-åringene planlegger å minske bruken av denne.

Våre resultater viser at den sesongbaserte flyttingen vil bli omfattende, og her vil fritidsboligen i Norge spille en viktig rolle. Fritidsboligen i Norge er, og ser ut

til å bli, atskillig viktigere enn Syden-boligen blir. Samtidig er det en betydelig gruppe av de yngste som har anskaffet en Syden-bolig og en betydelig andel har oppgitt at de kan tenke seg å kjøpe en slik bolig. Vi har sett at en betydelig andel – én av fem – av 50-åringene oppgir at de kan tenke seg en «sydenflytting». Det er betraktelig færre blant 60-åringene, men fortsatt er det én av ti som ønsker denne type flytting.

Fem prosent av utvalget har en fritidsbolig i Syden. Andelen er høyest for de yngste og de eldste. Det at så mye som seks prosent av 50-åringene allerede nå har Syden-bolig, samt at hver femte person i denne aldersgruppen ønsker seg denne type flytting, kan være en indikasjon på at vi vil komme til å få en betydelig og økende gruppe blant eldre i varmere land i framtida.

Kapittel 1 Innledning

Denne rapporten handler om 50-, 60- og 70-åringenes boligplaner og ønsker for eldre år. Vi vil med utgangspunkt i svar på en spørreskjemaundersøkelse til et representativt utvalg av disse aldersgruppene i Norge vise aldersgruppenes syn på nåværende og framtidig boligsituasjon og hvordan den er tilpasset alderdommen.

I Norge forventes økende aldring av befolkningen på samme måte som i andre vestlige land. Befolkningspyramiden blir topptung med relativt sett mange eldre og færre unge. De seinere årene har det derfor vært økt oppmerksomhet knyttet til den demografiske utviklingen og forventninger om økte utgifter til velferdsformål og dermed også økende oppmerksomhet omkring hvordan vi skal møte behov for hjelp og omsorg blant hjelpetrengende eldre.

Husbanken som ansvarlig for fastsettelse av normeringer og formidling av lån til egen bolig har gitt oss en høy boligstandard og en stor andel av de norske husstandene i egne eide boliger. Dette er tilfelle også etter avsluttet yrkesliv, for enslige eldre og for deler av grupper som ikke har hatt yrkestilknytning eller har hatt en ustabil yrkestilknytning. Det har etter hvert blitt betydelig oppmerksomhet omkring eldres oppsparte boligkapital, både i mediene og fra det offentliges side og fra private eiendomsutviklere og tilbydere. Eldre er blitt en interessant gruppe også for de private boligbyggerne. Utviklingen har ført til at eldre er beskrevet som en gruppe som er rik på boligkapital, men fattig på inntekt (asset rich, but income poor). Et annet uttrykk som brukes, er at eldre lever fattige, men dør rike (live poor but die rich).

Boligen og boligsituasjonen er av de viktigste arenaene for produksjon av velferd, særlig for eldre. Spørsmål om hva som er en god bolig i eldre år og hvordan vi på best mulig måte kan sikre en god boligsituasjon for flest mulig eldre framover, er derfor viktig å få svar på. Vi vet fra før at det å ha en godt tilrettelagt bolig for ulike livssituasjoner og behov er viktig. Boligen må gi mulighet til å opprettholde et sosialt liv og verdifulle aktiviteter og ligge i omgivelser som vi føler tilhørighet til, og oppleves som trygge. Særlig det å kunne bo i kjente omgivelser kan være en viktig og grunnleggende faktor for mange eldre (Ytrehus 2004). Selv om de aller fleste i dag har en tilfredsstillende bolig og oppspart boligkapital, kan det likevel være spesielle utfordringer med tanke på hvordan boligsituasjonen framover vil bli når hjelpebehov oppstår. Fortsatt er det store variasjoner mellom ulike

grupper av middelaldrende og eldre i de muligheter som den enkelte har til selv å legge til rette for en god boligsituasjon i framtida.

I denne rapporten er det middelaldrende og eldres eget perspektiv på nåværende og framtidig boligsituasjon som står sentralt. Vi har ønsket å få svar på i hvilken grad disse gruppene tilrettelegger boligsituasjonen med tanke på alderdommen, og hva de selv opplever som en god boligsituasjon i eldre år. Sammenligning mellom de tre ulike aldersgruppenes svar har gitt et godt grunnlag for å drøfte i hvilken grad middelaldrende og yngre eldre er oppmerksom på boligbehov i eldre år og om de tar hensyn til disse i dag. Med utgangspunkt i svarene fra spørreskjemaundersøkelsen viser vi hvordan aldersgruppene selv oppfatter sin oppsparte boligkapital, hva de ønsker å bruke den til, hvilket syn de har på muligheten til å bli boende i det hjemmet de i dag har, også når hjelpebehov oppstår, hvilke boligkvaliteter som gruppene verdsetter, om de kan tenke seg å forbli bofast, betydningen av tilknytningen til bostedet, hvordan de ser på muligheten for flytting og hva ferie- og fritidsplaner betyr i den sammenhengen.

1.1 Den videre gangen i rapporten

I neste kapittel vil vi redegjøre for materielle, økonomiske og sosiale og boligpolitiske betingelser for boligetablering i eldre år. Videre redegjør vi for hvordan ansvarsforholdet for å sikre eldres boligbehov har vært og for de relevante endringene i boligpolitikken. Med utgangspunkt i denne gjennomgangen oppsummerer vi de problemstillingene som vi tar opp i denne rapporten.

I kapittel 3 beskriver vi nærmere hvordan denne undersøkelsen er gjennomført og sentrale kjennetegn ved de gruppene som har deltatt i undersøkelsen.

I kapittel 4 til 8 presenteres undersøkelsens resultater. I kapittel 4 tar vi for oss syn på ansvar for finne en god bolig i alderdommen. Vi viser hvilket syn vårt utvalg har på hvem som bør være ansvarlig for å framskaffe bolig ved økende hjelpebehov og hvem de ser for seg at de selv vil kontakte for å anskaffe en egnet bolig ved endrede hjelpebehov i alderdommen. I dette kapitlet har vi valgt å se spesielt på hvilken betydning inntekt og utdanning har for hver og en av aldersgruppene og for deres holdning til disse spørsmålene.

I kapittel 5 handler det om holdning til bruk av boligkapital og hvilke boligplaner aldersgruppene har med tanke på alderdommen. Vi viser holdning til bruk av boligkapital til å kjøpe en tilpasset bolig i alderdommen, holdning til bruk av boligkapital til annet forbruk, og holdning til å frigjøre boligkapitalen ved å leie en bolig i alderdommen. Videre redegjør vi for i hvilken grad aldersgruppene øko-

nomisk og på andre måter har tenkt på boligsituasjonen med tanke på skrøpelighet i alderdommen. I dette kapitlet ser vi også særskilt på hvilken effekt inntekt og utdanning har på disse spørsmålene for hver og en av aldersgruppene.

Det å skulle ta ansvar for boligbehov ved skrøpelighet i alderdommen trenger ikke innebære flytting til en ny bolig. I kapittel 6 ser vi nærmere på holdning til å betale for hjelp for å kunne bo i eget hjem også ved økte hjelpebehov. Vi har her spurt om aldersgruppene kan tenke seg å betale for hjelp og service som kreves for å kunne bli boende i eget hjem.

I kapittel 7 viser vi hvilke kvaliteter ved bolig de som har deltatt, ønsker seg. Vi redegjør for hvilke kvaliteter ved selve boligen, hvilken boligtype og hva slags boligstørrelse de ønsker seg for eldre år og hvordan boligønskene varierer for de tre ulike aldersgruppene og etter andre bakgrunnskjennetegn.

Pensjonisttilværelsen handler om mye mer enn skrøpelighet og hjelpeavhengighet. Boligendringer vi gjør til pensjonisttilværelsen eller som pensjonister, kommer heller ikke bare som en konsekvens av at vi en gang i framtida kanskje vil bli syke eller skrøpelige. I kapittel 8 ser vi nærmere på de planene aldersgruppene i vår undersøkelse har omkring framtidige flytte- og fritidsspørsmål. Videre viser vi hvilke flytteplaner utvalget vårt har, hvor de ønsker å flytte, hva slags livssituasjoner som forbindes med flytting, hvor mange som i dag har fritidsbolig, synspunkt på bruken av denne i framtida og holdning til bruk av boligkapitalen til fritidsformål.

I kapittel 9 presenteres en oppsummering og drøfting av sentrale funn i denne undersøkelsen.

Kapittel 2 Forutsetninger for boligplaner og ønsker i eldre år

Nye generasjoner av eldre møter andre betingelser når de skal utforme egen boligsituasjon i eldre år enn tidligere tiders eldre. Større deler av eldregruppen har oppspart boligkapital og god inntekt som pensjonist. Nye generasjoner av eldre har også en annen erfaringsbakgrunn. De har opplevd velferdsstatens framvekst og utdanningssamfunnet, endrede samlivsformer, økt likestilling mellom kjønnene og økt yrkesaktivitet for kvinner. Normer og verdier for forbruk, aktivitet og samhandling er under endring og store grupper av befolkningen har hatt mulighet til ferier og fritidsreiser. Halvparten av alle over 50 år eier i dag sin egen hytte. Også boligpolitikken rettet mot eldre grupper har vært under endring på en måte som kan innvirke på eldres tanker omkring framtidige boligspørsmål. Alt dette er forhold som vil sette sitt preg på boligbehov, boligplaner og ønsker for eldre år. Vi vil innledningsvis i denne rapporten redegjøre for noen sentrale materielle, sosiale og boligpolitiske forhold som er med på å forklare og forstå boligsituasjonen for middelaldrende og eldre grupper i dag og som dermed innvirker på deres muligheter til å forme denne i framtida.

2.1 Økonomiske og materielle føringer

Våre ønsker, behov og tanker omkring hva vi skal kreve av en bolig for at den skal oppfattes som en god bolig, har gjennomgått store endringer. Vi vil trekke fram særlig fire forhold ved den materielle og økonomiske utvikling som har betydning for boligsituasjonen og muligheter til boligbytte i eldre år.

Inntektsutviklingen

For det første er det *inntektsutviklingen for eldre grupper*. Undersøkelser av inntektsutviklingen peker på god utvikling for eldre grupper, men også inntektsulikhet mellom grupper av eldre. Inntekts- og formuessituasjonen for eldre grupper er beskrevet og analysert i mange ulike arbeider de siste årene (se for eksempel

Magnussen 1991, Barlindhaug 1995, Pedersen 1998, Barlindhaug 2002, 2003, Koren 1999). Inntektsutviklingen for eldre som gruppe har vært positiv, selv om norske eldre ikke har høy inntekt sammenlignet med eldre i andre land. Samtidig er det relativt stor forskjell mellom ulike grupper av eldre. Økende yrkesaktivitet blant de yngre kvinnelige pensjonistene har gitt inntektsforskjeller mellom de yngste og eldste blant eldregruppene (Pedersen 1998). Inntektsforskjellene mellom enslige kvinnelige pensjonister og pensjonistpar har også vært relativt stor.

I en situasjon med god økonomi kan det være lettere å kombinere mange ulike hensyn. God økonomi gir økt handlingsrom og mange ulike boligløsninger å velge mellom. Dermed vil den enkelte ikke være nødt til å prioritere mellom ulike hensyn. Det vil være mulig å realisere mange ulike hensyn, også det å ta hensyn til framtidig skrøpelighet i den framtidige boligplanleggingen.

Flere i egen eid bolig

For det andre har andelen som *eier sin egen bolig* blant de eldste, økt. I 1981 eide 60 prosent av aldersgruppen fra 66–75 år sin egen bolig. På midten av 1990-tallet var eierandelen i underkant av 80 prosent (Barlindhaug 2003, Løwe 2002). På grunn av økende andel eldre i egen eid bolig har eldre betydelige boligverdier. Denne situasjonen er nettopp opphavet til beskrivelsen av eldre som en gruppe som er rik på kapital, men fattig på inntekt. For deler av eldregruppen stemmer dette. Deres samlede kapital består av boligkapitalen. Andre har i tillegg til de verdiene som boligen representerer, også annen oppspart kapital (Gulbrandsen og Langsether 2002). Men den gruppen der boligkapitalen utgjør hoveddelen av den samlede kapital, er også den gruppen av eldre som har lavest inntekt (Barlindhaug 2003).

Flere i enebolig

For det tredje har, parallelt med utviklingen av økende eierandeler, også andelen av *eldre i eneboliger* økt. I 1981 var det 51 prosent av aldersgruppen mellom 62 og 68 år som bodde i enebolig. I 1995 hadde andelen som bodde i enebolig blant samme aldersgruppe, økt til 61 prosent. Økende andel i eneboliger har gitt seg utslag i større boliger blant eldre grupper. Gjennomsnittlig areal per person i husholdet har økt betraktelig fra 1988 for alle aldersgruppene, også for de eldste. En 50-åring hadde i 1988 et boligareal på 79 m², mens boligarealet for en femtiåring i 1999 var 96 m². 70-åringene hadde i 1988 et boligareal på rundt 80 m², mens en 70-åring i 1999 hadde et boligareal på nesten 100 m². Økt boligareal og høy eneboligandel *kan* føre til at flere ønsker å bytte til en leilighet i eldre år. På den annen side kan det at flere har erfaring med eneboliger og god plass tidligere i livs-

løpet, gjøre at flere har vent seg til og trives med eneboligen, og derfor også ønsker tilsvarende bolig i eldre år. Boligen kan være en kilde til aktiviteter og sosialt samvær. Eldre kan ønske plass slik at boligen kan være et samlingssted for familien og kanskje tilby overnattingsmuligheter for barn og barnebarn. Fordi andelen i eneboliger samlet sett har økt, vil ikke en eventuell økning i andel eldre som etter spør leiligheter, nødvendigvis være ensbetydende med at større andeler av alle eldre bor i leilighet sammenlignet med tidligere.

Bedret boligstandard for alle

Videre har *boligstandarden* for eldre grupper endret seg mye i løpet av kort tid. En generell forbedret boligstandard betyr mye for muligheten eldre har til å ha en tilfredsstillende bolig i alderdommen og for muligheten til å kunne forbli i egen bolig også ved skrøpelighet. På begynnelsen av 1970-tallet manglet så mye som 20 prosent av alle boliger bad og wc. De dårligste boligene var de eldste boligene, og mange eldre bodde i slike. En betydelig gruppe av eldre på begynnelsen av 1980-tallet bodde fortsatt uten innlagt vann (Daatland 1986). Det har tidligere vært oppmerksomhet omkring det å heve standarden i eldres boliger. I regi av Husbanken er det gjort arbeid for å få til livsløpsstandard for alle boliger. Bad og wc er lagt inn og den fysiske tilgjengeligheten er bedret ved fjerning av terskler og ved å lette atkomst til boliger (Bull 1993, Bull, Lange, Grut 1993, Lauli 1991a, 1991b, 1992, Ytrehus, Stamsø og Østby 1998). I dag er det nesten ingen – heller ikke eldre – som bor uten wc og bad (Løwe 2003).

Boligstandarden er derfor forbedret for alle grupper. Ønsker og krav til boligkvaliteter i alderdommen vil preges av den boligstandarden vi har hatt gjennom livsløpet. Vi vil ta med oss krav og ønsker til boligen i alderdommen som vi har vent oss til. For mange vil ikke boligbehovene endres når en eldes. En god boligstandard og verdsatte boligkvaliteter for eldre grupper trenger derfor ikke være annerledes enn for yngre grupper. For andre vil boligbehovene endres som følge av økt skrøpelighet og hjelpebehov og økt behov for trygghet. Dette kan få betydning for hvilke boligkvaliteter som blir viktig. Det kan være kvaliteter som har å gjøre med boligens indre utforming, men også med de nære omgivelser omkring boligen og boligens beliggenhet.

2.2 Sosiale og kulturelle føringer

Som et selvfølgelig poeng er det ikke slik at hva vi ønsker oss av vår framtidige boligsituasjon bare bestemmes av den enkeltes økonomiske handlingsrom eller de materielle muligheter.

Nye generasjoner av eldre vil også skille seg ut på grunn av endringer av sosial og kulturell art. Endret utdanningsnivå, forbruks- og reisemønster, familiekonstellasjoner og -relasjoner gir nye levemåter og vaner. Generasjonseffekter handler både om nye økonomiske og materielle muligheter *og* om de særegne erfaringer og den særegne situasjonen til ulike generasjoner som gjør at de skiller seg fra andre aldersgrupper.

Økende andel eldre med høy utdanning

Et viktig skille mellom framtidens, nåtidens og tidligere tiders eldre er de muligheter som store grupper av yngre eldre – også kvinner – har hatt til utdanning og yrkesaktivitet. Andelen eldre med høyere utdanning vil derfor øke. Dagens 50-åringer har tatt del i etterkrigstidens utdanningsrevolusjon og dermed hatt andre muligheter og livsbetingelser enn tidligere tiders eldre. Etter krigen ble høyere utdanning gjort tilgjengelig for brede grupper, også for kvinner, gjennom utbygging av utdanningsinstitusjoner og tilgang til lån til utdanning. Dette har kommet dagens 50-åringer til gode. I 2004 hadde bare 19 prosent av 50-åringene (50–59 år) utdanning bare på grunnskolenivå, mens det tilsvarende tallet for kvinner over 67 år var 52 prosent. Andel kvinner blant 50-åringene med utdanning på høyskole- og universitetsnivå var 25 prosent, mens det tilsvarende tallet for eldre over 67 var 8 prosent. For mennene var det også store forskjeller, men ikke like store som for kvinner. Andelen med bare grunnskoleutdanning blant menn var i 2004 17 prosent, mens andelen blant aldersgruppen over 67 år var 40 prosent. Andelen menn i 50-årene med høyskole- og universitetsutdanning var 27 prosent, mot tilsvarende 15 prosent for menn over 67 år.¹

Utdanning er derfor en enkeltfaktor som i særlig grad skiller nåtidens og framtidens eldre. Denne faktoren må vi anta vil innvirke på levemåter, verdier, holdninger og forventninger til tilværelsen blant eldregruppen i framtida. Grupper med høyere utdanning vil også skille seg ut med seinere etablering og andre yrkesløp enn hva som er tilfelle for grupper med lavere utdanning. Dette kan gi andre etableringsmønster og dermed også andre muligheter for og ønsker til boligen i eldre år. I tillegg kan også høy utdanning ha gitt en mindre belastende arbeidssituasjon gjennom livsløpet og kanskje derfor større mulighet til og ønske om akti-

¹ <http://www.ssb.no/emner/04/01/utniv/tab-2005-08-26-03.html>

viteter i eldre år. Dette kan også være et forhold som setter sitt preg på forventninger og ønsker til boligsituasjonen.

Økende mobilitet og vekt på fritid

Økte muligheter til fritt å velge og utforme pensjonisttilværelsen i tråd med ønsker og behov har nær sammenheng med de utviklingstrekk som er beskrevet ovenfor. Både sosiale og kulturelle endringer og forbedrede økonomiske og materielle betingelser har gitt andre muligheter for flyttinger, feriereiser og fritidsaktiviteter i eldre år. Fra 1980-tallet ble det i mange undersøkelser fra ulike vestlige land påpekt omfattede flytting blant eldre, og da flytting som ikke bare hadde med økende skrøpelighet å gjøre. I mange land er det vist til omfattende rekreasjonsorientert flytting blant eldre. Også for Norges del har flyttespørsmålet kommet på dagsordenen for eldre grupper (Ytrehus 2004). Hva de skal gjøre med boligsituasjonen i eldre år, er blitt et tema. Ikke bare de som velger flytting i eldre år, forholder seg til flyttespørsmålet. Spørsmål om boligbytte i eldre år er blitt et spørsmål som de aller fleste eldre forholder seg til, også de som velger å forbli bofast. Undersøkelser har vist en økning i andelen eldre som har planer om å flytte, men gjennom flere år har disse undersøkelsene vist at det er flere som rapporterer at de planlegger å flytte enn det er som faktisk gjør dette. En undersøkelse fra 2001 viste at av alle over 60 år var det 18 prosent som hadde flytteplaner. For norske eldre har muligheten til sesongflytting – det å tilbringe deler av året andre steder, enten i varme strøk eller på hytta – antakelig bidratt til at den permanente rekreasjonsorienterte langdistanseflyttingen blant eldre grupper har vært begrenset.

2.3 Boligpolitisk utvikling. Endringer i ansvarsforhold for boligframskaffelse ved økte hjelpebehov i eldre år

Bolig- og eldrepolitikken setter også betingelser for eldres boligmuligheter. Vi skal her se nærmere på endringer i bolig- og eldrepolitikken som kan ha betydning for mulighetene til å skaffe en god bolig i eldre år og holdninger til hvis ansvar boligframskaffelsen skal være.

Den private dimensjonen spiller en sentral rolle i boligframskaffelsen ved at det i all hovedsak er markedsbaserte løsninger som er brukt for å sikre individenes boligbehov. Den enkelte må selv bruke det private markedet for å finne fram til en egnet bolig. Den økonomiske politikken og lokal tilrettelegging for boligutbygging vil innvirke på etableringsmulighetene, men innenfor disse rammene er

selve boligframskaffelsen den enkeltes ansvar. Når det gjelder boligframskaffelsen til hjelpetrengende eldre har dette vært annerledes. Det offentlige har hatt ansvaret for tildeling av boligtilbud til hjelpetrengende eldre. Fram til midten av 1990-tallet var dette boligtilbudet i Norge et *enhetlig offentlig boligtilbud* dominert av institusjonsomsorgen, og med få andre alternativer for eldre å vurdere. Selv om vi lenge har hatt innslag av privateide og -drevne institusjoner, har disse i hovedsak vært offentlig finansiert og regulert av den nasjonale normeringen for tjenestetilbudet. De privatdrevne institusjonene har derfor i liten grad skilt seg fra de øvrige institusjonene. Institusjonene hadde en lik utforming, og tjenestetilbudet på sykehjemmene har fulgt en felles nasjonal standard.² Og særlig viktig, det offentlige har hatt tildelingsrett til også de fleste privatdrevne institusjonene. Vi må derfor regne med at pasientene og deres pårørende i liten grad selv har skilt mellom offentlige og private institusjoner. Ved behov for en annen boligsituasjon på grunn av økte hjelpebehov har ikke den enkelte selv måtte søke etter et aktuelt tilbud. Henvendelsen har gått til en offentlig instans som har vært ansvarlig for framskaffelse av et tilbud.

Når vi sammenligner situasjonen i Norge med land der det private innslaget av eldre boliger har vært betydelig, ser vi også en annen oppmerksomhet på selve boligframskaffelsen når hjelpebehov oppstår (se for eksempel Tinsley og Warren 1999). Det private markedet og tilbudet til eldre her utgjør en betydelig del av det totale eldreboligtilbudet. Derfor må den enkelte i større grad selv ta initiativ til å lete fram til mulige alternativer. Begrepet «senior housing market» er i disse landene brukt som betegnelse på dette boligmarkedet som rettes inn mot eldre grupper. Boligtilbudet har også gått under betegnelsen «assisted living». Dette er et boligtilbud med tilhørende tjenestetilbud innrettet særlig mot eldre som har behov for tjenester. En stadig økende ny industri utvikler og tilbyr denne type boligløsninger for hjelpetrengende eldre. Utviklingen blir gjerne beskrevet som en respons på både økt etterspørsel og den demografiske utviklingen. I tillegg har også bekymring omkring kvaliteten på eksisterende institusjoner til eldre og myndighetenes behov for reduksjon i kostnader til eldreomsorgen, bidratt til å skape en dramatisk økning i denne industrien (Regnier 1999). I ettertid er utviklingen fra myndighetenes side møtt med kvalitetskrav til både bolig- og tjenestetilbudet som tilbys. I ettertid pekes det også på at det fra myndighetenes side har vært svært ukritiske holdninger til hvilken rolle dette tilbudet kan spille for å avhjelpe eldres hjelpebehov. Det er derfor uklart om denne type boligtilbud faktisk kan bidra til å redusere behovet for hjelp og støtte blant eldre med hjelpebehov. Forskning har

² Innholdsmessig må vi regne med at tjenestetilbudet har variert fra sykehjem til sykehjem. Det har også vært relativt store variasjoner i hvor mange sykehjemstilbud kommunene har omfattet og dermed også variasjoner i hvor mye kommunene har brukt til eldreomsorg.

også pekt på de utfordringene det er for eldre selv å skulle finne fram til et egnet bolig- eller institusjonstilbud når hjelpebehov oppstår.

For Norges del har ikke private aktører i vesentlig grad vist interesse for og bidratt i utviklingen av et boligtilbud til *hjelpetrengende* eldre. Dette må først og fremst forstås på bakgrunn av at det i Norge har vært stor politisk enighet om å opprettholde den offentlige eldreomsorgen og at vi har en offentlig omsorg som i hovedsak har evnet å avhjelpe Eldres omsorgsbehov. Den boligutbyggingen som private aktører har stått for i Norge og som er blitt markedsført mot eldregruppen, har først og fremst rettet seg mot en kjøpesterk frisk eldregruppe, og har derfor i realiteten hatt liten relevans med tanke på å skulle avhjelpe hjelpeavhengighet i framtida.

Derimot har utviklingen av nye boligtilbud til hjelpetrengende eldre i regi av det offentlige det siste tiåret endret det enhetlige bilde som har vært av boligtilbud til eldre når hjelpebehov oppstår. Det nye boligtilbudet er utviklet både som et alternativ og et supplement til det eksisterende institusjonstilbudet i kombinasjon med en stor bygningsmessig omstrukturering av mange sykehjem. Fra 1998–2005 ble det bygd 20500 nye omsorgsboliger og cirka 6000 nye sykehjemsplasser. I tillegg blir 21 500 sykehjemsplasser totalrenovert. Dette tilsvarer halvparten av alle sykehjemsplasser (St.meld. nr. 31 2001–2002, St.meld. nr. 45 2002–2003). Denne utviklingen har brakt den private dimensjonen tydeligere inn i boligframskaffelsen også ved skjøpelighet hos eldre. Dette er endringer som vi også må anta kan komme til å påvirke oppfatningen av ansvarsforhold for boligframskaffelse ved skjøpelighet i eldre år.

Særlig to forhold ved de endringene som har skjedd i og med oppbyggingen av boligtilbudet til eldre, må vi regne med kan ha betydning for oppfatninger omkring boligframskaffelsen når skjøpelighet oppstår. For det første er tilbudet til eldre blitt mer mangfoldig. Utbyggingen og opprustningen har ført til *økende variasjoner* i boligtilbud til hjelpetrengende eldre. Sykehjemmene har flere steder endret utforming og fått et mer hjemlig preg med større privatareal til den enkelte. Vanlige leiligheter, enten som selvstendige leiligheter i et større boligkompleks eller organisert i nær tilknytning til fellesrom med personalet, er i mange kommuner blitt et tilbud også til sterkt hjelpetrengende eldre. Det gjør at de alternativene som finnes når skjøpelighet oppstår, er flere enn tidligere. Det er ikke lenger bare institusjon som er alternativet.

For det andre har utviklingen gjort at flere eldre nå betaler for boligtilbudet de får fra kommunen når de må flytte på grunn av økte hjelpebehov. Eldre som blir tilbudt en omsorgsbolig, betaler boligen og tjenester atskilt på samme måte som andre hjemmeboende hjelpetrengende gjør. Dette står i motsetning til hva som skjer ved et institusjonsopphold. Også sykehjem ble finansiert både ved offentlige og private midler, ved at pasienter betalte en viss andel av inntekten, men be-

talingen for bolig og tjenestetilbudet blir sett under ett. Utviklingen med økende skille mellom bo- og tjenestetilbud har vært en ønsket utvikling. En økende andel eldre med egen boligkapital har vært en medvirkende årsak til at det er mulig å forvente at eldre selv betaler utgifter til bolig når de må flytte fra hjemmet sitt på grunn av store omsorgsbehov. Denne frakoblingen av bolig- og tjenestetilbud er også sett i sammenheng med idealer om mulighet til selvstendighet og selvbestemmelse blant hjelpetrengende eldre: Boligen blir den eldres ansvar og myndighetsarena og er dermed et privat hjem for den eldre.

Endringer som har å gjøre med bolig og flytting, kan være kapitalkrevende endringer. Når det private ansvaret for boligframskaffelsen vektlegges, vil det være viktig å studere ulike inntektsgruppers mulighet til å finne fram til en aktuell bolig. For offentlige myndigheter kan utviklingen føre til behov for presisering og avgrensing av hva som skal være et offentlig ansvar. Et viktig spørsmål er hvordan kommunene vil håndtere oppgaven med å definere dette ansvaret. Denne rapporten her har vi studert hvordan de tre aldersgruppene selv vurderer ansvarsforhold for boligframskaffelse ved skrøpelighet i alderdommen.

2.4 Nærmere presisering av problemstillingene i rapporten

Spørsmålene i denne undersøkelsen handler om hvordan middelaldrende og yngre eldre planlegger med tanke på skrøpelighet i eldre år. Den ovenstående gjennomgang av den sosiale, økonomiske og boligpolitiske utviklingen og betydningen dette har for eldres boligsituasjon og muligheter i eldre år, har identifisert hovedtemaene for denne rapporten. Med utgangspunkt i svar fra dagens 50-, 60- og 70-åringer redegjør vi for og analyserer holdning til og syn på følgende spørsmål:

1. Hvilket syn har aldersgruppene på ansvaret for å framskaffe bolig og på hvilken instans det er aktuelt å kontakte for å skaffe en egnet bolig?
2. Hvilket syn har de på bruk av boligkapitalen?
3. Har de tatt hensyn til skrøpelighet i den framtidige boligplanleggingen?
4. Har de økonomisk sett planlagt for endrede boligbehov i framtida?
5. Hvilket syn har de på muligheten til å bli boende i eget hjem i alderdommen?
6. Hvilke boligkvaliteter er ønsket for en bolig i alderdommen?
7. Er flytting ønskelig? Hvor ønsker de å flytte?

8. Hvilke livssituasjoner ser de for seg at vil føre til flytting?
9. Hvor mange er det som har tilgang til fritidsbolig i Norge/Norden og utenfor Norden?
10. Hvor mange er det som planlegger å skaffe fritidsbolig?
11. Hvordan tenker de seg framtidig bruk av fritidsboligen?
12. Hvilken holdning har de til bruk av boligformuen til fritidsformål?

Analyser av svarene på disse spørsmålene presenteres i kapittel 4–8 i rapporten. Vi analyserer hvordan holdningene til disse spørsmålene varierer for ulike grupper, og diskuterer i lys av analysene hva som påvirker holdninger og framtidsplaner omkring boligspørsmål.

Et mål er å få fram kunnskap om vesentlige forhold som kan bidra til å peke på utfordringer framover. For noen av temaene har vi derfor studert og analysert de tre aldersgruppene separat. Slik får vi nærmere kunnskap om holdninger blant nye grupper av eldre. For hver av aldersgruppene har vi spesielt valgt å se på hvilken separat effekt inntekt og utdanning har, noe som er mulig ved bruk av logistisk regresjon.

Kapittel 3 Metode

For å belyse undersøkelsens problemstillinger ble det gjennomført en representativ undersøkelse blant middelaldrende og eldre over 50 år. I dette metodekapitlet redegjøres det først for framgangsmåten, svarprosenten og svakheter knyttet til undersøkelsens representativitet og videre for metoder som er benyttet i analysene.

3.1 Svarprosent og representativitet

Seks aldersgrupper er representert i undersøkelsen, de som er født i 1927, 1932, 1937, 1942, 1947 og 1952. Med utgangspunkt i Folkeregisteret ble det trukket et representativt utvalg fra hver av aldersgruppene. I rapporten refererer vi til aldersgruppene født i 1927 og 1932 som 70-åringer, de som er født i 1937 og 1942 som 60-åringer og de som er født i 1947 og 1952 som 50-åringer. Bruttoutvalget besto av totalt 1900 personer. Undersøkelsen ble gjennomført som en post-enquête (se vedlagt spørreskjema i vedlegg). Det ble gjennomført to purrerunder. Norsk Gallup AS har stått for utsending, innsamling og registrering av data.³

Nettoutvalget i denne undersøkelsen består av 776 personer mellom 50 og 70 år. Tabellene 3a/3b viser brutto- og nettoutvalget for hver av aldersgruppene (tabell 3a) og etter kjønn (tabell 3b), samt undersøkelsens svarprosent.

Svarprosenten er 41. Dette er en relativt lav svarprosent. Vi vet at undersøkelser som retter seg mot et tema som angår en spesielt utvalgt gruppe, har en tendens til å få en bedre respons enn mer bredt anlagte undersøkelser. Selv om mange vil være opptatt av boligspørsmål, kan vi ikke si at vår undersøkelse har denne karakteren. Undersøkelsen har vært (og skulle være) temamessig relativt bredt anlagt med mange spørsmål. Det må vi regne med har påvirket svarprosenten.

Utfordringen knyttet til den lave svarprosenten har å gjøre med fare for skjevheter i utvalget. Store skjevheter vil skape begrensninger i forhold til muligheten til generalisering av våre resultater. Den viktigste årsaken til skjevheter i utvalget

³ Det ble også gjennomført en undersøkelse til et representativt utvalg av de samme aldersgruppene i Elverum, Kristiansand, Fauske og Frogner bydel i Oslo. Resultater fra denne delen av undersøkelsen foreligger i rapporten «Her vil jeg bo! Boligønsker fra 50-, 60- og 70-åringer i fire områder».

er at enkelte grupper er underrepresentert. Jo lavere svarprosent, jo større er muligheten for skjevheter. Vi har imidlertid opplysninger om alders- og kjønnsfordelingen i bruttoutvalget. Det gjør at det er mulig å kunne undersøke systematisk hvordan de ulike aldersgrupper og kjønnene er representert i undersøkelsen sammenlignet med i bruttoutvalget. Tabell 3a viste at hver og en av aldersgruppene er omtrent likt representert i undersøkelsen. Det samme er tilfelle for menn og kvinner (tabell 3b).

På grunn av den relativt lave svarprosenten har vi valgt å se mer spesifikt på representasjonen i utvalget sammenlignet med befolkningen for øvrig. Tabell 3c viser fordelingen av vårt utvalg på variablene «boligens eieform» og «boligtype». Kolonne 6 i tabell 3c) viser fordelingen i den totale befolkningen mellom 50 og 79 år på disse bakgrunnsvariablene.

En sammenligning av boligens eieform og boligtype blant vårt utvalg med alle i aldersgruppen fra 50 til 79 år viser en relativt lik representasjon etter eieform. Vel fire av fem er selveiere, vel én av ti er andelseiere. Bare åtte prosent leier boligen. Andelen eiere er omtrent lik i alle aldersgrupper, mens fordeling på selveiere og andelseiere varierer for aldersgruppen, med høyest andel andelseiere i den eldste

Tabell 3a Brutto- og nettoutvalget fordelt etter fødselsår. Hele landet. Prosent og antall.

	Fødselsår						Totalt
	1952 (alder 52 år)	1947 (alder 57 år)	1942 (alder 62 år)	1937 (alder 67 år)	1932 (alder 72 år)	1927 (alder 77 år)	
Bruttoutvalget - prosent	22	24	17	14	13	10	100
N	414	456	318	275	239	198	1900
Nettoutvalget - prosent	22	24	17	16	13	9	100
N	174	182	133	120	99	88	776
Svarprosent	42	40	42	44	41	44	41

Tabell 3b Brutto- og nettoutvalget fordelt etter kjønn. Hele landet. Prosent og antall.

	Kvinner	Menn	Ikke oppgitt	Totalt
Bruttoutvalget - prosent	51	49		100
N	975	925		1900
Nettoutvalget - prosent	52	47	1	100
N	400	366	10	776
Svarprosent	41	40		41

aldersgruppen, noe som må forklares med høyere andel i leiligheter blant den eldste gruppen i utvalget. Vi ser at det går et skille mellom 60- og 70-åringene på den ene siden og 50-åringene på den andre når det gjelder boligtype. Andelen i enebolig er høy i alle aldersgruppene, men noe lavere for de eldste. Tilsvarende er andelen i leilighet høyere blant de eldste. Dette har i hovedsak å gjøre med de bedre mulighetene som har vært for de yngre gruppene sammenlignet med de eldre til å få en enebolig. En del av forskjellene kan også skyldes det at eldre grupper har flyttet fra eneboligen i eldre år. Men hva sier det om utvalgets representativitet?

Tabell 3c Boligens eieform og boligtype etter alder i nettoutvalget, og i befolkningen fra 50 til 79 år (tall fra folke- og boligtellingsen 2001). Prosent.

	Nettoutvalget				Befolkningen i 2001, aldersgruppen 50 til 79 år
	50- åringer	60- åringer	70- åringer	Totalt	
Boligens eieform					
Er selveier	80	78	79	79	76
Andelseier i borettslag eller boligaksjeselskap	12	14	14	13	13
Leier bolig privat	4	3	4	4	5
Leier kommunal trygdebolig/ servicebolig/omsorgsbolig eller lignende	1	2	1	1	2
Framleier/låner bolig/bor hos familie/andre	1	3	1	2	*
Leier tjenestebolig	1	0	0	1	1
Ubesvart	1	0	2	1	3**
Boligtype					
Frittliggende enebolig/våningshus	69	64	61	66	66
Horisontaldelt tomannsbolig eller annet bygg med tre etasjer	5	6	8	6	6
Hus i kjede, rekkehus, vertikaldelt tomannsbolig, terrassehus	15	13	12	13	12
Blokk, terrasseblokk, leiegård eller annet bygg med 3 etasjer eller mer	10	16	16	13	13
Annet	1	1	2	1	3
Ubesvart	1	0	1	0,4	
N	356	253	167	776	1 233 949

* Verdien «Framleier/låner bolig/bor hos familie/andre» er ikke oppgitt som verdi i folke- og bolig-tellingen.

** I folke- og boligtellingsen tilsvarer denne verdien «Leier på andre vilkår».

En vanlig antakelse i denne type undersøkelser er at ressursvake grupper blir dårligst representert fordi færre av disse velger å besvare spørreskjemaet. Vi har derfor valgt også å se nærmere på representasjon i utvalget av ulike sivilstands-, utdannings- og inntektsgrupper.

En sammenligning av sivilstand i vårt utvalg med sivilstand i befolkningen (tabell 3d) viser en overrepresentasjon i vårt utvalg av gifte/samboende, og tilsvarende en underrepresentasjon av enslige/skilte/separerte. Tabell 3e viser fordelingen av inntekt og utdanning i vårt utvalg.

Tabell 3d Sivilstand i nettoutvalget etter alder og i befolkningen (50–69 år). Prosent.

	Nettoutvalget				Befolkningen, aldersgruppen fra 50 til 69 år *
	50-åringer	60-åringer	70-åringer	Totalt	
Sivilstand					
Gift/samboende	80	80	65	77	68
Enke/enkemann	2	6	17	6	6
Skilt/separert/enslig	17	12	13	15	26
Ubesvart	1	2	4	2	
N	356	253	167	776	994 272

* Opplysningene her er hentet fra SSB: <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/folkemengde/tab-2005-03-11-01.html>: tabell: Folkemengde, etter sivilstand, kjønn og alder. 1. januar 2005

Tabell 3e Utdanning og inntekt i nettoutvalget etter alder. Prosent.

	50-åringer	60-åringer	70-åringer	Totalt
Utdanning				
Folkeskole/framhaldsskole, realskole/ungdomsskole	38	52	69	49
Gymnas/videregående skole	21	18	13	18
Universitet/høgskole	40	29	17	31
Ubesvart	1	1	2	1
Husholdningsinntekt				
> 200 000	6	14	35	15
200 000-500 000	44	54	52	49
< 500 000	46	27	4	31
Ubesvart	4	5	9	5
N	356	253	167	776

Det er vanskeligere å finne direkte sammenlignbare tall for utdanning og inntekt slik vi har målt dette i vår undersøkelse. Vi så i foregående kapittel at ifølge tall fra SSB hadde 19,3 prosent av de kvinnelige 50-åringene (50–59 år) i 2004 utdanning tilsvarende grunnskolenivå. Andelen av de mannlige 50-åringene med tilsvarende utdanning var 17 prosent. Andel med utdanning på nivå med videregående skole for kvinner var 56 prosent, for menn var den 55 prosent. Andelen kvinner i 50-årene med utdanning på høyskole- og universitetsnivå var 25 prosent, og for menn var den 28 prosent. Dersom vi sammenligner med våre tall, ser vi at vi har en betydelig underrepresentasjon av gruppen med videregående utdanning, og vi ser at både gruppen på grunnskolenivå og med høyere utdanning er overrepresentert. Noe av årsaken til overrepresentasjon blant gruppen med lavest utdanning mener vi må være måten utdanningsnivået er målt på i vår undersøkelse. I SSBs registrering inkluderer denne verdien også den gruppen som har «Påbygging til videregående utdanning som omfatter utdanninger som bygger på videregående skole, men som ikke er godkjent som høyere utdanning». I vår undersøkelse er dette nivået definert som «gymnas/videregående skole», mens grunnskolenivået er definert som «folkeskole/framhaldsskole, realskole/ungdomsskole». Det er derfor rimelig å regne med at mange av dem som i SSBs registrering blir plassert i kategorien videregående utdanning, hos oss har registrert seg selv i kategorien «folkeskole/framhaldsskole, realskole/ungdomsskole».

Vårt inntektsmål er husholdningsinntekt. Bakgrunnen for at vi har valgt å registrere husholdningsinntekt og ikke personinntekt, er at de mulighetene den enkelte har på boligmarkedet er avhengig av husholdningens totale inntekt. Følgende spørsmål ble stilt: «Hvor stor var din husstands samlede bruttoinntekt (før skatt og fradrag) i 2003?» Som ovenfor nevnt må vi regne med at det er de med lavest inntekt som i størst grad har latt være å svare. Både overrepresentasjon av gifte og av gruppen med høyest utdanning peker i retning av dette.

Vi har her sett at vi ikke finner noen vesentlig underrepresentasjon av de ulike aldersgruppene eller kjønnene, og at inndeling av utvalget etter boligens eieform og boligtype viser en lik representasjon med tilsvarende inndeling i den øvrige befolkningen. Dette styrker verdien av undersøkelsen tross den relativt lave svarprosent. På den annen side har vi avdekket skjevheter i utvalget etter inntekt, utdanning og sivilstand. Disse skjevhetene vil skape begrensninger i forhold til muligheten til generalisering. Særlig når vi uttaler oss om funn i vår undersøkelse uten at vi ser spesifikt på de ulike undergruppene, må vi være oppmerksom på underrepresentasjonen. Men selv om det vil være begrensninger i de mulighetene vi har i forhold til generalisering, er ikke undersøkelsen uten verdi. Holdninger, verdier og normer som framkommer omkring spørsmålene som denne undersøkelsen tar opp, vil uansett begrensningen i forhold til generalisering ha verdi som viktig kunnskap om den gruppen som har deltatt her.

3.2 Analysene

I tillegg til presentasjon av deskriptive analyser og bivariate sammenhenger har vi også anvendt faktoranalyse og logistisk regresjonsanalyse for å få fram variasjoner mellom ulike grupper. For oversiktens skyld er prinsippene for faktoranalysen presentert i det kapitlet der resultatene fra denne analysen vises.

Logistisk regresjon er en multivariat analyseteknikk der virkningen av flere bakgrunnsvariabler beregnes samtidig og er velegnet til å analysere avhengige variabler på nominalt målenivå (når den avhengige variabelen har to verdier) med utgangspunkt i forklaringsvariabler på ulike målenivåer.

Det er flere måter å tolke resultatene i en logistisk regresjon på. En måte er å se på logit-koeffisientenes fortegn. Effekten av variablene på de avhengige variablene avleses av koeffisientenes fortegn, mens en annen måte er å predikere betingede sannsynligheter. Vi har valgt å tolke logit-koeffisientene gjennom oddsratioen. For å forklare tolkningen av oddsratioen kan vi bruke et eksempel fra undersøkelsen. Dersom vi undersøker sannsynligheten for at alder påvirker holdning til flytting, er oddsratioen uttrykk for hvor mange ganger større eller mindre oddsen er for at en aldersgruppe sammenlignet med en annen er positivt innstilt til flytting. Oddsen betyr andelen som er positivt innstilt til flytting dividert med andelen som ikke er det, med andre ord forholdet mellom sannsynligheten for å være positivt innstilt og sannsynligheten for ikke å være det. Den estimerte endringen i oddsratioen anslår hvor mye høyere eller lavere den relative sjansen er for å være positivt innstilt til flytting når en sammenligner en gruppe (f.eks. unge) med en referansegruppe (eldre).

Resultatene som framkommer ved bruk av logistisk regresjon, presenteres i tabeller i vedlegg. Her presenteres også hva som har vært avhengige og uavhengige variabler i analysene. Resultatene refereres i teksten i kapitlene samtidig som vi refererer til de aktuelle tabellene i vedleggene.

3.3 Metodiske begrensninger

Uforpliktende svar?

Vi vil også gjøre noen viktige poenger av mer teoretisk karakter som har betydning for tolkning av svarene i denne undersøkelsen, før vi her presenterer analysene. Svarene som presenteres i denne rapporten, er i all hovedsak uforpliktende, i den forstand at de ikke sier oss noe om hva aldersgruppene faktisk kommer til å gjøre. Dette er en viktig påpekning. Det er synspunkter og holdninger som fram-

kommer. Et resultat som viser at mange gir uttrykk for positive holdninger til å tilpasse boligsituasjonen til alderdommen – enten på den ene eller den andre måten – må derfor ikke tas som uttrykk for at dette *faktisk* kommer til å skje. Når vi spør yngre generasjoner om de vil planlegge boligsituasjonen med tanke på alderdommen, må vi regne med at svært mange vil svare positivt. Mange vil knytte muligheten til det å ha en tilpasset bolig i alderdommen til det å kunne forbli uavhengig av andre lengst mulig, selv om vi ikke vet så mye om realitetene i denne antakelsen. Og vi vet at idealet om uavhengighet står sterkt, også det å kunne forbli uavhengig av hjelp fra familien.

Begrensninger ved å skulle ta stilling til en situasjon som er langt fram i tid

Vi må regne med at det vil være størst grad av realisme i de svarene som de eldste aldersgruppene gir. Mange vil stå midt oppe i en situasjon der de erfarer økende hjelpebehov og derfor gjør seg avveininger omkring hvilke konsekvenser dette vil få for dem. De vurderingene vi gjør når vi er friske og oppegående, vil være andre enn dem vi gjør når faktiske hjelpebehov er inntruffet. I teorier om aldring antas det at den enkeltes livsperspektiv endres i alderdommen. Perspektiver på en selv og omgivelsene kan endres med økende alder, noe som vil få betydning for både hvordan målsettingen med tilværelsen oppfattes og hvilke behov som vektlegges. Hvordan dette blir for nye generasjoner av eldre, vet vi ikke. Men mange vil mene at det er først når skrøpeligheten og hjelpebehovene inntreffer at vi har mulighet til å ta inn over oss konsekvenser av disse. Hva som er den beste boligsituasjonen for oss, vil vi først da kunne ta stilling til på en realistisk måte. Vi vet for eksempel at mange bevegelseshemninger følges tett av andre hjelpebehov som behov for omsorg og annen praktisk hjelp, for hjelp til å opprettholde og vedlikeholde sosial kontakt og hjelp til å sikre tilfredsstillende oppfølging av behandling. Trygghet for å kunne få denne type hjelp når det trengs er også et viktig motiv for valg av bosted når skrøpelighet oppstår.

Hvordan generasjonseffekter innvirker på livsfasen som gammel og skrøpelig, vet vi ikke så mye om. Selv om vi her må forvente at de ulike aldersgruppene har helt ulike forutsetninger for vurdering av hva som er aktuelt å gjøre i alderdommen, betyr det ikke at kunnskap om tanker, vurderinger og preferanser er unyttig kunnskap. Kunnskap både om yngre og eldres holdninger vil hjelpe oss til å finne forklaringer på og forståelse for intensjoner og motiver som ligger til grunn for valg, og forståelse for hvilke verdier og normer som råder blant de ulike aldersgruppene.

Ønsker med utgangspunkt i hva som finnes av boligmuligheter

Vi skal gjøre enda et poeng til før vi presenterer resultatene. En faktor vi vet vil være avgjørende for beslutninger omkring boligspørsmål, er hva som faktisk finnes av aktuelle boliger og prisen på disse. Våre holdninger og ønsker omkring hva vi ønsker oss av bolig, vil i stor grad preges av eksisterende boligmuligheter. I denne type landsdekkende undersøkelse er det ikke mulig å ta hensyn til den lokale dimensjonen og hvordan ønsker påvirkes av hvilke boligmuligheter som finnes lokalt. I tillegg til denne type landsdekkende representativ undersøkelse er det derfor viktig å gjøre lokalbaserte studier. Eksempel på dette er undersøkelsen «Her vil jeg bo! Boligønsker blant 50-, 60- og 70-åringer i fire lokalområder», som er gjennomført som en supplerende tilleggsundersøkelse til denne hovedundersøkelsen.

Kapittel 4 Syn på ansvar for boligframskaffelse

I Norge har vi hatt liten oppmerksomhet omkring selve prosessen med å *skaffe* bolig når skrupelighet i eldre år oppstår, og det er få norske undersøkelser omkring selve framskaffelsen av bolig eller institusjonsplass. Vi vet derfor lite om hvilken rolle det offentlige, pårørende og de eldre selv spiller for å framskaffe dette. En av de få norske undersøkelsene som har tatt opp dette temaet, viste at pårørende spilte en viktig rolle i det å finne fram til og søke om bolig (Ytrehus 1997). Vi vet også lite om hvilket syn befolkningen har på hvordan ansvarsforholdet bør være for det å skaffe en egnet bolig i denne situasjonen.

En nylig gjennomført dansk undersøkelse (Colmorten mfl. 2003) viste at det er en gjennomgående og sterk støtte blant eldre til at eldre med hjelpebehov skal ha mulighet til å få et egnet botilbud når de har behov for det.⁴ Forskerne i denne undersøkelsen fant ikke samme «krevende» holdninger til andre hjelpebehov. Årsaken til at spørsmålet om rett til bolig skiller seg ut, forklarer forskerne med at mange ønsker å bli i egen bolig så lenge som mulig og at de fleste ønsker å greie seg selv uten hjelp av andre så lenge som mulig. Disse to forholdene gjør at når behovet for alternativ bolig kommer opp, er det uttrykk for et så omfattende hjelpebehov at det bør imøtekommes. Den samme undersøkelsen viste at på konkret spørsmål om hva de vil gjøre dersom de får behov for en annen bolig, vil i underkant av 50 prosent henvende seg til kommunen, omkring en firedel vil ta kontakt med boligselskap, mens tolv prosent vil be om hjelp av familien. Et viktig resultat fra denne undersøkelsen som det er verdt å merke seg, er at det er grupper med mer begrensede ressurser som ville ta kontakt med kommunen for å få hjelp med boligspørsmålet. Dette var personer med psykiske problemer, personer i leieboliger og i landkommuner. Igjen peker dette på behovet for i undersøkelsen å finne fram til variasjoner blant eldre.

Det at det har vært såpass liten oppmerksomhet omkring disse spørsmålene, må vi for Norges del forstå på bakgrunn av at vi har hatt en relativt enhetlig eldreomsorg. Det har vært forskjeller i omfanget av tilbud mellom kommuner (Daat-

⁴ Undersøkelsen ble gjennomført blant 1287 personer i 8 kommuner (med varierende bosetting og grad av tettbygdhet) i aldersgruppen 76 år og over.

land 1990, 1994) og helt sikkert også når det gjelder innholdet i omsorgen, men på to mer ytre forhold har eldreomsorgen framstått som enhetlig. For det første har det offentlige vært den dominerende og nesten enerådende tilbyderer og tilde-
leren. Vi har i svært liten grad hatt private som har gitt bolig- eller institusjons-
tilbud til eldre med behov for dette. For det andre har institusjonsløsninger lenge
vært den dominerende løsning (Daatland 1990, 1994), og lenger enn hva som er
tilfelle for også andre nordiske land. Spørsmålet har ikke vært om eldre skal flytte
til en omsorgsbolig, annen bolig tilpasset store hjelpebehov eller til institusjon når
behovet oppstår. Spørsmålet for de fleste har heller ikke vært om en skal henvende
seg til private tilbydere eller det offentlige. Stort sett har det eneste alternativet de
aller fleste stedene vært institusjon. Som sammenligning kan USA nevnes. Her
finnes mye større variasjoner i tilbud til eldre både når det gjelder mangfold av
tilbydere og i hvordan boligtilbudet til hjelpetrengende er utformet (Golant 1999).
Dermed har også selve prosessen med *framskaffelse* av et tjeneste- og botilbud fått
en helt annen oppmerksomhet. Mangfoldet har ført til at tilbyderne markedsfører
sine produkter, at kvalitetskriterier utvikles både som et ledd i markedsføringen
og som et ledd i å møte det offentliges krav, og dermed også at selve prosessen med
å finne fram til gode løsninger for eldre blir gjort til et tema. Dette viser seg også
i eldreforskningen (se f.eks. Golant 1999). Studier fra USA viser at pårørende spiller
en viktig rolle i det å finne fram til en bolig- eller institusjonsløsning når store
hjelpebehov gjør at det ikke er mulig å bo hjemme lenger (Golant 1999).

Endringer som nå er gjort i den norske bolig- og eldrepolitikken, må vi regne
med vil innvirke på oppmerksomheten omkring prosessen med å framskaffe en
bolig. Institusjonsløsninger er ikke lenger den eneste løsningen når store hjelpe-
behov oppstår. Dette henger sammen med blant annet målet i politikken om at
eldre ikke skal motta et bolig- og tjenestetilbud som en «felles pakke». Et mål som
har vært formulert, er at eldre skal ta ansvar for egen bolig også ved skrøpelighet
(St.meld. 35 (94-95), NOU 1992:1). Boliger og tjenester skal betales for atskilt.
Det er siden bygd omsorgsboliger. Disse tilbys i dag flere steder også til sterkt hjelpe-
trengende eldre på lik linje med institusjonsløsninger. Eldre som bor i boligene
og trenger tjenester, tilbys hjemmetjeneste på lik linje med eldre som velger å fort-
sette å bo i eget hjem når hjelpebehov oppstår. Samtidig er de politiske formu-
le-
ringene her heller ikke entydige. Sykehjemmet spiller fortsatt en viktig rolle, og
det er store lokale variasjoner i hvordan bolig- og institusjonstilbudet til eldre er
utformet. Uansett har en viktig konsekvens av endringene blitt at *boligtilbudet* til
eldre med store hjelpebehov er mer mangfoldig og at vi har fått økt oppmerksom-
het omkring selve boligspørsmålet når hjelpebehov oppstår. Men det er samtidig
viktig å påpeke at selv om vi har fått økt mangfold i boligtilbudet til hjelpetre-
ngende eldre, er det for Norges del fortsatt det offentlige som er den sentrale tilde-
leren og tilbyderer. Det er i Norge ikke utviklet noe privat boligtilbud i vesentlig

omfang til sterkt hjelpetrengende eldre. Men tross dette, i en situasjon med endringer i et offentlig tilbud, er det rimelig å regne med at det kan oppstå usikkerhet omkring hva som skal være den enkeltes ansvar. Særlig kan vi forvente å se usikkerhet blant lavere inntektsgrupper på grunn av de store kostnadene som er forbundet med det å skaffe seg en bolig. Det vil derfor både for sentrale myndigheter, lokale ansvarlige instanser og for eldre selv – og pårørende – være nyttig å ha kunnskap om hvordan prosessen faktisk foregår og om befolkningens syn på ansvarsforholdet.

Vi skal her se nærmere på hvordan vårt utvalg vurderer ansvarsforholdet for boligsituasjonen når hjelpebehov oppstår.

4.1 Syn på ansvarsforhold for boligframskaffelsen

For å belyse hvordan de ulike aldersgruppene opplever og vurderer spørsmålet om boligframskaffelse når hjelpebehov oppstår, har vi stilt to spørsmål. Vi har både stilt spørsmål om hvem de mener har ansvar for boligframskaffelsen og vi har stilt spørsmål om hvem de vil henvende seg til dersom de har behov for hjelp til bolig ved økte hjelpebehov. Det er naturlig å se svarene på det første spørsmålet som uttrykk for mer prinsipielle holdninger til spørsmålet om boligframskaffelsen. På spørsmålet om hva de selv vil gjøre, må vi regne med at svarene i større grad vil være uttrykk for hvordan de oppfatter egne muligheter i dag. Unntaket her kan være den yngste aldersgruppen. Situasjonen som hjelpetrengende er fjernere for dem. Kanskje vet de også mindre om boligalternativene som finnes. De eldste gruppene vil ha et mer realistisk bilde av hva boligmulighetene er og hvilke boligbehov som skrøpelighet fører med seg. Den yngste gruppen som deltar her, vil derfor kanskje i større grad enn de eldre svare ut fra mer prinsipielle holdninger også på spørsmålet om hva de selv vil gjøre.

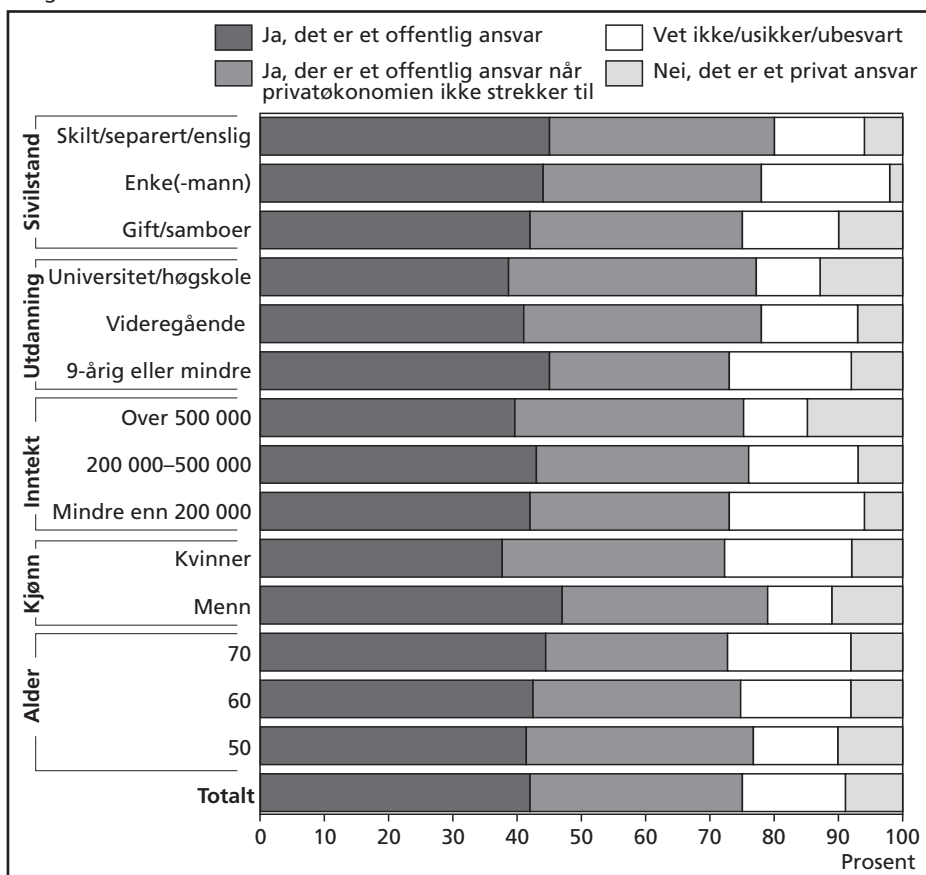
Det er også rimelig å regne med at de økonomiske mulighetene den enkelte har til å skaffe bolig, vil innvirke på svarene her. De som har bedre økonomiske muligheter, er det rimelig å forvente vil være mer positive.

På spørsmål om hvem som har ansvar for boligframskaffelsen, er det en stor gruppe, i overkant av to av fem, som mener det er det offentliges ansvar å framskaffe bolig ved skrøpelighet. Én av tre mener at det er det offentliges ansvar i situasjoner der privatøkonomien ikke strekker til. Det betyr at det er en betydelig andel som gjør et skille mellom det offentliges ansvar for alle uansett økonomi, og det offentliges ansvar for dem med svak økonomi. Relativt få oppgir at det er et privat ansvar. Dette er tilfelle for i underkant av én av ti.

Vi finner få forskjeller mellom alderskullene. Dette gir signaler om at også yngre grupper ønsker et fortsatt sterkt offentlig ansvar for boligløsninger for eldre. Det er rimelig å forklare dette resultatet med den relativt lange tradisjonen vi har hatt i Norge med omfattende offentlig ansvar for omsorg for eldre, også for det å framskaffe bolig.

Å oppfatte at boligframskaffelsen skal være et offentlig ansvar har størst støtte blant menn og grupper med lav utdanning. Det er færre kvinner sammenlignet med menn som har tatt stilling til dette spørsmålet. Forskjellene mellom kjønnene opprettholdes når vi kontrollerer for inntekt, utdanning og alderskulltilhørighet (vedleggstabell 4.1a). Derimot opprettholdes ikke forskjellene mellom utdanningsgruppene ved kontroll for disse bakgrunnsvariablene. Det er ingen opplagt forklaring på kjønnsforskjellene. Kanskje er boligspørsmål noe som tradisjonelt engasjerer menn mer enn kvinner? Kanskje er dette et ansvarsfelt som menn mer

Figur 4.1 Vurdering av om det er et offentlig eller privat ansvar å framskaffe en tilrettelagt bolig. Prosent.

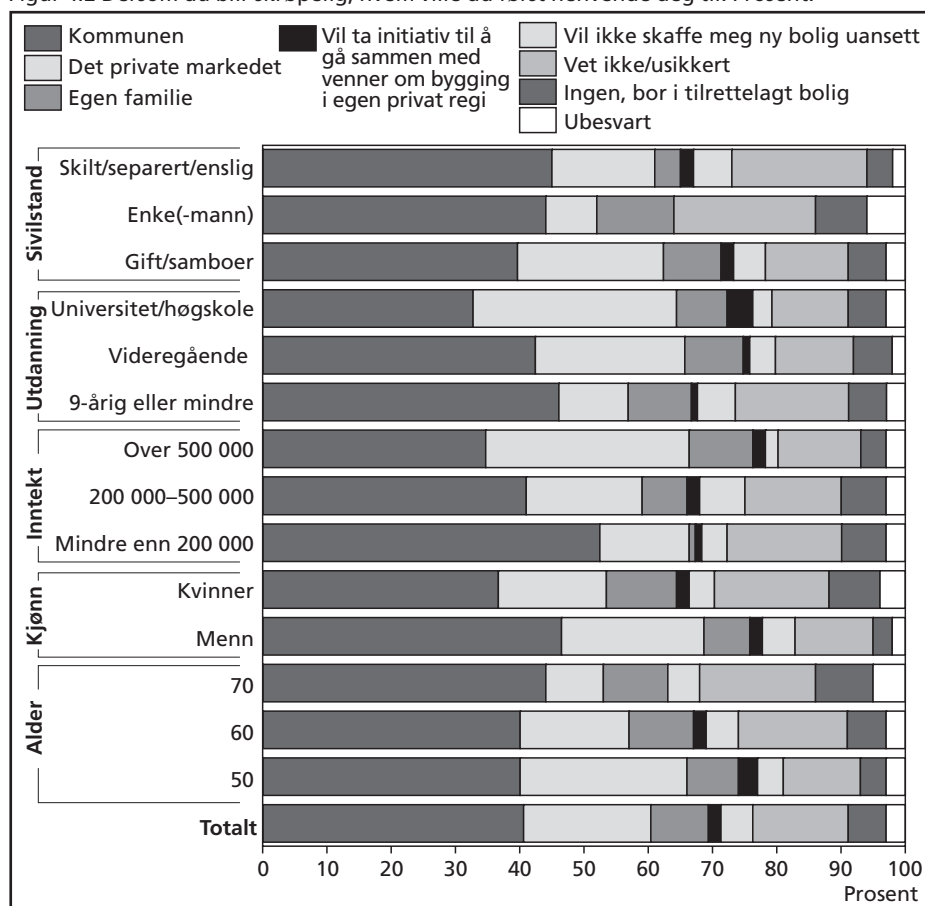
enn kvinner oppfatter som sitt ansvarsområde og at det derfor også er flere menn som har tatt stilling til spørsmålet?

De gruppene som skiller seg ut med høyest andel som mener det er et *privat ansvar*, er menn, høyinntektsgruppen og de som har høy utdanning. Ved kontroll for andre bakgrunnskjennetegn opprettholdes forskjellen mellom inntektsgruppene, noe som må forklares med ulikheter i muligheter (vedleggstabell 4.2a).

Men selv om det er størst oppslutning blant høyinntektsgruppene i å framheve det private ansvar, er allikevel det mest slående resultatet her at det er få som framhever dette og at tanken om at boligframskaffelsen er det offentliges ansvar, har sterkest støtte.

En betydelig gruppe (16 prosent) har ikke tatt stilling til dette spørsmålet. Dette gjelder for så mye som én av fem av kvinner, enker/enkemenn og lavinntektsgruppen. Selv om det er høy oppslutning om det offentliges ansvar, peker dette på at

Figur 4.2 Dersom du blir skrupelig, hvem ville du først henvende deg til. Prosent.

det også i dag er betydelig usikkerhet omkring dette spørsmålet. Personer med små muligheter og mindre handlingsrom opplever større usikkerhet.

Når vi spør mer konkret om hvem de vil henvende seg til for å finne en bolig ved skrøpelighet, opprettholdes vår konklusjon om støtte til det offentliges ansvar. Vel 40 prosent vil henvende seg til det offentlige. Samtidig ser vi at flere velger private løsninger når vi spør på denne måten. Ovenfor så vi at ni prosent mente det var et privat ansvar å skaffe bolig ved skrøpelighet, mens det her er 20 prosent som oppgir at de vil henvende seg til det private markedet. Her kommer aldersforskjellene tydelig fram. 26 prosent av 50-åringene, mot bare ni prosent av 70-åringene, vil velge det private markedet. Andelen som vil kontakte det offentlige, er ikke tilsvarende større blant 70-åringene. Derimot er det betydelig flere blant 70-åringene som ikke har tatt stilling til spørsmålet, eller bor i «en tilrettelagt» bolig. Størst oppslutning om å bruke det private markedet er det blant gruppene med høy inntekt og utdanning. Så mye som én av tre av disse gruppene vil henvende seg til det private markedet. Denne analysen viser derimot tydeligere oppslutning blant høyinntektsgruppen om private løsninger. De som har best økonomi og dermed størst muligheter, er også de som ser private alternativer som mest aktuelt.

Det er verdt å merke seg at alternativet om å gå sammen med venner om bygging i privat regi, har liten oppslutning. Andelen er størst i gruppen med høyest utdanning, selv om oppslutningen også er lav blant denne gruppen. Fire prosent av denne gruppen oppgir dette som et alternativ. Fellesskapsløsninger har derfor liten støtte i dette tilfellet.

Brevik og Schmidt (2005) viser i den andre delrapporten i dette prosjektet at ønsker om å bo i bofellesskap med venner har stor oppslutning.⁵ Det var totalt 43 prosent som var positiv til dette alternativet, det vil si som hadde svart enten «at de hadde faste planer» eller «hadde vurdert det» eller «ønsket dette». Bare en prosent oppgav at de hadde faste planer, 8 prosent at de hadde vurdert muligheten, mens 34 prosent oppgav at de ønsket dette. 57 prosent svarte «er ikke aktuelt» Noe av forklaringen på forskjellen som framkommer i holdning til fellesskap i spørsmålet i figuren over og spørsmålet om bofellesskap, kan være at spørsmålet om bofellesskap er noe mindre forpliktende å forholde seg til. Svarfordelingen tyder på dette, siden bare en liten andel har krysset av for de mer forpliktende svaralter-

⁵ Spørsmålsstillingen var som følger: «Det finnes ulike *bofellesskapsløsninger* for eldre. Bofellesskap består gjerne av en gruppe selvstendige boliger enten i blokk eller småhus i tunløsning og i tillegg noe fellesarealer. I noen fellesskapsløsninger bor eldre sammen med andre tilfeldige eldre, noen etablerer selv egne fellesskapsløsninger sammen med venner og i noen tilfeller er det mulig å få hjelp til å finne fram til bofellesskap med likesinnede. Som eldre kunne du tenke deg å bo i: leilighet i bofellesskap med tilfeldige andre eldre, leilighet i bofellesskap med venner som vi selv har etablert, leilighet i bofellesskap med likesinnede. For hver av boformene ble alternativene «har faste planer», «har vurdert dette», «kunne ønske dette» og «er ikke aktuelt», oppgitt.

native: «har faste planer». Det kan imidlertid også henge sammen med at det finnes få slike boligtilbud markedet.

Arbeidet med å etablere felles boligløsninger vil være krevende og kan være en årsak til at mange er negative. Men dette ser ikke ut til å være en forklaring på forskjellene i svarene på de to spørsmålene, siden begge spørsmålene referer til egenaktivitet. I spørsmålet over spør vi om hvor mange som vil gå sammen med andre venner for å finne bolig. Også spørsmålet om holding til bokollektiv har en referanse til egenaktivitet ved følgende spørsmålsformulering «noen etablerer egne fellesskapsløsninger».

Enda en forklaring på forskjellene kan være at i spørsmålet i figuren over har en klarere referanse til skrøpelighet enn spørsmålet om bofellesskap. I spørsmål om bofellesskap refereres det også til livsfasen som eldre, men ikke skrøpelige eldre. Enda en viktig årsak til den høye andel som ønsker seg bofellesskap med venner, må vi regne med har å gjøre med at selve spørsmålsformuleringen. Spørsmålet kan oppfattes som at en skal velge mellom ulike type kollektive løsninger. Gitt at en skal velge en kollektiv boligløsning, da får løsningen med venner størst oppslutning av de tre alternativene..

4.2 Effekten av utdanning og inntekt på holdning til bruk av det offentlige og private markedet ved boligframskaffelsen

Vi har påpekt at et viktig trekk som skiller de yngste fra de eldste i vårt utvalg, er den betydelig høyere andelen med høy utdanning. Utdanningsbakgrunn er dermed et kjennetegn som skiller dagens 50-åringer fra 70-åringene. Analysen over viste oss hvilken betydning utdanning har for hele utvalget. Men det er også viktig å få fram at kunnskap om utdanning har *ulik* betydning for de tre aldersgruppene holdning til bruk av det private og offentlige boligmarkedet ved boligframskaffelsen. 50-åringene med høyere utdanning har tatt del i etterkrigstidas utdanningsrevolusjon. Spørsmålet er om de vil forholde seg annerledes til sentrale boligspørsmål i alderdommen enn eldre grupper med høyere utdanning. Ved å se på hver aldersgruppe for seg og hvilken betydning utdanning har for disse, får vi fram betydningen aldersgruppetilhørighet har for effekten av utdanning.

I tillegg har vi også valgt å se særskilt på betydningen av husholdningsinntekt for hver av aldersgruppene. Vi har en situasjon med større mangfold i tilbud og økt vekt på at eldre selv skal ta ansvar for boligspørsmålet når store hjelpebehov oppstår. Da er det viktig å studere betydningen av inntektsulikheter. Spesielt er det viktig å få fram hvordan gruppene med lavest inntekt opplever sine muligheter.

50-åringene i utvalget skiller seg fra 70-åringene ikke bare ved at de har tatt del i utdanningsrevolusjonen, de har også gjennom hele livet på en annen måte enn 70-åringene tatt del i velstandsutviklingen. Dette kan ha påvirket holdninger, forventninger og krav til tilværelsen, også til ulike boligspørsmål. Det offentlige har stått sterkt som den eneste leverandøren av boligtilbud når eldre har hatt behov for dette. Kanskje har dette gjort at holdningsendringer mellom innteksgruppene blant de eldste ikke er så store? Kanskje vil dette bli annerledes for yngre grupper? Vi ser derfor også på effekten av inntekt for hver av aldersgruppene. For å få fram oppfatningene til gruppen med lavest inntekt har vi derfor her valgt å skille mellom to innteksgrupper: de med inntekt under og over 200 000 kroner.

Vi viser nedenfor resultatet av analysene der vi har sett på effekten av utdanning og inntekt for hver av aldersgruppene for seg.

Effekten av utdanning

I analysen har vi valgt å skille gruppen i to: de med utdanning på grunnskolenivå og de med videregående skole eller mer. For enda yngre grupper ville et naturlig skille være mellom dem som har videregående skole og grupper med utdanning utover videregående skole siden videregående skole ble en rettighet for alle i 1976.. Men denne reformen har først fått betydning for kullene som ble født omkring 1960.. Vi så i kapittel 3 at 61 prosent av 50-åringene, 60-åringene og 70-åringene i vår undersøkelse har utdanning utover grunnskolenivå. Tabell 4.1 viser oss hvilken effekt utdanning har for de tre aldersgruppene.

Analysen viser at for alle aldersgruppene har økt utdanning ikke vesentlig effekt på det å henvende seg til det offentlige. Sannsynligheten for å ta kontakt med det offentlige er noe lavere for gruppene med høyere utdanning, men er ikke signifikant lavere. 50-åringene med utdanningsbakgrunn med rot i etterkrigstidas utdanningsrevolusjon skiller seg ikke i så måte fra eldre grupper med høyere utdanning. Oppslutningen om det offentlige er ikke vesentlig sterkere blant de eldste.

Tabell 4.1 Effekten av utdanning på framtidsplaner med tanke på skrøpelighet (Exp(B)-koeffisientene er hentet fra vedleggstabeller 4.3a–4.11a)

	Vil henvende seg til det offentlige for å framskaffe bolig	Vil henvende seg til det private for å framskaffe bolig	Vil henvende seg til familien for å framskaffe bolig
50-åring	-0,833	3,375**	-0,784
60-åring	-0,607	2,168	-0,870
70-åring	-0,621	3,681	-0,519

** signifikansnivå 0,005

Utdanning på videregående skole-nivå eller mer har positiv effekt på sannsynligheten for å henvende seg til det private. Dette er tilfellet for alle aldersgrupper. Men vi ser også at 60-åringene skiller seg ut ved at det er mindre utdanningsforskjeller. Men bare for 50-åringene er det signifikante forskjeller mellom utdanningsgruppene i sannsynlighet for å kontakte private. Den høyeste utdanningsgruppen blant de yngste har derfor en mer positiv holdning til å kontakte private aktører. Vi finner ikke i samme grad denne type holdningsforskjeller mellom utdanningsgruppene blant 60-åringene.

Når det gjelder oppslutningen om det å henvende seg til familien, er effekten av økt utdanning liten, men negativ for alle aldersgruppene. Uavhengig av alderstilhørighet har derfor utdanning samme negative effekt på det å ta kontakt med familien. Når andelen med høyere utdanning øker blant framtidens eldre, betyr det samlet sett for hele eldregruppene kanskje noe mindre, men ikke vesentlig mindre, bruk av familien som hjelpeinstans i forbindelse med endrede boligbehov.

Effekten av inntekt

Tabell 4.2 viser analysen av hvilken effekt inntekt har på sannsynligheten for å henvende seg til det offentlige, det private og til familien hver for seg. En analyse av effekten av høy inntekt sammenlignet med lavere viser at inntekt har negativ innvirkning på det å skulle henvende seg til det offentlige, og den negative effekten av inntekt er mindre for de eldste. Dette kan tyde på at når større deler av de eldre får høyere inntekt, så vil vi kunne få en utvikling i retning av at færre vil henvende seg til offentlige instanser for å få hjelp når boligbehovene endres.

Effekten av høy inntekt er enda tydeligere når det gjelder spørsmålet om å henvende seg til det private markedet. Og effekten av høy inntekt er større for yngre sammenlignet med eldre grupper. Holdningen blant høyinntektsgrupper blant de yngste er mer positiv til bruk av det private boligmarkedet når hjelpebehov oppstår enn blant høyinntektsgrupper blant de eldste. Den tydelige forskjellen mellom aldersgruppene her kan ha å gjøre med at yngre grupper i mindre grad

Tabell 4.2 Effekten av inntekt på framtidsplaner med tanke på alderdom og skrøpelighet (Exp(B)-koeffisientene er hentet fra vedleggstabeller 4.3a–4.311a)

	Vil henvende seg til det offentlige for å framskaffe bolig	Vil henvende seg til det private for å framskaffe bolig	Vil henvende seg til familien for å framskaffe bolig
50-åring	-0,685	2,331**	-0,568
60-åring	-0,698	2,071	3,494*
70-åring	-0,289	1,679	2,135

** signifikansnivå 0,005

kjenner til de muligheter som finnes på det private markedet og svarer mer ut fra ideologisk overbevisning. Men sannsynligvis er også generelt sett mer positive holdninger til bruk av det private boligmarkedet i denne situasjonen en forklaring på forskjellene.

Det går et klart skille mellom 50-åringene på den ene siden og 60- og 70-åringene på den andre i den effekten høy inntekt har på det å kontakte familien for å avhjelpe boligbehov i eldre år. Høy inntekt har positiv effekt på det å ville kontakte familien for 60- og 70-åringene. Effekten er høyere blant 60-åringene enn blant 70-åringene. Det er derfor ikke slik at de eldste er mer positiv til kontakt med familie i denne situasjonen sammenlignet med de yngste. Det at vi får en positiv effekt her blant gruppene med høyest inntekt blant de eldste, er overraskende. Kanskje var det rimelig å forvente at gruppene med høyest inntekt ikke hadde behov for å kontakte familie og dermed i mindre grad ville rapportere dette som et alternativ. En forklaring på motsatt resultat her kan være at det å skulle finne fram til løsninger i samarbeid med familien nettopp vil kreve god økonomi om man skal ha mulighet til å finne boligløsninger som tillater privatliv for begge parter. En mulighet kan da være generasjonsbolig der barn og foreldre bor samlet, men i hver sin boenhet.

Hvorfor vi ikke finner samme effekt av det å ikke ha lav inntekt blant 50-åringene, kan være andre holdninger generelt blant yngre med middels og høy inntekt til familiekontakt. Mens de med middels og høy inntekt i de eldste aldersgruppene velger å prioritere familie og har ressurser som gjør at de kan få dette til, forholder dette seg annerledes for disse inntektsgruppene blant etterkrigsgenerasjonen. Familien som hjelpeinstans står ikke like sterkt blant dem med middels og høy inntekt, og de skiller seg derfor ikke ut fra dem med lav inntekt. Men en annen og kanskje like sannsynlig forklaring her er at færre 50-åringer, sammenlignet med 60- og 70-åringer, har barn som er vel etablert. Mange 50-åringer vil ha barn som er hjemmeboende eller i etableringsfase. Både barnas og egen livssituasjon gjør derfor dette spørsmålet mindre aktuelt for dem. Derfor framkommer det ikke noe skille mellom lavinntektsgruppen og de andre blant de yngste.

4.3 Oppsummering – diskusjon – syn på ansvarsforhold for boligframskaffelsen i eldre år

Samlet sett må våre resultater oppfattes som at det i dag er sterk støtte til at det er det offentliges ansvar å finne fram til boligløsninger ved økte hjelpebehov i alderdommen. De yngste gruppene skiller seg ikke ut fra de eldre i så måte. Også blant de yngste gruppene står oppfatningen om det offentliges rolle som ansvarlig sterkt.

Høyinntektsgruppen støtter i større grad enn andre tanken om det privates ansvar. Men selv om det er størst oppslutning blant høyinntektsgruppene i å framheve det privates ansvar, er allikevel det mest slående resultatet her at det er få som framhever dette og at tanken om at boligframskaffelsen er det offentliges ansvar har sterkest støtte.

Det er en betydelig gruppe som ikke har tatt stilling til spørsmålet om ansvarsforhold ved boligframskaffelsen. Det må vi oppfatte som uttrykk for usikkerhet omkring hvordan boligspørsmålet skal løses. Hver femte av kvinner, enker/enkemenn og lavinntektsgruppen har ikke tatt stilling til dette spørsmålet. Særlig er det da her viktig å merke seg at personer med minst økonomisk handlingsrom opplever størst usikkerhet.

Et helt entydig resultat her er at kollektive boligløsninger i eldre år har liten støtte. Få vil gå sammen med andre for på den måten å løse boligproblemer i eldre år. Dette er ikke noe overraskende resultat. Vi har ingen tradisjon i vesentlig omfang for kollektive boligløsninger i Norge, heller ikke blant den yngste gruppen som her deltar. Det vil sikkert være mange både praktiske, sosiale og kulturelle årsaker som gjør at de aller fleste ikke ønsker denne løsningen.

I de fleste analysene i dette kapitlet har vi studert hele utvalget under ett. En analyse av hver av aldersgruppene for seg har gitt oss større mulighet til å si noe om aldersgruppeforskjeller og mulige endringer blant nye grupper av eldre sammenlignet med dagens eldre. Vi har da tatt for oss spesielt effekten av utdanning og inntekt på hvor de ulike aldersgruppene vil henvende seg for å få bolig. Når vi sammenligner hvilken betydning utdanning og inntekt har for de tre aldersgruppene, ser vi at aldersgruppen med rot i etterkrigstidas utdanningsrevolusjon ikke skiller seg fra de andre. Gruppen med høyere utdanning blant de yngste vil ikke handle på andre måter i forhold til familie og det offentlige enn tilsvarende grupper blant de eldre. Utdanningsforskjellen har liten effekt for alle aldersgruppene på det å ta kontakt med familie og det offentlige. For alle aldersgruppene har høyere utdanning effekt på det å ta kontakt med det private.

Derimot ser vi at inntekt har forskjellig effekt for aldersgruppene. Blant 70-åringene skiller de med lav inntekt seg ikke ut fra grupper med middels og høy inntekt. Det er lik holdning uansett inntekt. Dette er ikke tilfelle for yngre grupper. Variasjoner i hvor de vil henvende seg er større, synet på det private som en mulighet er endret. Selv om hovedbildet som våre analyser gir, er at det er strek støtte til det offentliges ansvar, kan vi også tolke svarene som at det vil bli økende støtte til å vektlegge det private ansvaret for boligframskaffelse.

Kapittel 5 Framtidige boligplaner

Dette kapitlet tar for seg de ulike aldersgruppenes holdning til bruk av boligkapital og til framtidig boligplanlegging med tanke på skrøpelighet. Det finnes ulike måter å «spise» av boligkapitalen. Det er mulig å kjøpe en mindre og rimeligere bolig for på den måten å frigjøre boligkapital. Det å selge eneboligen og flytte til en leilighet som er tilpasset alderdommen, kan da oppfattes som et alternativ som er fornuftig, både praktisk og økonomisk. Et annet alternativ er å ta opp lån med boligen som sikkerhet. Denne muligheten er i økende grad markedsført som et alternativ for eldre grupper, mest i andre land, men også etter hvert i Norge. Enda et alternativ er å bytte fra eier- til leiebolig, for på den måten å frigjøre boligkapital. Vi har her spurt om holdning til det å kjøpe en annen bolig med tanke på alderdommen, holdning til å frigjøre kapital som kan benyttes til å leie annen bolig og holdning til å frigjøre kapital til annet enn boligforbruk, og om utvalget har planlagt boligsituasjonen med tanke på skrøpelighet i framtida.

Tidligere undersøkelser viser ingen vesentlige endringer i tendens til at eldre bygger ned boligformuen til forbruk (Gulbrandsen og Langsether 1998, Barlindhaug 2003).⁶ Flere forhold blir trukket fram som årsak til at eldre grupper ikke tenker seg muligheten for å bruke boligkapitalen. En gjennomgående forklaring i mer markedsorientert forskning omkring spørsmålet som har med boligkapitalen å gjøre, er at dette har med eldres holdninger og verdier å gjøre. Eldre oppfatter ikke boligkapitalen som kapital som kan brukes. Annen forskning med et bredere perspektiv peker på betydningen av mangel på gode alternativer til eneboligen i områder der eldre har tilknytning og opplever tilhørighet som årsak til at eldre ikke velger å selge eneboligen og kjøpe en leilighet. En annen medvirkende forklaring er at det er høye priser på nye leiligheter og mange opplever at de får lite igjen økonomisk for en romslig enebolig, sammenlignet med en ny leilighet. En årsak til at eldre flest ikke har tatt i bruk muligheten for å ta opp lån på egen bolig til økt forbruk, er at mange opplever det som en trygghet og at det er verdifullt å ha en nedbetalt enebolig. Økt forbruk i seg selv er heller ikke noe mål for mange eldre.

⁶ For en utvidet gjennomgang av boligpolitiske dokument og internasjonal forskning omkring eldres syn på og bruk av boligkapital, se Ytrehus 2004.

Vi presenterer i dette kapitlet også svar på spørsmål om aldersgruppene tar hensyn til mulig framtidig skrøpelighet når de planlegger boligsituasjonen. Det å planlegge boligsituasjonen med tanke på en mulig skrøpelighet kan være ensbetydende med økonomisk sett å sikre en tilfredsstillende boligsituasjon i alderdommen. Men det å planlegge for en mulig skrøpelighet trenger ikke å kreve økonomisk planlegging. For mange vil boligplanlegging med tanke på skrøpelighet i framtida handle om å legge til rette for å kunne bli boende i områder der de fra før er godt kjent eller å unngå å gjøre store boligendringer som kan få negative konsekvenser i alderdommen. Vi har derfor spurt både generelt om de tar denne type hensyn og mer spesifikt om de økonomisk sett har planlagt for framtidig skrøpelighet.

Også i dette kapitlet presenterer vi analyser av variasjoner i holdning til disse spørsmålene mellom ulike grupper. Selv om store grupper eier sin egen bolig – og en betydelig høyere andel av eldre enn tidligere – er det store økonomiske forskjeller innad i eldregruppen. Kanskje vil gruppene med høyest inntekt og dermed størst økonomisk handlingsrom være mest positiv til å bruke av boligkapitalen? For dem vil det være forbundet med mindre risiko å ta opp nye lån for å finansiere framtidsplaner. På den annen side vet vi at den gruppen som bare har boligkapital og ikke annen oppspart kapital, er den gruppen som har lavest inntekt. De er derfor også mest avhengig av boligkapitalen dersom de ønsker å bedre sitt økonomiske handlingsrom, og vil kanskje derfor være mest positiv til bruk. Den gruppen som er best økonomisk stilt, vil også være den gruppen som har størst mulighet til framtidig boligplanlegging.

Det er videre rimelig også å forvente at det kan være forskjeller mellom aldersgruppene her. Det å ha en eierbolig uten gjeld blir kanskje en verdi som først og fremst gjelder blant eldre grupper. Endrede holdninger til forbruk og gjeld blant yngre grupper kan gjøre at disse er mer positiv til å bruke av boligkapitalen. Det å flytte til en tilpasset bolig, derimot, kan være en eventualitet først og fremst for de eldste fordi alternativet er mest relevant for dem. Vi har spurt 50-, 60- og 70-åringene om deres holdninger til å bruke av boligkapitalen til kjøp av en tilpasset leilighet og til ulike andre formål. Blir kapitalressursen i eierboligen oppfattet som kapital som kan brukes? Eller er holdningen at boligkapitalen ikke er kapital som kan anvendes til andre formål eller forbrukes? Vi redegjør her for svar på disse spørsmålene.

5.1 Bruk av boligkapitalen

Det å selge for å kjøpe en bolig tilpasset alderdommen får støtte fra vel halvparten av utvalget. Andelen som kan tenke seg å selge boligen for å kjøpe seg en tilpasset

bolig i alderdommen, er overraskende høyest for den yngste gruppen og betydelig høyere enn blant den eldste gruppen. De yngste er mest positiv til å selge boligen og flytte til en tilpasset leilighet. En medvirkende forklaring her må vi regne med er at situasjonen er mest realistisk for den eldste gruppen. For de yngste blir spørsmålet mer uforpliktende. Kanskje har de også i mindre grad tenkt over både hva som er hindere for å realisere dette og hvilke muligheter som finnes for å kunne kjøpe en tilpasset bolig. Forskjellene opprettholdes mellom aldersgruppene når vi kontrollerer for de andre bakgrunnsvariablene. Det viser at alder har en selvstendig effekt på holdning til å bruke av boligformuen til en alternativ bolig og kan ikke bare forklares med ulikhet i inntekt, sivilstand eller utdanning.

Når det gjelder spørsmålet om holdning til det å kjøpe en annen bolig med tanke på alderdommen, har vi ikke spesifisert hvilke sider ved alderdommen vi da har i tankene. Mange vil antakelig tenke at dette handler om det å finne en bolig som er egnet når skrøpelighet oppstår. Men vi kan ikke se bort fra at en bolig tilpasset alderdommen kan oppfattes å være en bolig som gir mulighet til en livsstil med reiseaktivitet og andre gjøremål som pensjonisttilværelsen kan gi rom for. Vi kan derfor ikke tolke en positiv holdning her som ensbetydende med å være positiv til å skaffe en bolig for å tilpasse seg skrøpelighet. Kanskje har den yngste aldersgruppen denne type boligsituasjon i mente i større grad enn eldre grupper?

Figur 5.1 viser store utdannings- og inntektsforskjeller. Det betyr at den utdanningen og de økonomiske mulighetene den enkelte har, innvirker på holdning til å kjøpe en tilpasset bolig. Nesten 70 prosent av gruppene med høyest utdanning og inntekt oppgir at det er aktuelt å kjøpe en annen tilpasset bolig i alderdommen, mens det tilsvarende tallet for gruppen med lavest utdanning og inntekt er henholdsvis vel 40 og 30 prosent. Kontrollert for bakgrunnsvariablene så opprettholdes utdanningsforskjellene (vedleggstabell 5.1a). Det er signifikante forskjeller mellom den høyeste og laveste utdanningsgruppen i holdning til å kjøpe en tilpasset bolig. Utdanning har dermed også en selvstendig effekt på synet på denne muligheten. Det kan være flere årsaker til denne forskjellen mellom utdanningsgruppene. Kanskje avspeiler dette resultatet en mer positiv holdning generelt til mobilitet blant den høyeste utdanningsgruppen, kanskje er idealet om selvstendighet sterkere blant gruppen, noe som gjør at de er mer positivt innstilt til det å bytte til en annen bolig?

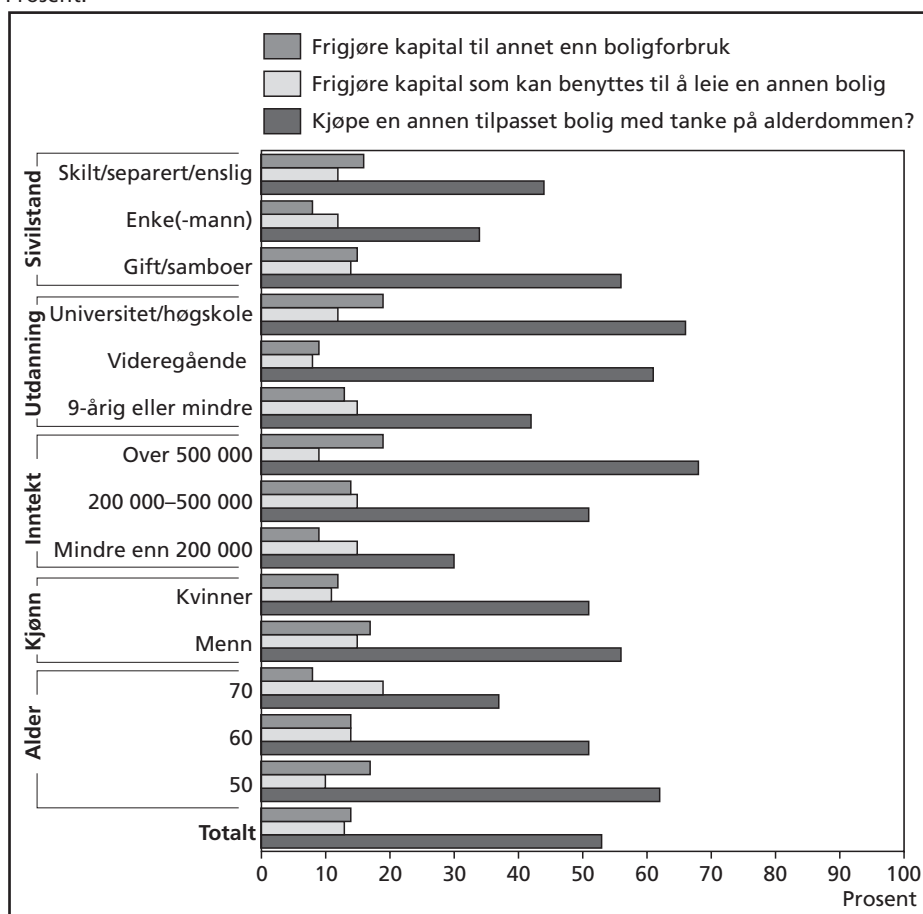
Det er også nesten to ganger høyere sannsynlighet for at de som tilhører den høyeste inntektsgruppen sammenlignet med den laveste, ønsker å selge boligen for å kjøpe en tilpasset bolig ved kontroll for andre bakgrunnsvariabler, men forskjellen er ikke signifikant (vedleggstabell 5.1a).

Den andre muligheten til å frigjøre og benytte seg av boligkapitalen som vi har spurt om, er å selge boligen og leie en annen bolig. Dette alternativet har forholdsvis mye mindre støtte, noe som først og fremst må forstås i lys av det begren-

sede leiemarkedet. Eierboliger blir tradisjonelt assosiert med god standard og trygghet. Resultatene her viser at det å leie en annen bolig i større grad er et alternativ for den eldste gruppen. Dette resultatet må vi regne med har å gjøre med at denne gruppen i større grad enn de andre forholder seg til det leiemarkedet som finnes for eldre hjelpetrengende. Eldreboliger er som oftest leieboliger.

Det tredje spørsmålet som er stilt, handler generelt om holdning til bruk av boligformuen. Vi spør om holdning til å bruke av boligformuen til «andre formål». Bare 14 prosent er positiv til dette. Det er forskjeller mellom aldersgruppene; 17 prosent av 50-åringene mot bare åtte prosent av 70-åringene er positiv til dette. At såpass få på et mer generelt grunnlag er positiv til bruk av boligkapital, må vi ta som uttrykk for at de fleste ikke ønsker å bruke av boligkapitalen. Dette resultatet samsvarer også med tidligere undersøkelser. Det at mange flere uttrykker

Figur 5.1 Andelen som oppgir at de er positive til å benytte boligformuen til ulike formål. Prosent.

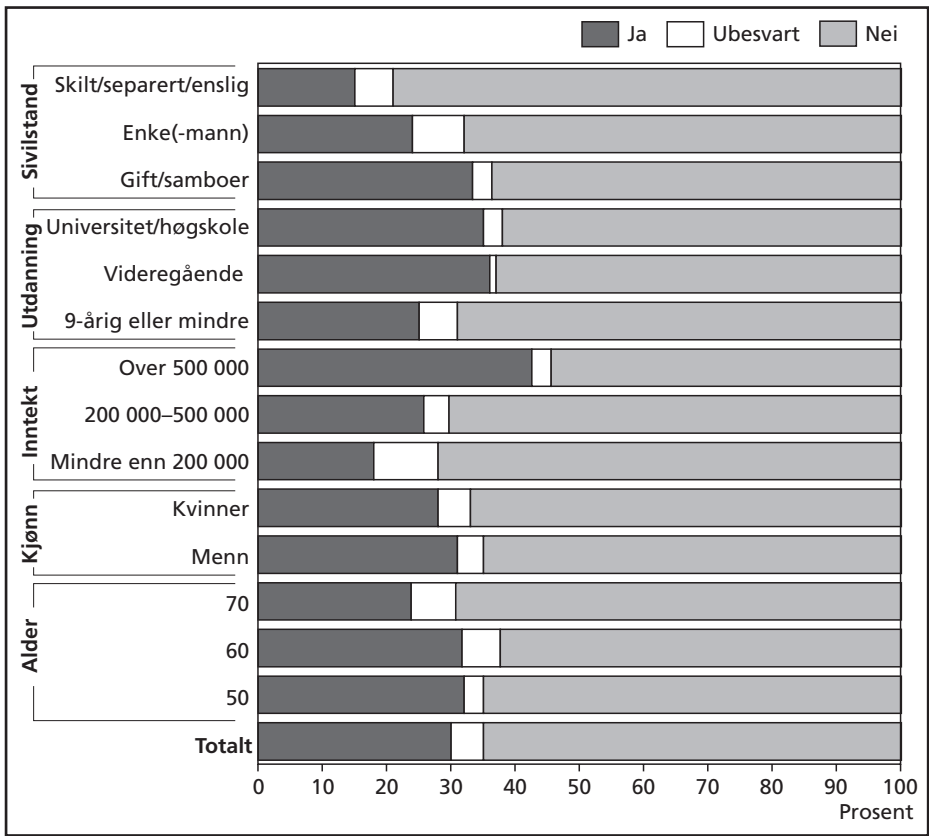

positive holdninger til å bruke av boligkapital til en bolig som er tilpasset alderdommen, må oppfattes som uttrykk for en positiv holdning til selv å tilpasse boligsituasjonen *dersom* behovet for en annen bolig skulle oppstå. Bofasthet er ikke normen hvis boligbehovene skulle endre seg.

5.2 Boligplanlegging for skrøpelighet i framtida

Her presenteres analyser av de ulike aldersgruppenes holdning til spørsmålet om hensyntaken til mulig skrøpelighet når de planlegger framtidig boligsituasjon. Vi har både stilt et generelt spørsmål om de har tatt hensyn til skrøpelighet og et mer spesifikt spørsmål om de faktisk økonomisk sett har planlagt for skrøpelighet.

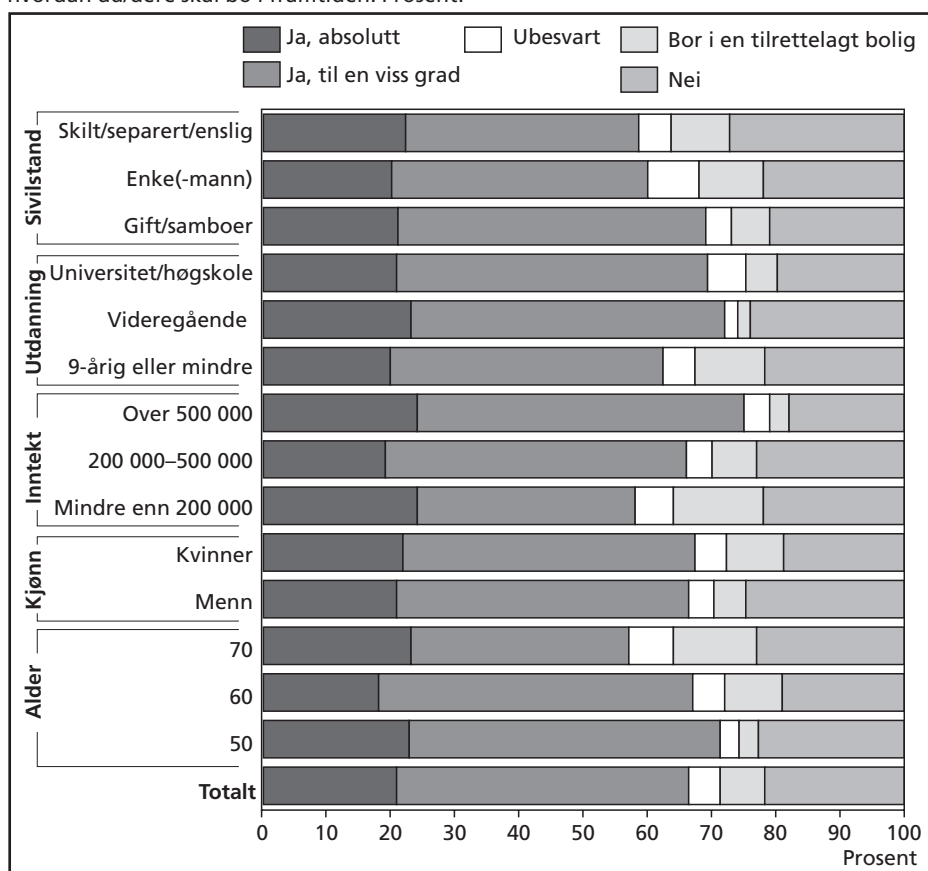
Figur 5.2 Har du økonomisk sett planlagt for eventuelt endrede boligbehov i framtiden. Prosent

Flertallet svarer benektende på at de økonomisk sett har planlagt for framtida. Dette er tilfelle for så mye som to av tre av utvalget. Bare 30 prosent svarer ja på at de har planlagt for eventuelt endrede boligbehov i framtida. Bare én av fem av den eldste gruppen svarer positivt. Forskjellen mellom 50- og 70-åringer i andel som har planlagt med tanke på endrede boligbehov, er åtte prosentpoeng. Endret boligbehov kan ha mange ulike årsaker. Slik spørsmålet er stilt også her, kan vi ikke se bort fra at planleggingen like gjerne handler om endrede boligbehov forårsaket av ønske om økt mobilitet eller husholdsendringer.

Også her får vi fram store forskjeller mellom inntektsgruppene. Det er først og fremst gruppen med høyest inntekt som oppgir at de har planlagt for endrede boligbehov. 43 prosent av gruppen med høyest inntekt svarer bekreftende på spørsmålet, mens tilsvarende andel for gruppen med lavest inntekt er bare 18. Det er også en betydelig mindre andel av skilte/separerte/enslige sammenlignet med gif-

Figur 5.3 Tar dere hensyn til muligheten for skrøpelighet i alderdommen når dere planlegger hvordan du/dere skal bo i framtiden. Prosent.

te som oppgir å ha planlagt for endrede boligbehov, henholdsvis 15 og 33 prosent. Både inntektsforskjellene og forskjellen mellom sivilstandsgruppene opprettholdes ved kontroll for de andre bakgrunnsvariablene (se vedleggstabell 5.2a). Begge disse resultatene antyder at det å legge til rette for en boligsituasjonen som tar hensyn til en mulig framtidig skrøpelighet, handler om muligheter. Gifte/samboende har hatt større mulighet enn enslige til å få en boligsituasjon som også er i tråd med det som kan oppfattes som en tilrettelagt bolig for alderdommen. Ved høy inntekt er det mulig å ta hensyn til endrede boligbehov uten å måtte gi avkall på andre ting som en ønsker å prioritere.

Vi har også spurt mer spesifikt om boligplanlegging knyttet til skrøpelighet. Det mest slående resultatet her er at et stort flertall oppgir at de planlegger med tanke på skrøpelighet i alderdommen (ja, absolutt, og ja, til en viss grad). På samme tid er det bare sju prosent som oppgir at de bor i en tilpasset bolig. Resultatet står tilsynelatende i kontrast til svarene på det foregående spørsmålet der bare 30 prosent *økonomisk sett* hadde planlagt for endrede boligbehov i alderdommen. Dels må diskrepansen mellom de som sier at de planlegger for endrede boligbehov og de som sier at de økonomisk sett planlegger for endrede boligbehov, forklares med at ikke all boligplanlegging nødvendigvis må være ensbetydende med økonomisk planlegging og agering. Dette er i seg selv et interessant resultat: Det å ta hensyn til endrede boligbehov i eldre år trenger ikke alltid medføre en økonomisk kostnad. Noe av diskrepansen mellom svarene på disse to spørsmålene kan også forklares med at spørsmålet om økonomisk planlegging er et mer forpliktende spørsmål. Spørsmålet om hensyntaken til skrøpelighet i framtida er av mer generell karakter og det vil derfor være mindre forpliktende å svare positivt på dette spørsmålet. Analysen av forskjellene gruppene imellom viser at det er gruppene med høyest inntekt og utdanning, de gifte og yngste som i størst grad svarer positivt på at de har planlagt med tanke på framtidig boligsituasjon (se vedleggstabell 5.3a). Det er imidlertid ikke signifikante forskjeller mellom gruppene.

5.3 Effekten av høy utdanning og inntekt på framtidig boligplanlegging for de tre aldersgruppene

Også når det gjelder spørsmål om framtidsplanlegging og bolig har vi ønsket å studere hver av aldersgruppene for seg for derigjennom å kunne si noe om generasjonsforskjeller. Også her har vi valgt å se særskilt på effekten av inntekt og utdanning på grunn av økende andeler med høyere utdanning og inntekt blant framtidas eldre. Ved å studere de ulike aldersgruppene for seg, får vi fram hvilken effekt

utdanning og inntekt har. Ved å sammenligne effekten av inntekt og utdanning innenfor hver av de tre aldersgruppene, kan vi se om yngre grupper med høy utdanning og inntekt planlegger på andre måter enn eldre grupper med høy utdanning og inntekt.

Økende utdanning i befolkningen kan gi økende oppmerksomhet på boligplanlegging. På den annen side har grupper med lange utdanningsløp kanskje en mer sammensatt yrkeskarriere og mindre bostabilitet. Denne type livsløp kan dermed også gi andre perspektiver på og muligheter til planlegging av framtidig boligsituasjon. Vil høy utdanning blant 50-åringene i dag bety at de tar hensyn til boligspørsmål når de planlegger for framtida? Er høyutdanningsgruppen blant 70-åringene innstilt på å endre boligsituasjonen for å sikre denne i tilfelle skrøpelighet?

Høy inntekt gir bedre muligheter til å sikre en god boligsituasjon. Har høyinntektsgruppen i større grad enn grupper med lav inntekt for de ulike aldersgruppene oppmerksomhet rettet mot boligspørsmålet? Vi har valgt ut de tre følgende spørsmålene som vi har studert særskilt for de tre aldersgruppene:

- Tar du hensyn til mulig skrøpelighet når du planlegger for hvordan du skal bo i framtida?
- Har du økonomisk sett planlagt for endrede boligbehov i framtida?
- Er det aktuelt å selge boligen din for å kunne kjøpe en annen tilpasset bolig med tanke på alderdommen?

Vi har studert hvilken effekt høy utdanning og høy inntekt har for disse tre områdene blant de tre aldersgruppene.

Effekten av utdanning

Analysen viser at høyere utdanning har ulik effekt for de ulike aldersgruppene på deres bolig- og framtidsplaner. Økt utdanning har liten effekt blant de yngste grup-

Tabell 5.1 Effekten av utdanning på framtidsplaner med tanke på bolig ved alderdom og skrøpelighet. Standardiserte koeffisienter (Exp (B) hentet fra vedleggstabell 5.4a–5.12a)

	Tar du hensyn til mulig skrøpelighet når du planlegger for hvordan du skal bo i framtida?	Har du økonomisk sett planlagt for endrede boligbehov i framtida?	Kjøpe en annen tilpasset bolig med tanke på alderdommen?
50-åring	-0,760	1,142	1,192
60-åring	-0,982	1,434	1,482
70-åring	2,795	2,231	3,224**

** signifikansnivå 0,005

pene. Derimot har høyere utdanning effekt blant den eldste gruppen. Resultatet her betyr at gruppen med høy utdanning – som forventes å øke blant framtidens eldre – ikke vil starte boligplanlegging som middelaldrende, men utsette dette til eldre år.

En forklaring på og årsak til det resultatet vi her ser, kan ha å gjøre med denne gruppens lange utdanningsløp. Et langt utdanningsløp gir en annen etableringshistorie og boligsituasjon og dermed en annen erfaringsbakgrunn enn andre utdanningsgrupper har. Det kan ha gitt dem både andre muligheter til framtidig boligplanlegging og et annet syn på nødvendigheten av framtidig boligplanlegging.

Resultatet her viser at grupper med høyere utdanning er mer positiv til endring i eldre år enn andre utdanningsgrupper. Selv om vi ikke kan spore økt tendens til bolig- og framtidsplanlegging som 50-åringer blant denne økende gruppen av eldre, er ikke det ensbetydende med at de ikke ønsker å ta hensyn til endrede boligbehov i eldre år, men denne endringen kommer først når de eldes.

Effekten av inntekt

Effekten av høy inntekt er forskjellig fra høy utdanning. Blant den yngste gruppen har høy inntekt positiv effekt på framtidsplanene. Dette gjelder i særlig grad for «å økonomisk sett ha planlagt for endrede boligbehov i framtida», men også for «å ta hensyn til skrøpelighet ved planlegging av bolig i framtida». Blant 60-åringene har inntekt fortsatt positiv, men mindre effekt og blant de eldste liten eller en svak negativ effekt for disse to områdene. Årsaken til den positive effekten av inntekt blant de yngste gruppene kan ha å gjøre med deres økonomiske handlingsrom. Boligplanlegging med tanke på skrøpelighet vil kunne inkluderes i deres øvrige framtidsstrategier uten at dette trenger å stå i motsetning til andre ønsker og behov for framtida. De har mulighet til å realisere ulike ønsker og strategier for framtida, også de som har med boligspørsmål å gjøre, uten å måtte prioritere bort andre ting. En annen årsak kan være at dette er en gruppe som har

Tabell 5.2 Effekten av inntekt på framtidsplaner og bolig ved alderdom og skrøpelighet. Standardiserte koeffisienter (Exp (B) hentet fra vedleggstabell 5.4a–5.12a)

	Tar du hensyn til mulig skrøpelighet når du planlegger for hvordan du skal bo i framtida?	Har du økonomisk sett planlagt for endrede boligbehov i framtida?	Kjøpe en annen tilpasset bolig med tanke på alderdommen?
50-åringer	2,956**	3,775**	1,702
60-åringer	1,866	1,311	1,215
70-åringer	-0,670	-0,988	1,333

hatt muligheter til å realisere andre planer tidligere, for eksempel hyttekjøp eller andre investeringer. Årsaken til negativ effekt av høy inntekt blant 70-åringene kan derfor nettopp ha å gjøre med at de har gjort seg ferdig med denne type boligplanlegging.

Når det gjelder ønske om «å bruke av boligformuen for å kjøpe en tilpasset bolig», er effekten av økt inntekt mindre enn for de andre områdene blant 50-åringene, selv om økt inntekt også her har positiv effekt.

5.4 Oppsummering/diskusjon – framtidig boligplanlegging

En betydelig andel er positiv til bruk av boligkapitalen til kjøp av en tilpasset bolig. Yngre grupper er mer positiv til bruk av boligkapitalen enn eldre grupper. Dette skyldes ikke bare ulikhet i inntekt eller andre bakgrunnskjennetegn for de ulike gruppene. Også når vi kontrollerer for inntektsulikheter, opprettholdes forskjellene mellom aldersgruppene. Analyser av alle aldersgruppene under ett viser at det er forskjeller mellom grupper med ulikt utdannings- og inntektsnivå i syn på bruk av boligformuen. Også utdanningsforskjellene opprettholdes når vi kontrollerer for de andre bakgrunnsvariablene. Grupper med høyere utdanning er mer positivt innstilt enn andre grupper.

Færre er positiv til bruk av kapitalen ved å leie en annen bolig, og færre har svart positivt når spørsmålet om bruk av boligkapital stilles mer generelt. Leiemarkedet i Norge er begrenset, noe som det er rimelig å anta er en årsak til at få kan tenke seg en leiebolig som alternativ til eierboligen, i tillegg til at vi må regne med at mange vil oppfatte eierboligen som et boligalternativ som gir større selvbestemmelse og trygghet. Det er først når skrøpelighet oppstår at leieboligen blir et alternativ.

Få oppgir økonomisk sett å ha planlagt framtidig boligsituasjon med tanke på skrøpelighet i framtida. På den annen side svarer mange flere positivt på et mer generelt spørsmål om framtidig boligplanlegging er gjort med tanke på skrøpelighet. Dette viser at mange vil mene de allerede har en situasjon som er godt tilpasset en framtidig situasjon som hjelpetrengende og skrøpelig, og det kan vise at all boligplanlegging ikke nødvendigvis er ensbetydende med økonomisk planlegging. Det å sikre muligheten til å bli i et område hvor en er godt kjent og i nærheten av ulike serviceinstitusjoner, kan være eksempel på hensyntaken til en mulig framtidig situasjon som skrøpelig.

Vi har her også studert spesielt hvilken effekt høy inntekt og utdanning har blant hver aldersgruppe for seg. Våre resultater her tyder på at høyt utdannede grupper vil utsette boligendringer til eldre år. De forbereder seg ikke som 50-åringer på en mulig situasjon som skrøpelig og tar ikke spesielle hensyn i denne alderen, men som eldre vil de i større grad enn andre utdanningsgrupper være villig til å gjøre endringer.

For gruppen med høy inntekt er det motsatt. De er i større grad enn andre inntektsgrupper innstilt på endringer og tilpasninger som 50-åringer. Som eldre er det motsatt. Forklaringen her må vi regne med har å gjøre med at det økonomiske handlingsrommet tillater 50-åringene å sikre det de oppfatter som en god boligsituasjon som eldre uten at det går på tvers av andre planer og ønsker.

Kapittel 6 Hjemme så lenge det går – «aging in place»

Det å skulle ta ansvar for boligbehov ved skrøpelighet i alderdommen, trenger ikke innebære flytting til en ny bolig. I dette kapitlet skal vi se nærmere på holdninger til å betale for hjelp for å kunne bo i eget hjem også ved økte hjelpebehov. Vi har her spurt om aldersgruppene kan tenke seg å betale for hjelp og service som kreves for å kunne bli boende i eget hjem.

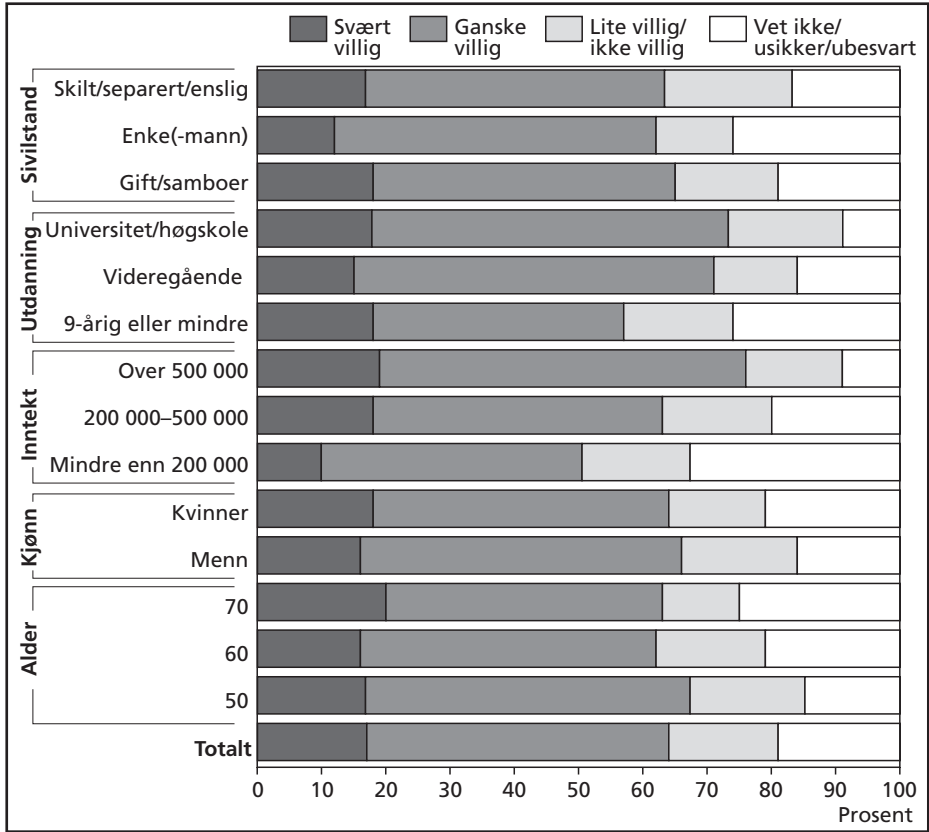
Tanken om «aging in place» – at det å kunne forbli i eget hjem så lenge som mulig er *mest mulig i tråd med eldres behov* – står sterkt i mange land. Å bli boende hjemme gjør at det er mulig å unngå uønskede brudd med livet du har hatt. Ved å motta hjelp hjemme vil det tross sykdom og økte hjelpebehov være mulig å videreføre sosiale kontakter og aktiviteter som oppleves som meningsfulle. Undersøkelser fra mange land viser at det å bli hjemme så lenge som mulig, er det de aller fleste eldre ønsker seg.

Flere forhold tilsier at «aging in place» kan bli den vanligste tilpasningsstrategien til skrøpelighet i eldre år også for eldre i Norge og dermed noe som mange vil ønske seg og kreve. Mange eldre har i dag en god bolig med en god og tilfredsstillende standard som gjør det mulig å bli boende også når store hjelpebehov oppstår. Vi så i foregående kapittel at så mye som opp mot tre av fire av dagens 50-åringer svarte bekreftende på at de har planlagt framtidig boligsituasjon med tanke på skrøpelighet. God plass gjør det mulig å ta imot hjelp i hjemmet. Et forhold som ofte er utløsende og årsak til at mange eldre velger å flytte til en annen bolig eller institusjon, er ønske om en tryggere bosituasjon. Da handler det både om at de har trygghet for å få hjelp og støtte fra andre når behov for dette oppstår og ønske om å komme bort fra områder som oppleves som utrygge. Norge har, sammenlignet med andre land, hatt et relativt omfattende tilbud til hjemmetrengende eldre, og vi har få områder som oppleves som utrygge områder med mye uro og kriminalitet. Det er heller ingen utbredt tradisjon i Norge for å flytte til denne type boligområder i eldre år.

Spørsmålet vi her har stilt, handler ikke bare om å ønske å forbli så lenge som mulig i eget hjem, men også om betalingsvilje for tjenester for å få denne muligheten og dermed syn på hva som skal være det offentliges ansvar i denne situasjonen. Selv om mange ønsker å forbli så lenge som mulig i eget hjem, er det ikke gitt at en ønsker å betale for dette. Mange kan mene at det bør være det offentli-

ges oppgave å sikre tjenestene. På den ene siden kan det være rimelig å forvente at yngre grupper i større grad enn eldre vil ha en positiv holdning til denne muligheten, blant annet på grunn av at det stadig blir satt spørsmålsteget ved velferdsstatens evne til i framtida å gi nødvendig hjelp til eldre. Det er også mulig at det er en generelt større vilje blant yngre grupper til å betale for tjenester for å sikre velferd. Eldre grupper, derimot, vil i større grad enn de yngre ha egen erfaring med hjelpeapparatet og hvilke muligheter det er til å få hjelp i eget hjem. Mange, må vi regne med, har erfart at det er mulig å få god hjelp, og kanskje derfor ikke i samme grad som yngre ser nødvendigheten av selv å betale for denne type hjelp. Derfor kan de yngre være mer positive til å betale for tjenester. På den annen side er det mulig at de eldre i større grad enn yngre har sett hvor stor verdi det er å kunne forbli i eget hjem også i alderdommen og ved økte hjelpebehov. Det vil kunne gi en økt andel som er positive til å betale for hjelp blant de eldste.

Figur 6.1 I hvilken grad er du villig til å betale for den hjelp og service som kreves for at du kan bli boende hjemme så lenge som mulig ved skjøpeligheit. Prosent.

Også når det gjelder spørsmålet om holdning til å betale for tjenester må vi regne med at inntekt spiller en viktig rolle. Høyinntektsgrupper har større mulighet til å betale, og derfor må vi regne med høyere andel som er positiv blant disse. Det er også rimelig å regne med at de som bor alene, i større grad enn andre kan oppleve å bli isolert når hjelpebehovene øker og derfor ønsker å flytte til andre områder med eldreboliger eller mer institusjonslignende settinger. I den grad utrygghet er årsak til ønske om å flytte ved skrøpeligheit, må vi regne med at dette er mer utbredt blant enslige. Også dette er faktorer som kan påvirke viljen til å betale for å kunne bo hjemme ved skrøpeligheit. Nedenfor presenteres svarene på dette spørsmålet.

6.1 Betale for tjenester for å bo hjemme så lenge som mulig ved skrøpeligheit

Over 60 prosent svarer at de kan tenke seg å betale for hjelp og service for å bli boende hjemme så lenge som mulig (svært villig og ganske villig). Den bivariate analysen viser at det er litt høyere betalingsvillighet blant de yngste gruppene. Kontrollert for de andre bakgrunnsvariablene finner vi at det er signifikante forskjeller mellom 50- og 70-åringene, med *høyest betalingsvillighet blant 70-åringene* (se vedleggstabell 6.1a). Dette resultatet er kanskje noe overraskende. En årsak til resultatet kan være at de eldste er mer oppmerksom enn yngre grupper på verdien av å kunne være i eget hjem så lenge de måtte ønske. De erfarer selv hvilken betydning dette har. En annen forklaring kan være at de eldste har erfaring med at det er vanskelig å finne et godt alternativ til eget hjem.

Det er betydelige variasjoner mellom de ulike inntekts- og utdanningsgruppene. Ikke uventet er det størst betalingsvillighet blant gruppene med høyest inntekt. Mellom gruppen med høyest og lavest inntekt er forskjellen 25 prosentpoeng i andel som svarer at de er villig til å betale (svært villig/villig sett samlet). Men det er også verdt å merke seg at én av ti i gruppen med lav inntekt også oppgir at de er svært villig til å betale for tjenester, og vice versa: I underkant av én av seks i gruppen med høyest inntekt oppgir at de ikke er villig til å betale for tjenester. Det at en så betydelig andel av høyinntektsgruppen oppgir at de ikke kan tenke seg å betale for denne type hjelp, kan tolkes som uttrykk for at de mener det skal være det offentliges ansvar å finansiere hjelp i en slik situasjon.

Vi så i kapittel 4 at det var kjønnsforskjeller i andel som har tatt stilling til hvem som har ansvar for boligframskaffelsen. Vi finner ikke de samme kjønnsforskjellene når det gjelder betalingsvillighet for tjenester. Men også på dette spørsmålet er det høyere andel av kvinner som oppgir «vet ikke». Vi ser at det er en noe høyere

andel av de eldste som ikke har tatt stilling til spørsmålet. Det samme er tilfelle for lavinntektsgruppen. Så mye som én av tre av denne gruppen oppgir «vet ikke». Igjen kan dette være uttrykk for at usikkerheten er størst når betalingsevnen er liten.

6.2 Oppsummering/diskusjon – holdning til å betale for tjenester for å bo hjemme så lenge som mulig

Det å ha mulighet til å bli værende i eget hjem også når du blir gammel og avhengig av hjelp fra andre, er noe som mange vil oppleve som et gode. I foregående kapittel så vi at så mye som tre av fire har planlagt en boligsituasjon med tanke på skrøpelighet i alderdommen. Vi har her sett at to av tre oppgir at de kan tenke seg å betale for tjenester for å kunne bo hjemme så lenge som mulig dersom skrøpelighet oppstår. Begge disse resultatene tyder på at det å bli værende i eget hjem ved skrøpelighet kommer til å vedvare og også i framtida bli en utbredt tilpasningsstrategi.

Vi har her sett at betalingsvilligheten er minst blant dem med lav inntekt og utdanning. Vi skal være oppmerksom på den relativt betydelige andelen som har svart «vet ikke» på spørsmålet. Resultatet viser at krav om betaling for nødvendig hjelp og støtte kan skape usikkerhet, særlig blant grupper som har lav betalingssevne, og illustrerer at denne gruppen derfor er utsatt i et system som gjør tilgang til tjenester helt avhengig av betalingsevne. I et system som forutsetter egen innsats og betaling for å kunne bo hjemme så lenge som mulig, vil «aging in place» være et alternativ best tilpasset de mest betalingssterke gruppene.

Kapittel 7 Ønskede boligkvaliteter

I dette kapitlet presenterer vi analyser av hvilke boligkvaliteter de som har deltatt, ønsker seg. Vi viser hvilke kvaliteter ved selve boligen (innhold, utforming og plassering), hvilken boligtype og hva slags boligstørrelse de ønsker seg.

Modernisering med blant annet økende urbanisering, utdanningssamfunnet og nye samlivsmønstre har gitt nye og endrede levemåter, og dermed endrede betingelser for våre ønsker omkring valg av boligkvaliteter og boligtyper. Nye grupper av eldre vil ha med seg andre erfaringer og kanskje derfor også andre ønsker til hva en bolig skal være for dem. Ønsker om boligkvaliteter kan også preges av at en større andel av de yngste i vår undersøkelse, sammenlignet med de eldste, har mer erfaring med å eie egen bolig, med å bo i enebolig og vedvarende og lengre erfaring med høy boligstandard. Kanskje vil de i enda større grad enn de eldste holde fast ved eneboligen og kreve høy boligstandard i alderdommen. De er vant til god plass og mange har etablert en livsstil der boligen og aktiviteter knyttet til denne utgjør et viktig innslag i tilværelsen. Flere har også et økonomisk handlingsrom som tillater dette.

I tillegg vil også alderdommen følges av svært ulike boligbehov. Når yngre grupper skal vurdere hva som er god bolig i eldre år, har de ikke egne personlige erfaringer å ta utgangspunkt i. De må basere sine tanker omkring boligbehov i eldre år på kunnskap og erfaringer de har fått fra annet hold. Det yngre grupper oppfatter som viktig og riktig bolig og dermed ønskede boligkvaliteter i alderdommen, kan oppfattes annerledes av eldre grupper som har sin egen personlige erfaring med hva alderdommen bringer med seg av boligbehov. Vi kan heller ikke se bort fra at fordommer og kunnskapsmangel om alderdom vil innvirke på de forestillingene som yngre grupper har om boligbehov i eldre år.

Ved å sammenligne de ulike aldersgruppenes boligønsker får vi også nærmere kunnskap om hvorvidt yngre grupper tar hensyn til alderdommen og de behov som følger denne, og kunnskap om hvordan yngre grupper tror at situasjonen som eldre vil bli.

Det er også viktig her å bemerke igjen at svarene uttrykker ønsker. Langt fra alle ønsker lar seg realisere ved et mulig boligbytte. Ved boligbytte forholder vi oss til boliger som er tilgjengelige til en pris vi kan overkomme. Hva boligene koster og hvilken utforming de har i de områdene vi ønsker å bo, vil bestemme hvilke ønsker det er mulig å realisere.

Spesifisering av problemstillingene i kapitlet

Analysene av følgende problemstillinger presenteres i dette kapitlet:

- Hvilke boligkvaliteter er ønsket i alderdommen?
- Vil 50- og 60-åringene ønske seg andre boligkvaliteter som eldre enn det som eldre grupper i dag vektlegger?
- Hva slags boligtype og boligstørrelse ønsker 50-, 60- og 70-åringene?

7.1 Hva er de ønskede boligkvaliteter?

I spørreskjemaet har vi valgt ut 21 boligkvaliteter. Vi ba respondentene rangere 15 av disse fra 1 til 15 etter hvor viktige de mente disse var for dem. Vi viser her analysene av hvilke kvaliteter som prioriteres.⁷

Tabell 7.1 viser prioritering av de ulike boligkvalitetene. Kvalitetene «at boligen er på ett plan», «er slik at jeg/vi kan leve mest mulig uavhengig av andres hjelp» og «er enkel å vedlikeholde», får høyest prioritet. Videre følger egenskapene «har plass til å ta imot familien», «eier boligen selv» og «har balkong/terrasse/altan» også med høy prioritet.

Det er ikke overraskende at en boligegenskap som at boligen er enkel å vedlikeholde, får høy prioritet. Vi må regne med at det skal mye til for ikke å prioritere dette høyt. Noe mer overraskende er det at det at boligen er på ett plan, har fått så høy prioritet. En forklaring kan være at mange setter det å ha en bolig på ett plan i sammenheng med det å mestre en selvstendig tilværelse i egen bolig også i alderdommen. På den annen side ser vi at kvaliteter som «at boligen har heis» (dersom den ligger i 2. etasje eller høyere) og at «boligen er utformet med tanke på funksjonsnedsettelse/skrøpelighet», ikke har fått tilsvarende høy skåre. Årsaken til dette kan være at boliger med heis gjerne er boliger i blokk, og dette er boliger som ikke er ønsket. Betegnelsen «utformet med tanke på funksjonsnedsettelse» er en lite spesifikk og konkret betegnelse, og kanskje derfor en egenskap som det er vanskelig å ta stilling til. Dette kan være en medvirkende årsak til at færre har prioritert denne egenskapen.

⁷ 40 stykker har ikke besvart dette spørsmålet. I tillegg har vi holdt utenfor analysen dem som har prioritert få av disse spørsmålene (når summen av verdiene på disse 21 spørsmålene er mindre enn 100, er besvarelsen ikke tatt med i analysen). Flere har prioritert flere spørsmål enn 15. I de tilfellene har vi satt verdien som er over 15, tilsvarende de som ikke er prioritert. Alle spørsmål som ikke er prioritert, har fått verdien 16.

Tabell 7.1 Prioritering av boligkvaliteter. Gjennomsnittlig skåre (fra 1 til 15). (Høy skåre = lav prioritet, lav skåre = høy prioritet) N = 602

At boligen er på ett plan	6,1
At boligen er slik at jeg/vi kan leve mest mulig uavhengig av andres hjelp	7,0
At boligen er enkel å vedlikeholde	7,2
At boligen har plass til å ta imot familien	7,2
At jeg/vi eier boligen selv	7,4
At boligen har balkong/terrasse/altan	7,7
At boligen har utsikt	9,5
At boligen er utformet med tanke på funksjonsnedsettelse/skrøpelighet	9,7
At det eksisterer gode parkeringsmuligheter nær boligen	10,2
At boligen er i nærheten av en eller flere dagligvareforretninger	10,3
At boligen er i nærheten av familie	10,4
At boligen har egen hage	10,9
At boligen er i et område jeg er godt kjent	11,0
At boligen har heis hvis den ligger i 2. etg. eller høyere	11,1
At boligen er i nærheten av offentlig kommunikasjon	11,3
At boligen er lokalisert i nærhet til skog og mark	11,6
At boligen gir mulighet for at jeg/vi kan videreføre fritidsinteresser	12,1
At boligen er i et område med høy grad av service- og kulturtilbud	12,5
At det er mulig å ha kjæledyr i boligen	13,5
At boligen ligger i bymessig strøk	13,5
At boligen gir rom til sosiale arrangementer (møter, middager, fester)	13,6

Egenskapen «at boligen har plass til å ta imot familien» har også høy skåre. Vi må se dette resultatet i lys av den sentrale plassen som boligen i Norge har som samlingspunkt og ramme omkring familielivet og ikke bare den familien som tilhører husholdet. Vi kan her merke oss at egenskapen «at boligen ligger nær familien», ikke har fått tilsvarende høy skåre. Det er derfor ikke nødvendigvis det å bo nær egen familie som er ønsket, men at boligen gir mulighet til å opprettholde familieliekontakt ved familiebesøk. Idealet «nærhet, men på avstand» som er formulert som et ideal for vestlig familieliv, får dermed støtte her.

Det at kvaliteten «eier boligen selv» har høy prioritet, er ikke overraskende, i og med at denne eieformen er den mest utbredte i Norge i dag og tradisjonelt er blitt knyttet til idealer som selvstendighet og trygghet. Likeledes vil mange oppfatte det som økonomisk lønnsomt å eie sin egen bolig.

Når vi ser på boligegenskaper som har med boligens ytre forhold å gjøre, kan vi merke oss «at boligen har balkong» og «at boligen har utsikt», har høyere prioritet enn «at boligen har hage». Kanskje kan dette være uttrykk for at leiligheter er en attraktiv boform for aldersgruppene. Mange kan oppleve hagearbeid som en belastning og noe som hindrer fravær fra boligen. Aldersgruppene som deltar i denne undersøkelsen, er i en livsfase som nettopp kan være ensbetydende med mulighet til reiser og fravær i ferier og kanskje også helger, på grunn av frihet fra barneomsorg og andre forpliktelser som binder en til boligen. På den annen side vet vi at leiligheter mange steder vil være en rimeligere boligtype enn eneboligen. Nedprioriteringen av hage kan også være et uttrykk for hva som er økonomisk mulig.

Relativt sett, sammenlignet med prioriteringene av de øvrige boligegenskapene, ser vi at kvaliteter som har å gjøre med beliggenhet og boligens plassering i forhold til andre serviceinstitusjoner, butikker, sentra og familie, blir lavt prioritert. Vi må være forsiktig med å trekke den konklusjonen at dette er boligkvaliteter som ikke er viktige, men når disse ses i forhold til kvaliteter som har å gjøre med selve boligen, blir de underordnet. Av disse «beliggenhetskvalitetene» får det at boligen er i nærheten av familien, høyest prioritet. Også dette resultatet viser den viktige betydningen som familien har. Vi ser at verken det at boligen ligger nær bymessige strøk eller i et område med høy grad av service- og kulturtilbud, får høy prioritet.

7.2 Fem boligkvalitetsdimensjoner

Oversikten i tabell 7.1 gir et bilde av prioriteringene av boligkvalitetene uavhengig av alder og bakgrunn for øvrig. Denne type oversikt gir oss ikke noe nærmere kunnskap om ønsker blant ulike grupper. Vårt utvalg representerer ulike aldersgrupper, har variert utdannings- og yrkesbakgrunn og tilhører ulike sivilstandsgrupper. Selv om variasjoner i boligønsker, behov og prioriteringer langt fra alltid kan tilbakeføres til utdanningsbakgrunn, inntekt, kjønn, alder og sivilstand, er det rimelig å regne med at dette er faktorer som kan innvirke på ønsker og prioriteringer. Ulike grupper vil ha forskjellige muligheter til å skaffe seg bolig, og de vil ha forskjellige boligbehov og dermed også gjøre ulike prioriteringer av boligegenskaper. Noen boligkvaliteter har fått mer oppmerksomhet i boligpolitikken enn andre. Dette gjelder særlig boligens indre praktiske utforming. Dette kan også ha ført til spesiell oppmerksomhet omkring denne type boligkvaliteter blant enkelte grupper.

Ved å analysere svarene nærmere kan vi få en bedre forståelse for bakgrunnen for disse svarene. En analyse av variasjoner i vurderinger vil vise oss om det er noen grupper som skiller seg ut og som vektlegger spesielle boligkvaliteter. Ved å studere variasjoner i ønsker og prioriteringer av boligkvaliteter mellom ulike grupper får vi også fram om yngre grupper prioriterer annerledes enn eldre grupper. Kunnskap om variasjoner i ønsker kan dermed også gi oss en pekepinn om vi vil se nye prioriteringer og behov blant eldre i framtida. Kanskje er det stor oppmerksomhet omkring boligbehov i eldre år blant yngre grupper, kanskje har de urealistiske og unyanserte oppfatninger av hvilke boligbehov som alderdommen fører med seg? Kanskje vil vi se små forskjeller mellom gruppene i hva de ønsker seg, tross ulike livsløp, erfaringer og muligheter?

Vi skal videre i kapitlet se nærmere på prioriteringen av boligkvaliteter for ulike grupper. Når vi skal studere betydningen av de ulike bakgrunnskjennetegnene, ville det å se på hver enkelt av boligkvalitetene fra tabell 7.1 for seg, gi oss en for omfattende og uoversiktlig analyse. For oversiktens skyld er det derfor nødvendig å slå sammen de ulike boligkvalitetene fra tabell 7.1 til ett sett av færre dimensjoner. Dette har vi gjort ved bruk av en faktoranalyse. Faktoranalyser er statistiske teknikker som gjør det mulig å uttrykke et sett av variabler med et mindre antall hypotetiske variabler (Kim og Mueller 1978). Faktoranalysen antar at et sett av observerte variabler er lineære kombinasjoner av noen latente variabler. Det vil si at den ser om korrelasjon mellom variablene er uttrykk for en felles latent bakforliggende variabel. Faktoranalysen sier noe om hvilke variabler som refererer den latente strukturen best. Faktoranalysen er på den måten med på å utpeke noen dimensjoner eller egenskaper. Faktoranalysen her gav oss fem dimensjoner.

Målet med faktoranalysen er å kunne velge ut hvilke variabler som er felles for en dimensjon. Vi velger ut de variablene som har en høy korrelasjon med hver enkelt faktor. Hver dimensjon blir betegnet etter variablene som korrelerer høyest med faktoren. Tabell 7.2 viser hvilke variabler som er høyest korrelert med faktorene. Faktoranalysen er basert på varimax rotasjon.

Dimensjonene som faktoranalysen gir oss i dette tilfellet, vil være uttrykk for spesielle prioriteringer. De fem dimensjonene som faktoranalysen frambrakte, er alle dimensjoner som viser til essensielle og kjente kvaliteter ved boligen og boligens betydning i Norge. Det handler om: boligens *beliggenhet i forhold til sentrale serviceinstitusjoner*, om boligens betydning *for familielivet*, om *boligens praktiske kvaliteter* som – når disse er tilfredsstillende – kan gi økt mulighet til aktivitet og trivsel også for dem som har redusert fysisk funksjonsnivå, om boligkvaliteter som gir oss mulighet til *sosial omgang og utøvelse av interesser og aktiviteter* og kvaliteter som sier noe om *boligens ytre utforming* og de mulighetene disse gir.

Tabell 7.2 Faktoranalyse gjennomført med 21 boligkvaliteter med bruk av varimax rotasjon.
N = 602

	Komponent				
	1	2	3	4	5
At boligen er på ett plan	<u>-.596</u>	-.205	-.387	-.064	.159
At boligen har heis hvis den ligger i 2. etg. eller høyere	<u>-.672</u>	.023	-.269	.043	-.111
At boligen er utformet med tanke på funksjonsnedsettelse/skrøpeligheit	<u>-.542</u>	-.280	-.187	-.310	.060
At boligen er enkel å vedlikeholde	-.361	-.379	.020	-.104	-.013
At boligen er slik at jeg/vi kan leve mest mulig uavhengig av andres hjelp	-.337	-.346	-.100	-.335	.035
At boligen gir mulighet for at jeg/vi kan videreføre fritidsinteresser	.036	-.191	<u>.707</u>	-.081	-.203
At boligen gir rom til sosiale arrangementer (møter, middager, fester)	.224	.062	.122	-.141	-.541
At boligen har plass til å ta imot familien	.530	-.262	-.235	-.041	-.043
At det er mulig å ha kjæledyr i boligen	.251	-.085	.339	-.228	-.209
At jeg/vi eier boligen selv	.545	-.188	-.036	.175	-.055
At boligen har utsikt	.102	-.198	.119	<u>.557</u>	-.092
At boligen har balkong/terrasse/altan	-.068	.087	-.058	<u>.717</u>	.091
At boligen har egen hage	.632	-.097	.207	-.104	.119
At det eksisterer gode parkeringsmuligheter nær boligen	.056	.020	-.096	<u>.569</u>	-.029
At boligen er i et område jeg er godt kjent	.114	.089	.364	-.109	<u>.475</u>
At boligen er i nærheten av familie	.353	.133	-.140	-.163	<u>.573</u>
At boligen er lokalisert i nærhet til skog og mark	.176	.081	<u>.688</u>	.131	.238
At boligen ligger i bymessig strøk	.046	.409	-.079	.040	-.410
At boligen er i nærheten av en eller flere dagligvareforretninger	-.096	<u>.746</u>	-.057	-.031	.167
At boligen er i et område med høy grad av service- og kulturtilbud	-.058	<u>.658</u>	-.029	-.081	-.232
At boligen er i nærheten av offentlig kommunikasjon	-.116	<u>.731</u>	.013	.002	.105

På bakgrunn av faktoranalysen har vi konstruert fem indekser basert på de variablene som skårer høyt på den enkelte faktor.⁸ Dermed er de 21 variablene fra tabell 7.1 redusert til fem dimensjoner som uttrykk for boligkvaliteter. Hver av dimensjonene har vi gitt verdiene høy, middels høy, middels lav og lav skåre. Nedenfor presenterer vi indeksene og de variablene som skårer høyt på disse.

Faktor 1: Praktiske kvaliteter tilpasset funksjonshemning

Variablene med høyest faktorladning på den tredje faktoren er

- «At boligen er på ett plan»
- «At boligen har heis hvis den ligger i 2. etasje eller høyere»
- «At boligen er utformet med tanke på funksjonsnedsettelse/skrøpeligheit»

Disse variablene uttrykker alle ønsker som handler om boligens praktiske utforming. Vi har derfor betegnet denne dimensjonen «Praktiske kvaliteter tilpasset funksjonshemning».

Faktor 2: Nærhet til servicefunksjoner

På denne faktoren skårer variablene

- «At boligen er i nærheten av en eller flere dagligvareforretninger»
- «At boligen er i et område med høy grad av service- og kulturtilbud»
- «At boligen er i nærheten av offentlig kommunikasjon»

Denne dimensjonen beskriver sider som har å gjøre med boligens beliggenhet og nærhet til servicefunksjoner. Derfor har vi kalt denne dimensjonen «nærhet til servicefunksjoner». Alle variablene som skårer høyt på denne faktoren, har å gjøre med boligens plassering i forhold til servicefunksjoner.

Faktor 3: Fritid og aktiviteter

På denne faktoren skårer variablene

- «At boligen gir mulighet for at jeg/vi kan videreføre fritidsinteresser»
- «At boligen er lokalisert i nærhet til skog og mark»

Variablene her uttrykker alle aspekt som har med fritid og aktiviteter å gjøre.

⁸ Vi har konstruert en additiv indeks ved å summere skårene på hver av de variablene som har høy korrelasjon på hver av faktorene og så dividere med antall variabler som utgjør her indeks. Indeksene for faktorene baserer seg på de variablene som skårer høyt på disse faktorene. Hver av indeksene er gitt fire verdier: «høy skåre», «middels høy skåre», «middels lav skåre» og «lav skåre». Indeksen er gitt verdien 1 (eller høy skåre) dersom den additive indeksen har verdien 1 til 6 verdien 2 (middels høy skåre) dersom indeksen har verdien 7 til 9 verdien 3 (middels lav skåre) når indeksen har verdien 10 til 13 og verdien 4 (lav skåre) når indeksen har verdier over 13.

Faktor 4: Ytre boligkvaliteter

Variabelen med høyest faktorladning på den femte faktoren er:

- At boligen har utsikt
- At boligen har balkong/terrasse/altan
- At boligen har parkeringsmuligheter

To av variablene her sier alle noe om boligens utemiljø. Vi har derfor gitt denne femte dimensjonen navnet «Ytre boligkvaliteter». I tillegg skårer også det å eie boligen selv høyt på denne dimensjonen.

Faktor 5: Trygghet og familie

Variablene som har høyest faktorladning på den andre faktoren, er:

- «At boligen er i nærheten av familie»
- «At boligen er i et område jeg er godt kjent»

Denne dimensjonen handler også på samme måte som ovenfor om egenskaper som ikke har med selve boligen å gjøre. Variablene som skårer høyt, har med omgivelsene omkring boligen å gjøre, på samme måte som den første dimensjonen, men disse har ikke med serviceinstitusjoner å gjøre. Boligens nærhet til familie og at boligen er i et kjent område, kan vi spissformulert si handler om tradisjon. Vi har derfor navngitt dimensjonen «familie og trygghet».

Tabell 7.3 viser hvordan utvalget fordeler seg på de konstruerte indeksene/dimensjonene.

Vi ser at vel én av tre skårer høyt på indeksen «praktiske boligkvaliteter». Til sammen har to av tre enten høy skåre eller middels høy skåre her. Dette er ikke overraskende. Den praktiske innretningen på boligen har stor betydning for mange. Mange vil ønske seg en praktisk bolig tilpasset funksjonshemning.

De ytre boligkvalitetene er den dimensjonen som nest flest har høy skåre på. De ytre boligkvalitetene er derfor også viktig for mange. Det er også få som har lav skåre på denne dimensjonen. Dette er tilfelle for i underkant av bare én av ti.

Tabell 7.3 Fordeling av utvalget på indeksene. Prosent.

	Praktiske kvaliteter	Nærhet til service	Fritid og aktiviteter	Ytre boligkvaliteter	Familie og trygghet
Høy skåre	28	7	8	17	10
Middels skåre , høy	25	17	15	34	21
Middels skåre, lav	25	46	34	41	45
Lav skåre	22	31	43	8	24
N	602	602	602	602	602

Én av ti har høy skåre på «familie og trygghet»-dimensjonen. Nesten én av tre har høy eller middels høy skåre her. Bare én av fire har lav skåre på denne dimensjonen.

Dimensjonen som handler om boligens beliggenhet i forhold til serviceinstitusjoner, har noe lavere prioritet enn «familie og trygghet»-dimensjonen. Én av fire har høy eller middels høy skåre på denne dimensjonen, og nesten én av tre har lav skåre.

Lavest skåre har «fritid og aktiviteter»-dimensjonen fått. I underkant av én av fire har høy eller middels høy skåre og så mye som vel to av fem har lav skåre.

7.3 Prioritering av boligkvaliteter blant ulike grupper

Den sosiale situasjonen vil påvirke boligbehovet og dermed boligønskene. Vi må derfor forvente at dimensjonene som faktoranalysen frambrakte, vil bli prioritert ulikt av ulike grupper. Det er særlig av interesse å studere nærmere hvordan aldersgruppene prioriterer ulike boligdimensjoner. Forventninger, tradisjoner og behov blant framtidige eldre kan gi andre boligønsker og andre prioriteringer enn hva som er tilfelle for eldre i dag. En analyse av hvordan de fem boligdimensjonene varierer for de tre ulike aldersgruppene, kan gi oss noen indikasjoner på endringer i prioriteringer. Spørsmålet er om yngre grupper vil vektlegge andre boligkvaliteter enn det eldre i dag gjør.

Men det er også interessant å studere nærmere hvordan prioriteringen av de fem boligkvalitetsdimensjonene varierer for andre sosialgrupper. Behovet for sosial kontakt med personer utenfor husholdet kan være andre for dem som bor alene. Det kan derfor være rimelig å forvente et skille mellom gifte/samboende på den ene siden og enker og skilte/separerte på den andre siden. Par kan i større grad enn aleneboende utvikle vaner og hjemlige aktiviteter og gjøremål som gjør at de stiller andre krav til boligen. Enker/enkemenn kan ha andre behov på grunn av høy alder. I tillegg kan vi også forvente at gifte/samboende vil skåre høyere på den dimensjonen som kan oppfattes å uttrykke mer tradisjonelle familieverdier.

Samfunnsutviklingen vil gi oss stadig flere eldre med høyere utdanning. Hvilke boligønsker og behov ulike utdanningsgrupper prioriterer, er det også av interesse å få kunnskap om.

God økonomi gir mulighet til å realisere mange boligønsker. God økonomi gir også større muligheter til å gjøre tilpasninger ved dagens bolig, eller å bytte bolig hvis behovene skulle endre seg. Men på den annen side er de boligkvalitetene som

vår faktoranalyse gav grunnlag for å framheve, kvaliteter som det er mulig å realisere for mange i Norge, uavhengig av inntekt. Kanskje vil vi først og fremst se ulikhet i prioriteringene for de boligdimensjonene som kan klassifiseres som overskuddsdimensjoner, nemlig «fritid og aktiviteter»-dimensjonen og «ytre boligkvaliteter»?

Dimensjonene «nærhet til serviceinstitusjoner» og «praktiske boligkvaliteter» er dimensjoner som mer enn de andre kan bli oppfattet som grunnleggende og nødvendige egenskaper ved en bolig. Det er rimelig å forvente at eldre grupper og funksjonshemmede vil prioritere disse høyt. En rimelig antakelse kan være at gruppen med funksjonshemning vil prioritere de praktiske boligkvalitetene og nærhet til serviceinstitusjoner høyt. Det er rimelig å forvente at også ytre boligkvaliteter kan være viktig for denne gruppen. De er i mindre grad mobile enn andre. Mulighetene som følger med godt tilrettelagte ytre boligkvaliteter, kan derfor bli ekstra viktige.

«Familie og trygghet»-dimensjonen kan oppfattes å være i tråd med mer tradisjonelle boligverdier og oppfatninger og ideer om hva et hjem skal være. Dette kan være verdier som blir prioritert høyere av dem som lever tradisjonelle familieliv som gifte/samboende, enn av enslige. Dimensjonene «fritid og aktiviteter» og «ytre boligkvaliteter» kan kreve god økonomi for å kunne realiseres. På den annen side har boligpolitikken og boligtradisjoner i Norge ført til at god plass til sosialt liv og aktiviteter i boligen og gode ytre boligkvaliteter har vært en mulighet for mange, også for grupper som ikke har særlig god økonomi.

I det følgende skal vi vise hvordan prioriteringen varierer etter aldersgruppe, utdanningsbakgrunn, inntekt, sivilstand, kjønn og funksjonsnivå. Vi har valgt å vise analyser av variasjoner i både høy og lav prioritering (skåre) av de fem dimensjonene fordi det er interessant både å få kunnskap om hvilke grupper som prioriterer boligkvalitetsdimensjonene høyt og om hvilke grupper som *ikke* prioriterer disse. I figurene 7.1–7.5 viser vi derfor både hvordan andelen med høy skåre og lav skåre varierer på de fem dimensjonene etter utdanning, arbeidstilknytning, alder, kjønn og funksjonshemning.

Praktiske kvaliteter

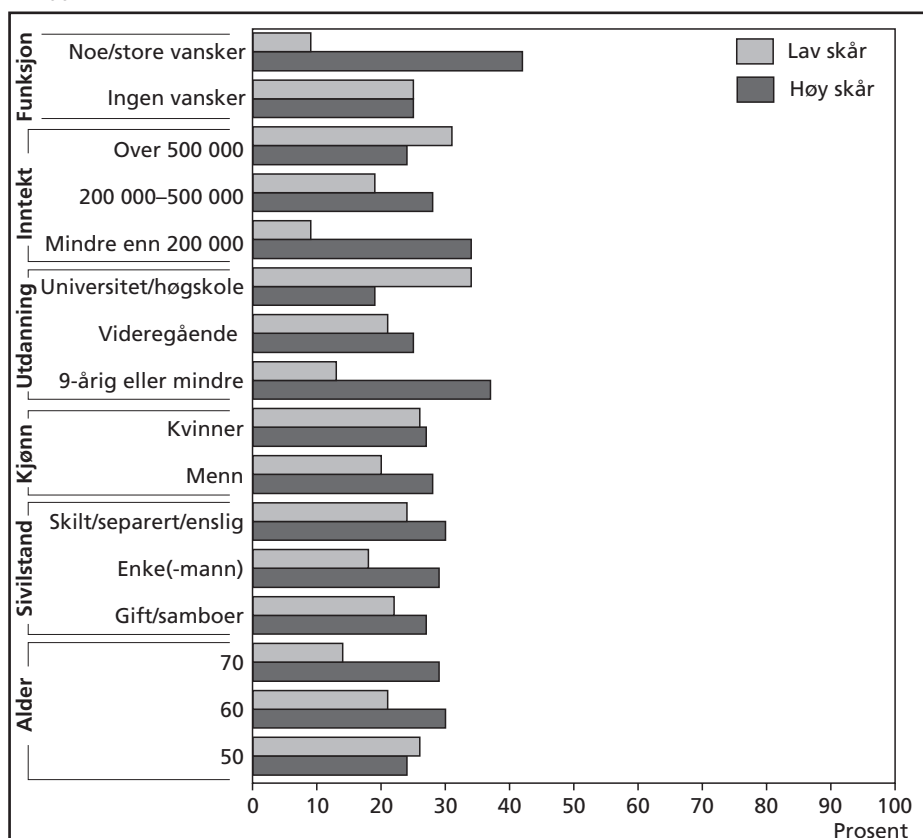
De eldste (60- og 70-åringene) prioriterer, ikke overraskende, i litt høyere grad enn de yngste de praktiske boligkvalitetene. Særlig ser vi at andelen som ikke prioriterer denne dimensjonen, er betydelig høyere blant de yngste.

Ikke overraskende er det at grupper med funksjonsvansker prioriterer denne dimensjonen høyt. Det framgår tydelig av figur 7.1 at de som har en funksjonshemning, skårer høyere på dimensjonen «praktiske kvaliteter». Nesten halvparten av dem som oppgir å ha vansker, skårer høyt her, mens det tilsvarende tallet for

dem som ikke har vansker, er én av fire. Også ved kontroll for andre bakgrunnskjennetegn er sannsynligheten større for at de med en funksjonshemning sammenlignet med dem som ikke har dette, prioriterer de praktiske boligkvalitetene (se vedleggstabell 7.1a).

Vi får også en tydelig forskjell i prioritering av denne dimensjonen mellom de ulike utdanningsgruppene. Her er det markert forskjell i andel som både skårer høyt og lavt på denne dimensjonen. 37 prosent av gruppen med lav utdanning skårer høyt på denne dimensjonen, mens det tilsvarende tallet for gruppen med høgskole- og universitetsutdanning er 19 prosent. Tilsvarende er det bare 13 prosent av gruppen med lav utdanning som ikke prioriterer denne dimensjonen, mens tallet for høyutdanningsgruppen er så mye som 34 prosent. Her viser analysen at det også er signifikante forskjeller mellom utdanningsgruppene i sannsynlighet for å prioritere denne dimensjonen høyt eller lavt ved kontroll for andre bakgrunns-

Figur 7.1 Andel som har **høy** og **lav** skåre på dimensjonene: «Praktiske kvaliteter tilpasset funksjonshemning» etter funksjonshemning, inntekt, utdanning, kjønn, sivilstand og alder. Prosent. N = 602

variabler (vedleggstabell 7.1a og 7.2a). Ønske om å ha en praktisk bolig som er praktisk innrettet, har derfor mindre støtte blant de høyt utdannede uavhengig av alder, inntekt og de andre bakgrunnsvariablene vi her har inkludert i analysen. Årsakene til disse forskjellene kan være flere. En årsak kan ha med verdier å gjøre. Høyutdanningsgruppen ønsker ikke primært å assosiere bolig med det å (bare) være en praktisk bolig. En praktisk bolig er ikke i tråd med de verdier de ønsker at boligen skal uttrykke. Vi kan heller ikke se bort fra at det handler om at høyutdanningsgrupper ikke ønsker å legge vekt på muligheten for å være avhengig av en spesiell bolig. En annen forklaring kan være at det er en viss skepsis blant denne utdanningsgruppen til at det å ha en praktisk bolig faktisk vil ha så stor betydning. De setter spørsmålsteget ved ideen om at den praktiske boligutforming kan komme til å spille en avgjørende rolle for trivsel og mestring. Men den kanskje mest sannsynlige forklaringen er at de med høy utdanning er de som opplever seg som mest innstilt på å gjøre endring dersom nye behov skulle oppstå. De har ressurser som kan benyttes hvis de skulle komme i en situasjon som tilsier at de trenger en annen bolig. Derfor blir ikke dette aspektet prioritert så høyt som tilfellet er for grupper med lavere utdanning.

Nærhet til service

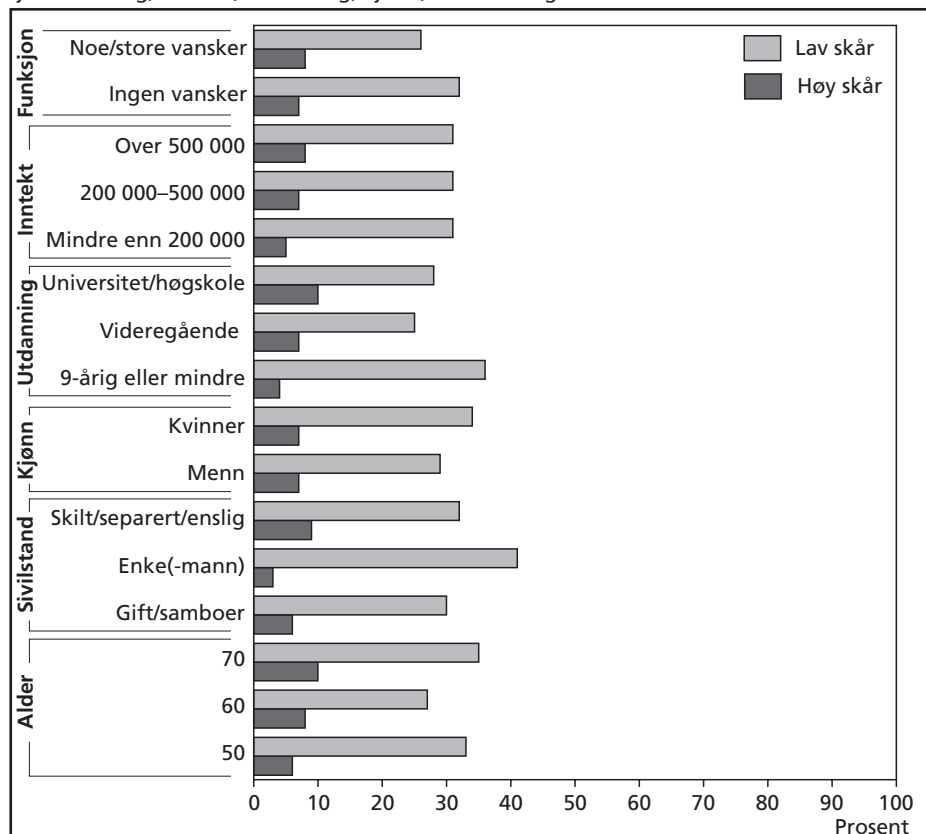
Figur 7.2 viser at 70-åringene prioriterer «nærhet til servicefunksjoner» noe høyere enn de andre gruppene. Den multivariate analysen (vedleggstabell 7.3a) viser at alder har en selvstendig effekt på det å prioritere denne dimensjonen høyt. Forskjellen mellom aldersgruppene her kan da ikke forklares med andre bakgrunnskjennetegn for de eldste og den yngste gruppen. Men det er også flest blant 70-åringene som ikke har prioritert denne dimensjonen lavt. Denne forskjellen opprettholdes derimot ikke ved kontroll for andre sosiale kjennetegn.

Analysen i figur 7.2 viser at enker/enkemenn skiller seg ut ved den høye andelen som skårer lavt på «nærhet til serviceinstitusjoner». Det er flest her som ikke har prioritert denne kvaliteten.

Det er ikke overraskende en noe høyere andel blant dem med en funksjonshemming som skårer høyt på dimensjonen «nærhet til serviceinstitusjoner».

Noe overraskende ser vi at det er færrest blant lavt utdannede som har prioritert denne dimensjonen. Mer enn dobbelt så mange blant de høyt utdannede som blant lavt utdannede har prioritert nærhet til service. Det er også færre av dem med høy utdanning sammenlignet med dem med bare grunnutdanning som skårer lavt på denne dimensjonen. Forklaringen kan ha å gjøre med at grupper blant høyt utdannede bor nær denne type tjenester i dag og dermed også ønsker dette for framtida. Forskjellen opprettholdes ved kontroll for bakgrunnskjennetegn (vedleggstabeller 7.3a og 7.4a).

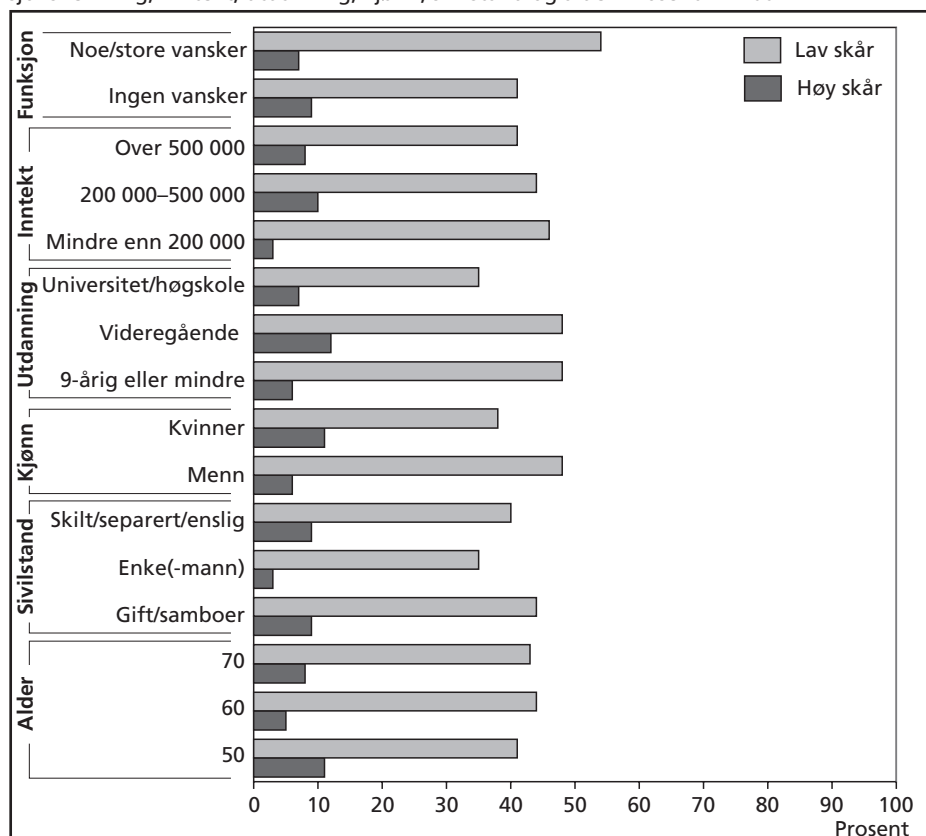
Figur 7.2 Andel som har **høy** og **lav** skåre på dimensjonene: «Nærhet til service» etter funksjonshemming, inntekt, utdanning, kjønn, sivilstand og alder. Prosent. N = 602

Fritid og aktiviteter

Figur 7.3 viser at det er en høyere andel av de yngste sammenlignet med 60-åringene som prioriterer høyt fritids- og aktivitetsdimensjonen. Også den multivariate analysen viser at denne gruppen har høyere sannsynlighet for å prioritere denne dimensjonen høyt (se vedleggstabell 7.5a). Det betyr at den forskjellen som vi her ser i å prioritere lavt «fritid og aktiviteter»-dimensjonen, ikke er forårsaket av at de eldste i større grad enn de yngre er skrøpelige eller har dårlig økonomi. Den multivariate analysen viser at det særlig er forskjeller mellom 50- og 60-åringene. «Fritid og aktiviteter»-dimensjonen er derfor viktigst for 50-åringene. Dette kan være uttrykk for at denne gruppen er i en livsfase som tillater dem å vektlegge denne type aspekter ved boligen. Men det kan også være uttrykk for at de yngste stiller større krav til boligen enn eldre grupper. Boligen skal ikke bare være et familie-hjem og med god praktisk tilrettelegging, men også være et sted som kan romme

Figur 7.3 Andel som har **høy** og **lav** skåre på dimensjonene: «Fritid og aktiviteter» etter funksjonshemming, inntekt, utdanning, kjønn, sivilstand og alder. Prosent. N = 602

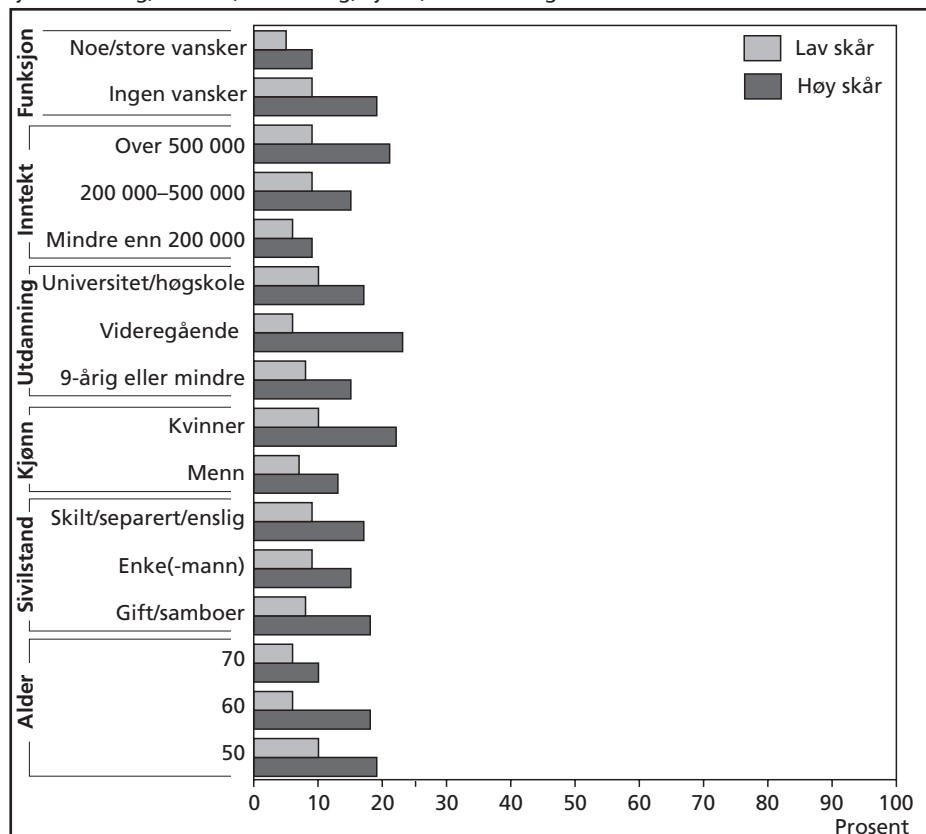
andre aktiviteter og gi plass til sosialt liv for øvrig. I så fall er dette kanskje boligkrav som 50-åringene også vil vektlegge når de blir eldre.

Likeledes viser vår analyse her at menn i større grad enn kvinner prioriterer «fritid og aktiviteter»-dimensjonen. Forskjellene opprettholdes ved kontroll for andre bakgrunnskjennetegn. Videre viser figuren at høyinntektsgrupper sammenlignet med grupper med lavere inntekt prioriterer dette aspektet ved boligen, at høyutdanningsgrupper og personer uten funksjonsvansker prioriterer denne dimensjonen lavt, men disse forskjellene opprettholdes ikke ved kontroll for andre bakgrunnskjennetegn (vedleggstabell 7.5a og 7.6a).

Ytre boligkvaliteter

Vi karakteriserte ovenfor «Ytre boligkvaliteter» som en «overskuddsdimensjon» ved boligen. Dette er kvaliteter som flere i dag har mulighet til å ønske seg, noe som

Figur 7.4 Andel som har **høy** og **lav** skåre på dimensjonene: «Ytre boligkvaliteter» etter funksjonshemming, inntekt, utdanning, kjønn, sivilstand og alder. Prosent. N = 602

kan føre til at yngre grupper i større grad enn eldre vil prioritere denne dimensjonen. Figur 7.4 viser oss at 19 prosent av 50-åringene har prioritert denne dimensjonen høyt, mot ti prosent av de eldste. Dette kan derfor være en kvalitet vi i framtida vil se at eldre vil kreve.

Menn skårer høyere på dimensjonen «ytre boligkvaliteter» enn det kvinner gjør. Sannsynligheten for at færre menn skårer lavt her, opprettholdes når vi kontrollerer for andre bakgrunnsvariabler (se vedleggstabell 7.8a). Uavhengig av inntekt, utdanning, sivilstand og funksjonshemming prioriterer menn i høyere grad enn kvinner de ytre boligkvalitetene. Vi har lite norsk forskning om menn og kvinners syn på hva som er viktige boligkvaliteter og om årsaker til eventuelle kjønnsforskjeller, og derfor et svært tynt kunnskapsgrunnlag å se disse kjønnsforskjellene i lys av. Kanskje kan en forklaring være at den tradisjonelle arbeidsdelingen mellom manns- og kvinnerollene gjør menn i større grad enn kvinner oppmerksom på ytre boligkvaliteter som noe verdifullt for dem?

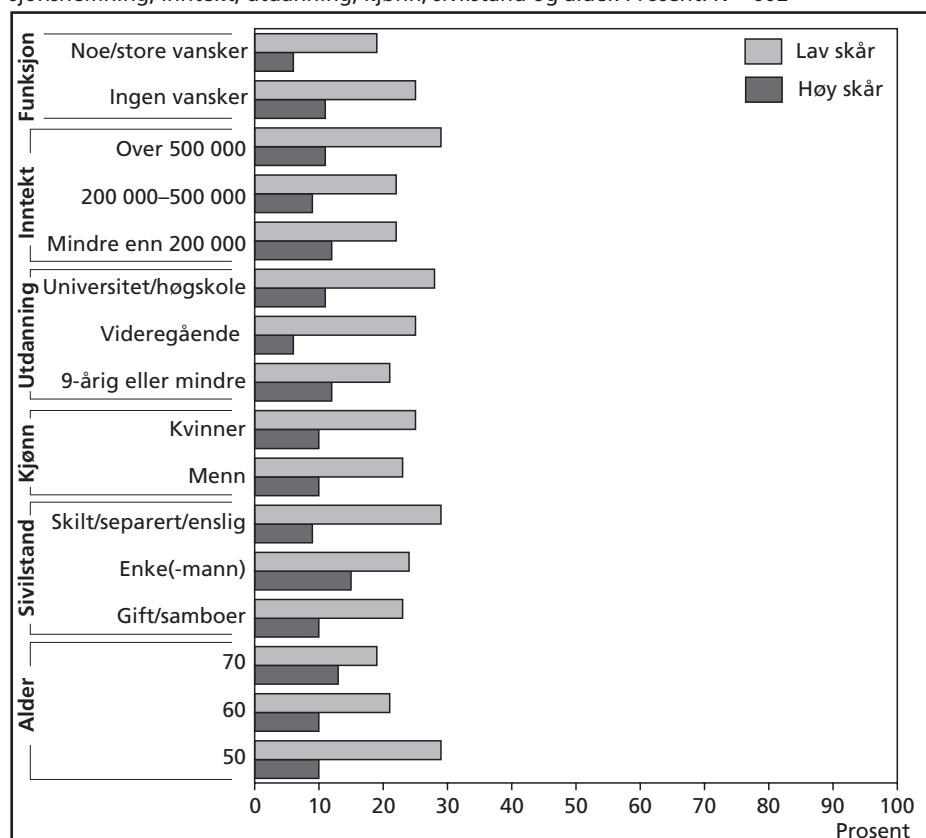
Figur 7.4 viser at det er de som ikke er funksjonshemmet som i større grad enn de som har en funksjonshemming, prioriterer de ytre boligkvalitetene høyt. Dette er et noe overraskende resultat. En forklaring kan være, nettopp som vi innledningsvis her antok, at dette er boligkvaliteter som det krever overskudd og ressurser for å kunne realisere. Selv om disse er verdifulle, kan det være urealistisk for mange å ønske seg disse.

Familie og trygghet

De eldste prioriterer høyere enn de yngre «familie og trygghet»-dimensjonen. Det er også høyere andel blant de yngste som prioriterer denne dimensjonen lavt.

Det er flere blant høyinntektsgruppene sammenlignet med lavinntektsgrupper som prioriterer familie og trygghet-dimensjonen lavt, og det er flere blant grupper med høy utdanning sammenlignet med lav utdanning som ikke prioriterer

Figur 7.5 Andel som har **høy** og **lav** skåre på dimensjonene: «Familie og trygghet» etter funksjonshemming, inntekt, utdanning, kjønn, sivilstand og alder. Prosent. N = 602

familie og trygghet- dimensjonen. Av de ulike sivilstandsgruppene er det flest blant enker/enkemenn som prioriterer denne dimensjonen høyt. Denne gruppen bor oftest alene, noe som kan forklare deres behov for prioritering av denne dimensjonen.

Noe overraskende ser vi at det er flere blant gruppen uten funksjonsvansker sammenlignet med gruppen med funksjonsvansker som prioriterer familie og trygghet- dimensjonen. Også ved kontroll for andre bakgrunnskjennetegn er det flere blant dem uten funksjonshemning som prioriterer familie og trygghet-dimensjonen (vedleggstabell 7.9a). Forklaringen kan være at andre boligkvaliteter er mer grunnleggende for denne gruppen, noe som gjør at når de skal prioritere, når ikke dette aspektet opp. Vi ser også at andelen som skårer lavt på denne dimensjonen, er høyere blant gruppen uten funksjonshemning. Selv om det er færre blant personer uten funksjonsvansker som skårer høyt her, er det færre blant gruppen med funksjonshemning som ikke prioriterer denne dimensjonen.

7.4 Ønsker om boligtyper

Vi viser i denne delen av kapitlet først hvilken boligtype som de tre aldersgruppene i vår undersøkelse i dag har og hva de ønsker seg. Videre har vi analysert hvordan ønske om ulike boligtyper avhenger av alder og de andre ulike bakgrunnskjennetegnene.

På den ene siden er det flere forhold som kan tenkes å gjøre at dagens 50- og 60-åringer kan ønske seg en leilighet framfor en enebolig i eldre år. Urbaniseringen har gitt mange erfaring med bylivet og levemåter her. Nye levemåter, bedret økonomi og nye reisevaner kan gjøre at mange av dagens 50- og 60-åringer ønsker seg en boform som er forenlig med denne levemåten og en boligsituasjon som krever lite vedlikehold, og som det er lett å reise fra. Kanskje vil mange mene at en leilighet er bedre tilpasset dersom sykdom og skrøpeligheit med redusert funksjonsnivå skulle oppstå i eldre år. Inntrykket som aviser og magasiner i dag skaper, er at det er en tendens til at middelaldrende grupper flytter fra enebolig til leilighet. I enkelte byer og områder har det også vært økt utbygging av leiligheter markedsført mot eldre grupper. Men mange steder er dette leiligheter av høy standard og dermed også leiligheter i høy prisklasse. På den annen side er det en betydelig større andel av dagens 50-åringer som har fått mulighet til å skaffe seg en enebolig. Eneboligen gir muligheter som en leilighet ikke tillater, med mer rom og plass for egen del både inne og utenfor boligen. Dette kan være kvaliteter som mange kan ønske seg. I Norge har også et bosettingsmønster med mindre uttalt urbanisering enn mange andre land medvirket til at eneboligen fortsatt står sterkt

som boform. Vi har ovenfor i dette kapitlet sett at de praktiske indre boligkvalitetene ikke overraskende blir høyt prioritert av mange. Mange eneboliger er i dag praktisk tilrettelagt slik at denne boformen vil kunne være forenlig med også redusert funksjonsnivå og skrøpelighet hvis det skulle inntreffe i eldre år. Tidligere undersøkelser tyder på at eneboligen som ønsket boform fortsatt står sterkt blant mange.

Tabell 7.4 viser hva slags boligtype de som har deltatt i vår undersøkelse i dag bor i, og hvordan utvalget har svart på spørsmål om hva slags type bolig (bygningstype) de kan tenke seg å bo i i årene som kommer. Følgende spørsmål er stilt: «Med tanke på dine/deres behov i årene som kommer, hva slags boligtype foretrekker du?»

Flest bor i dag i enebolig, og denne boformen er også den mest ønskede boformen. Dersom vi også inkluderer hus i rekke/kjede i eneboligkategorien, ser vi at to av tre ønsker seg denne boligtypen. Samtidig ser vi også at det er en betydelig reduksjon i andel som ønsker seg enebolig sammenlignet med andelen som i dag bor i enebolig. Det at rekke/kjede/terrassehus er en attraktiv boform i eldre år, kan ha å gjøre med at dette er en boform som kan gi mulighet til å ta med noen av de aktivitetene og kvalitetene som eneboligen har, samtidig som den krever mindre arbeid enn en enebolig. Som forventet er det en økning i andel som ønsker en leilighet sammenlignet med andelen som i dag bor i leilighet, men økningen er mindre enn hva som er tilfelle for rekkehus, hus i kjede/terrassehus-typen. Bare i underkant av én av fire ønsker en leilighet i blokk som er på mer enn tre etasjer.

Vi har videre analysert hvordan utvalget fordeler seg på ønsket boligtype sett i forhold til hvilken boligtype de i dag har. Tabell 7.5 viser denne analysen.

Det er en sammenheng mellom hva slags bolig de har i dag og hva de oppgir at de ønsker seg. Flertallet av dem som i dag har en enebolig, ønsker dette videre framover. 19 prosent av eneboligbeboerne i dag ønsker rekkehus eller hus i kjede. Bare 17 prosent ønsker seg leilighet i blokk eller lignende. Få av dem som i dag bor i leilighet, ønsker annen boligtype. Det kan være flere årsaker til dette. Det å

Tabell 7.4 Andel som ønsker ulike boligtyper etter boligtype i dag. Prosent.

	Nåværende boligtype	Ønsket boligtype
Frittliggende enebolig (eller våningshus)	66	41
Horisontaldelt tom.bolig el. annet bygg < 3 etg.	6	4
Hus i kjede, rekkehus, vert.delt tom.bolig, terr.hus	13	25
Blokk, terr.blokk, leieg. el. annet boligbygg >= 3 etg.	13	23
Annet	1	7
N	773	749

Tabell 7.5 Andel som ønsker ulike boligtyper etter boligtype i dag. Prosent.

Nåværende boligtype						
	Fritt- liggende enebolig/ våningshus	Horisont.delt tomannsbolig eller annet bygg med mindre enn 3 etg.	Hus i kjede, rekkehus, vertikaldelt tomanns- bolig, terrassehus	Blokk, terrasse- blokk, leiegård eller annet boligbygg >= 3 etg.	Annet	Total
Ønsket boligtype						
Frittliggende enebolig (eller våningshus)	57	18	10	6	18	41
Horisontaldelt tom.bolig el. annet bygg < 3 etg.	2	30	5	3	9	4
Hus i kjede, rekkehus, vert.delt tom.bolig, terr.hus	19	25	66	11	27	25
Blokk, terr.blokk leieg. el. annet boligbygg >= 3 etg.	17	10	16	71	9	23
Annet	5	18	4	9	36	7
N	502	40	103	93	11	749

gå til det skrittet å skulle flytte til en enebolig fra en leilighet i eldre år, kan oppleves som et utradisjonelt valg. En annen sannsynlig forklaring på dette resultatet er prisen på eldre leiligheter sammenlignet med de andre boligtypene. Selv om det i dag flere steder bygges leiligheter som er dyre og kan koste mer enn eldre eneboliger, er mange eldre leiligheter rimeligere enn de andre boligtypene. For dem som i dag bor i en eldre leilighet, kan det derfor oppfattes som urealistisk å skulle ønske seg en annen boligtype.

Ønske om boligtype blant ulike grupper

Vi skal nå se nærmere på hvordan ønsker om boligtyper varierer for ulike grupper.

Tabell 7.6 viser at eneboligen er den mest populære boligtypen blant alle gruppene. Den nest mest attraktive boligtypen hos de fleste gruppene er hus i rekke/kjede/vertikaldelt tomannsbolig/terrassehus.

Det ikke er store forskjeller mellom de ulike aldersgruppene. De fleste ønsker seg enten en enebolig eller et hus i rekke/kjede. Dette er tilfelle for alle aldersgruppene. Andelen som ønsker å bo i leilighet i blokk, er omtrent lik for alle aldersgruppene. Det er litt høyere andel blant de yngste som ønsker enebolig. En multivariat analyse der vi kontrollerer for andre bakgrunnsvariabler, viser også at sannsynligheten for å ønske enebolig er lavere for de eldste (vedleggstabell 7.11a).

Tabell 7.6 Foretrukket boligtype, etter alder, kjønn, husholdsinntekt, utdanning, sivilstand og funksjonshemning. Prosent.

	Enebolig	Rekke	Leilighet	N
Kjønn				
Mann	50	25	25	353
Kvinne	39	37	24	340
Alder				
50-åringer	46	30	23	339
60-åringer	43	31	26	226
70-åringer	42	33	25	135
Inntekt				
>200 000	52	34	14	93
200 000-500 000	45	33	23	343
< 500 000	42	28	30	235
Ekteskapelig status				
Gift/samboende	47	31	23	551
Enke/enkemann	40	38	23	40
Skilt/separert	35	33	33	98
Utdanning				
Grunnskole/folkeskole	50	30	20	336
Videregående skole	43	24	33	125
Høgskole/universitet	38	36	27	234
Funksjonshemning				
Noe vansker/store vansker	40	34	27	139
Ingen vansker	46	31	24	558
Totalt	44	31	24	700

Analyse av sannsynligheten for å ønske leilighet viser også at det er høyere sannsynlighet for at de eldste ønsker en leilighet når vi kontrollerer for de andre bakgrunnsvariablene, men forskjellen mellom aldersgruppene her er ikke signifikante (vedleggstabell 7.13a). Gitt den relativt store oppmerksomheten på det at eldre skulle ønske seg en leilighet framfor en enebolig, er det overraskende at vi ikke finner flere blant de eldre som ønsker dette. Våre resultater gir heller ikke grunnlag for å si at yngre grupper kommer til å ønske seg leilighet som boligtype i større grad enn hva som er tilfelle for eldre i dag.

Høyest andel som ønsker leilighet, finner vi blant de skilte/separerte, med høy inntekt og med videregående utdanning. Årsaken til den relativt sett høye andelen blant dem med høy inntekt som ønsker leilighet, kan ha å gjøre med at dette er en gruppe som har økonomi til å kjøpe en ny leilighet av høy kvalitet, størrelse og standard. Standard og størrelse på leiligheter som kan være aktuelt for lavere inntektsgrupper er dårligere, derfor opplever disse gruppene eneboligen som et bedre alternativ. Også ved kontroll for andre bakgrunnsvariabler opprettholdes forskjellen mellom inntektsgruppene (vedleggstabell 7.13a). Sannsynligheten for å ønske en leilighet er betydelig høyere blant den høyeste inntektsgruppen sammenlignet med den laveste. Inntekt ser derfor ut til å være en avgjørende faktor som påvirker ønsket om en leilighet blant de aldersgruppene som har deltatt i vår undersøkelse.

Vi finner også her interessante utdanningsforskjeller. Gruppen med den høyeste utdanningen skiller seg ut ved at det er nesten like mange i denne gruppen som ønsker hus i rekke/kjede, som ønsker seg enebolig. Eneboligen står sterkest blant gruppen med lav utdanning. Dette kan ha å gjøre med bosettingsmønster. Vi finner høyest andel med lav utdanning i spredtbygde strøk, og her er eneboligen den vanligste boformen.

Leilighet og rekke/kjede/terrassehus typen er mer ønsket blant personer med funksjonsvansker sammenlignet med gruppen uten denne type vansker, men forskjellene er ikke store. Også flertallet blant personer med funksjonsvansker ønsker eneboligen.

Det er også betydelige kjønnsforskjeller når det gjelder ønske om boligtyper. En høyere andel blant menn ønsker seg en enebolig. En forklaring på dette resultatet kan være de mulighetene til virksomhet og aktivitet de ulike boligtypene gir. Vi har sett ovenfor at menn i større grad enn kvinner legger vekt på «ytre boligkvaliteter» og kvaliteter som gir mulighet til aktiviteter. Kanskje er eneboligen en bolig som oppfattes i større grad enn de andre boligtypene til å gi disse mulighetene. En lignende medvirkende forklaring på dette resultatet kan være at kvinner i mindre grad enn menn ønsker det tilleggsarbeidet som kan følge med en enebolig framfor de andre boligtypene. Analyser der vi ser på sannsynligheten for å ønske de ulike boligtypene kontrollert av andre bakgrunnsvariabler (tabell 7.11a–7.13a), viser også signifikante forskjeller mellom kvinner og menn i sannsynlighet for å ønske enebolig og rekkehus/hus i kjede/terrassehus. Vi finner mindre forskjeller mellom kjønnene i ønske om leilighet som boform.

7.5 Ønsket boligstørrelse

Vi har bedt respondentene oppgi hva de mener er foretrukket størrelse på boligen når de er i 50-årene, i 60-årene, i 70-årene og i 80-årene. Svaralternativene har vært to rom med kombinert stue og kjøkken, to rom med separat kjøkken, tre rom, fire rom og fem rom eller mer. 60-åringene og 70-åringene skulle ikke oppgi hva de kunne foretrukket som 50-åringer, og 70-åringene heller ikke hva de ønsket seg da de var ti år yngre. Det er en forholdsvis stor andel som har latt spørsmålet stå ubesvart og en god del som har misforstått hvordan man skulle svare. Frafallet varierer fra fem prosent av 50-åringene som ikke har svart på hvilken boligstørrelse de ville foretrukket nå, til drøye 50 prosent av 70-åringene som ikke har oppgitt hvor mange rom de vil foretrekke som 80-åring.

Tabell 7.7 viser at det er forholdsvis små forskjeller mellom aldersgruppene når det gjelder hvor mange rom de ønsker seg, og at 50- og 60-åringene tydelig ser for seg behov for mindre antall rom med tiden. 70-åringene ser også for seg en endring til samlet sett mindre boliger når de kommer opp i 80-årene. Noe overraskende kan det være at det ikke er større forskjeller mellom ønsker for de ulike aldersgruppene. Dagens 60- og 70-åringer er vokst opp i en annen tid og vant med mindre boliger enn den yngste gruppen. Det var derfor rimelig å forvente at de eldste ville ønske og «kreve» mindre for egen del i alderdommen. Det ser vi her at ikke er tilfelle. Det er liten forskjell i hva slags boligstørrelse som aldersgruppene mener er aktuell som 70-åring. De eldre er ikke mer beskjedne i krav til boligstørrelse enn det de yngre gruppene er. Toromsboligen som eldrebolig har derfor liten støtte både blant dagens og framtidens eldre.

Tabell 7.7 Ønsker om antall rom som 50-, 60-, 70- og 80-åring. Gjennomsnitt oppgitt av 50-, 60- og 70-åringene.

	Som 50-åring	Som 60-åring	Som 70-åring	Som 80-åring
50-åringene	3,9 (N = 337)	3,8 (N = 289)	3,3 (N = 287)	3,0 (N = 285)
60-åringene		3,5 (N = 224)	3,3 (N = 163)	3,0 (N = 309)
70-åringene			3,2 (N = 139)	3,0 (N = 83)

7.6 Oppsummering – diskusjon – ønskede boligkvaliteter

Vi har i dette kapitlet framhevet fem viktige boligkvalitetsdimensjoner. Dette er kvaliteter som samlet sett beskriver vesentlige egenskaper ved boligen. De fem boligkvalitets-dimensjonene er: for det første boligens nærhet til servicefunksjoner, for det andre boligens nærhet til natur og mulighet til familieliv, for det tredje boligens praktiske indre kvaliteter, for det fjerde boligens mulighet til fritidsaktiviteter og sosialt liv og for det femte boligens ytre kvaliteter. Av disse blir de praktiske indre boligkvalitetene prioritert høyest, dernest følger «ytre boligkvaliteter», «nærhet til serviceinstitusjoner», «natur, familie og hjem»-dimensjonen og «fritid og aktiviteter»-dimensjonen.

Nye grupper av eldre vil bringe med seg nye boligtradisjoner og erfaringer og dermed også nye og endrede krav og forventninger til hvilke behov en bolig skal oppfylle. Andre forventninger til boligen kan gi andre prioriteringer av boligkvaliteter. Enkelte boligkvalitetsdimensjoner vil mange ønske seg og dermed se på som et selvfølgelig krav til en bolig. De fleste av oss har vent oss til å ha disse, og vi ser på dem som selvfølgelig og nødvendige. Vi har sett at mange skårer høyt på dimensjonen praktiske boligkvaliteter og ytre boligkvaliteter. De andre boligkvalitetsdimensjonene har færre prioritert.

God og funksjonell boligtilpasning har fått sterkt gjennomslag i boligpolitikken. Vi kan regne med at alle grupper vil ha dette som et krav og et ønske, også personer med mindre ressurser og eldre og personer med funksjonsvansker. Våre resultater viste at denne dimensjonen prioriteres høyt av mange. Men dimensjonen har likevel ikke like sterk støtte og prioritet blant alle. Resultatene her viser at grupper som er mest avhengig av en god tilrettelegging, gir dimensjonen høyeste prioritet. Personer med funksjonsvansker og eldre skårer høyere enn de som ikke har funksjonsvansker og de yngre. Særlig ser vi at andelen som *ikke* prioriterer denne dimensjonen, er betydelig høyere blant de yngste.

Videre viser våre resultater noe overraskende at de praktiske boligkvalitetene har betydelig sterkere støtte blant grupper med lav utdanning, sammenlignet med høyutdanningsgrupper. Sett i forhold til andre boligkvaliteter får ikke denne dimensjonen så høy prioritet blant høyt utdannede. Våre analyser viser at forskjellen ikke primært kan forklares med annen bakgrunn eller ulike økonomiske ressurser. En forklaring kan være knyttet til ulike verdier blant høyt og lavt utdannede som gir seg utslag i at høyt utdannede grupper opplever andre aspekt ved boligen som viktigere. En annen forklaring kan være at høyt utdannede er mest innstilt på å gjøre endring også i eldre år. De mener de har ressurser som kan benyttes hvis de skulle komme i en situasjon som tilsier at de trenger en mer praktisk bolig-

utforming. Derfor blir ikke dette aspektet prioritert så høyt som tilfellet er for grupper med lavere utdanning.

Den andre dimensjonen som vi her har studert, er «boligens nærhet til servicefunksjoner». Denne dimensjonen er ikke blant dimensjonene som flest har prioritert. Også for denne dimensjonen så vi at den eldste gruppen og grupper med funksjonsvansker prioriterer denne i større grad enn yngre og grupper uten funksjonsvansker.

Men i motsetning til hva som var tilfelle for de praktiske boligkvalitetene, fant vi at de høyt utdannede prioriterte denne i større grad enn gruppen med lav utdanning. Forklaringen kan ha å gjøre med dagens bosettingsmønstre. Høyt utdannede grupper bor i større grad i sentrale strøk enn lavt utdannede. De er vant med å bo nært til service og ønsker også dette for framtida.

«Fritid og aktiviteter»-dimensjonen og «ytre boligkvaliteter» kan karakteriseres som en overskuddsdimensjon ved boligen. Det er ikke like mange som vektlegger disse som de praktiske boligkvalitetene. De er derfor ikke på samme måte å oppfatte som selvfølgelig krav til en bolig. Men vi har også sett at relativt mange vektlegger de ytre boligkvalitetene høyt. Yngre grupper prioriterer begge disse dimensjonene i større grad enn eldre grupper. Dette kan være uttrykk for at denne gruppen er i en livsfase som tillater dem å vektlegge denne type aspekter ved boligen. Men det er også rimelig å tenke at dette er aspekt ved boligen som stadig flere ønsker seg og at disse aspektene blant yngre i større grad enn blant eldre oppfattes som en selvfølge. Dette kan derfor være krav og ønsker de vil ta med seg inn i alderdommen.

Våre resultater viser kjønnsforskjeller i prioritering av ulike boligkvaliteter både når det gjelder «fritid og aktivitet»-dimensjonen og «ytre boligkvaliteter». Menn ønsker disse kvalitetene i større grad enn kvinner.

De eldste prioriterer høyere enn de yngre «familie og trygghet»-dimensjonen. Det er flere blant høyinntektsgruppene sammenlignet med lavinntektsgruppene som prioriterer familie og trygghet-dimensjonen lavt. Av de ulike sivilstandsgruppene er det flest blant enker/enkemenn som prioriterer denne dimensjonen høyt. Denne gruppen bor oftest alene, noe som kan forklare deres prioritering av denne dimensjonen. Noe overraskende ser vi at det er flere blant gruppen uten funksjonsvansker sammenlignet med gruppen med funksjonsvansker som prioriterer familie og trygghet-dimensjonen. Forklaringen kan være at andre boligkvaliteter er mer grunnleggende for denne gruppen, noe som gjør at når de skal prioritere, når ikke dette aspektet opp.

Vi har også i dette kapitlet sett på hvordan de ulike aldersgruppene prioriterer mellom forskjellig type bolig. Eneboligen er den mest populære boformen. Fler-tallet ønsker seg denne. Men det er også færre som oppgir at de ønsker enebolig

enn det er som i dag bor i enebolig. Rekkehus og hus i kjede/terrassehus er litt mer attraktivt enn leilighet.

Det ikke er store forskjeller mellom de ulike aldersgruppene. De fleste ønsker seg enten en enebolig eller et hus i rekke/kjede. Dette er tilfelle for alle aldersgruppene. Det er en litt høyere andel blant de yngste som ønsker enebolig. Vi finner ikke noen tendens til at de yngste i større grad enn de eldste ønsker seg en leilighet i eldre år. Dette resultatet er noe overraskende, tatt i betraktning den relativt store oppmerksomheten som mediene har ofret på at yngre eldre i dag ønsker å bytte ut eneboligen med en leilighet.

Resultatene våre viser at inntekt er en avgjørende faktor som påvirker det å ønske seg en leilighet. Flere blant dem med høy inntekt ønsker seg en leilighet. Forklaringen her må vi regne med har å gjøre med at attraktive og moderne leiligheter som er bygd og markedsført med tanke på disse aldersgruppene, er dyre leiligheter. Leiligheter i lavere prisklasser er mindre attraktive for aldersgruppene her.

Eneboligen står sterkeste blant gruppen med lav utdanning. Gruppen med høyest utdanning skiller seg ut når det gjelder boligtype. Det er nesten like mange i denne gruppen som ønsker seg hus i rekke/kjede/terrassehus som det er som ønsker seg enebolig. Likeledes er det en høy andel som ønsker denne hustypen blant kvinner og blant enker/enkemenn. Flere menn enn kvinner ønsker enebolig. Årsaken kan være at kvinner er mer skeptisk enn menn til det vedlikeholdsarbeidet som følger med en enebolig.

Kapittel 8 Flytting og fritid

I dette kapitlet skal vi se nærmere på de planene som de tre aldersgruppene i vår undersøkelse har omkring framtidige flytte- og fritidsspørsmål. Flytte- og fritidsplaner blant pensjonister er tema som har boligpolitiske konsekvenser, og dermed bør ha boligpolitisk interesse. Pensjonisttilværelsen handler absolutt ikke bare om skrøpelighet og hjelpeavhengighet. Heller ikke all boligplanlegging i alderdommen gjør det. I den grad vi planlegger pensjonisttilværelsen, vil planleggingen også handle om å skape muligheter for å realisere eller videreføre ønskede eller verdsatte ferie- og fritidsaktiviteter (Ytrehus 2004). Det å bytte bolig, endre boligen eller å bruke av den oppsparte boligkapitalen kommer ikke bare som en konsekvens av at vi en gang i framtida kanskje vil bli syke eller skrøpelige. Mange boligendringer også i eldre år er et resultat av at vi ønsker å oppnå andre ting i tilværelsen, og som krever at vi bytter bolig, som å flytte nærmere andre kjente eller familie, flytte til et sted med bedre klima eller til et mer aktivt eller et roligere boligområde. Likedan kan den velstanden som mange bygger opp gjennom boligkapitalen, like gjerne komme andre formål til gode enn det å legge til rette for skrøpelighet, som for eksempel å realisere et ønske om å kjøpe en hytte eller et feriehus. Først i kapitlet redegjør vi kort for hovedtema og perspektiver i forskning omkring flytting og fritidsønsker blant eldre grupper. Videre redegjør vi for våre resultater om flytteplaner, hvor de ønsker å flytte, hva slags livssituasjoner som forbindes med flytting, hvor mange som i dag har fritidsbolig, synspunkt på bruken av denne i framtida og holdning til bruk av boligkapitalen til fritidsformål.

Flytting og fritid blant eldre

I det følgende skal vi kort redegjøre for hovedtema og resultater fra forskning om flytting blant eldre grupper. En internasjonal forskningslitteratur tar for seg mobilitet blant eldre grupper, både den permanente flyttingen og den mer sesongbaserte flyttingen. De siste tiårene har forskningen omkring eldres flytting blitt betydelig, både i Europa og USA. Flytting i forbindelse med pensjonering blir i denne litteraturen beskrevet som et generelt vestlig fenomen. Forskningen er både opp tatt av omfanget av flyttingen, hvilke grupper som flytter blant de eldre, hvor de flytter, hva som forårsaker flytting og hvilke konsekvenser den får.⁹

⁹ Det vil sprengte rammen for dette prosjektet å redegjøre fyllestgjørende for denne forskningen. Ytrehus (2004) gir en bred gjennomgang av perspektiver og resultater fra denne forskningslitteraturen.

Når det gjelder spørsmålet om hvor de eldre flytter, gjør forskningslitteraturen et skille mellom lokale flyttinger – det vil si flytting som skjer innenfor samme område der eldre bodde fra før – og flyttinger over lengre distanser. Flyttinger over lengre distanser kan, men trenger ikke, være motivert av helt andre forhold enn flytting over kortere distanser. Undersøkelser viser at tross en utvikling med økte muligheter for flere til fritt å velge bosted i eldre år, ønsker de fleste eldre å bli boende i de områdene der de er kjent. Ikke mange eldre flytter til helt fremmede områder som de ikke har noen tilknytninger til fra før. Når de eldre opplever muligheten til selv å kunne velge bosted, velger de et bosted som de opplever tilhørighet til. Både muligheten til å kunne ferdes i kjente omgivelser og være en del av et sosialt miljø, er viktige kvaliteter som en vektlegger og ønsker å ta vare på. Det å kunne få mulighet til å opprettholde denne type tilknytning til bostedet også i eldre år må vi regne med at vil bli minst like sterkt verdsatt av framtidens eldre (Ytrehus 2004).

Årsaker som nevnes til flytting over lengre distanser, er ønske om å komme tilbake til et sted der man før har bodd, komme til varmere strøk eller komme nærmere familie. Fra andre land er det også vist at eldre som bor i byer med høy urbanitetsgrad, kan ønske å flytte til roligere områder. Dette kan bli problematisk for eldre med lite ressurser. De kan oppleve å være «fanget» i utrygge områder.

Spørsmål omkring eldres ferie- og fritidsplaner er blitt en del av forskningen omkring eldres flytting. Flytting og boligspørsmål i eldre år har med fritidsspørsmålet å gjøre, og da særlig den delvise flyttingen eller *sesongbaserte flyttingen*. Men også den permanente flyttingen blant eldre kan henge nært sammen med ferieaktivitet. Ferie- og fritidsønsker og klimatiske forhold er faktorer som har betydning for flytting blant pensjonister. Bedrede levekår med påfølgende økt levealder har gitt mange anledning til en lang pensjonisttilværelse. Både den generelt bedrede levestandarden og globaliseringen forårsaket blant annet av den teknologiske utviklingen med nye transport- og kommunikasjonsmuligheter, har gjort feriereiser til hyppige innslag i vårt liv. Utviklingen gjør at nye grupper av eldre vil bringe med seg andre ferie- og fritidstradisjoner enn eldre grupper, og dermed også andre ønsker og forventninger til hvilke fritidsmuligheter som pensjonisttiden skal gi dem.

Mange undersøkelser fra andre land som omhandler flytting blant eldre, viser at tidligere ferieopphold på et sted kan være det som gjør at eldre velger å flytte til dette stedet ved pensjonering. I andre land har vi sett at eldre bosetter seg i spesielle områder og i *varmere strøk*. Dette setter sitt preg på områdene rent befolkningsmessig, men også ved at en stor innflytting av eldregruppen får positive økonomiske og sosiale konsekvenser for de områdene der eldre velger å bosette seg (Longino og Crown 1989). I Norge har vi ingen tydelige tegn på en utvikling mot at eldre bosetter seg samlet i utvalgte områder, eller at eldre i stort omfang flytter

til andre land. Aviser og magasiner gir inntrykk av at mange eldre etablerer seg i varmere strøk som pensjonister. I Norge har vi mangelfull statistikk om omfanget av flytting til varmere land. Flyttestatistikken viser hvor mange som melder adresseendring, men vi har ikke tall på den delvise flyttingen eller «sesongbaserte flyttingen» som skjer, det vil si de gruppene som bor deler av året i varmere land. Denne type flytting representerer et betydelig innslag i den mobiliteten som finner sted blant norske eldre. Mye tyder også på at dette er en ønsket mobilitetsform for mange eldre. De trenger ikke bryte alle bånd med det opprinnelige bostedet, selv om de utvikler tilknytning til et annet sted.

Hytta representerer en viktig del av fritiden for mange i Norge. En stor del av den voksne befolkningen har hytte. Dette er tilfelle for omkring halvparten av eldre i 60-åra. Studier har vist at for denne aldersgruppen spiller hytta en sentral rolle i framtidsplanleggingen (Ytrehus 2004). De siste åra har det foregått en betydelig standardheving av den norske hytta. For mange nordmenn har derfor hytta endret karakter fra å være en primitiv hytte til i større grad å bli det «andre hjemmet» med alle nødvendige fasiliteter, som bad og elektrisk oppvarming. I hvilket omfang dette har skjedd og for hvilke grupper dette gjelder, finnes det ingen statistikk på i Norge. Både økende sesongbasert sydenflytting og hyttas sentrale rolle for mange kan føre til at boligsituasjonen for mange pensjonister kan beskrives som en situasjon med *to hjem*.

Spesifisering av problemstillingene i kapitlet:

Hvilken rolle flytting, ferie- og fritidsplaner spiller som en del av framtidsplaner og boligspørsmålet, er spørsmål som vi tar opp i denne undersøkelsen. I kapitlet analyserer og redegjør vi for svarene på følgende spørsmål:

- Hvor mange har flytteplaner og hvor ønsker de å flytte?
- Hvilke livssituasjoner ser de for seg at vil føre til flytting?
- Hvor mange har tilgang til fritidsbolig i Norge/Norden og utenfor Norden?
- Hvor mange planlegger å skaffe seg fritidsbolig?
- Hvordan tenker de seg framtidig bruk av fritidsboligen?
- Holdning til bruk av boligformuen til fritidsformål?

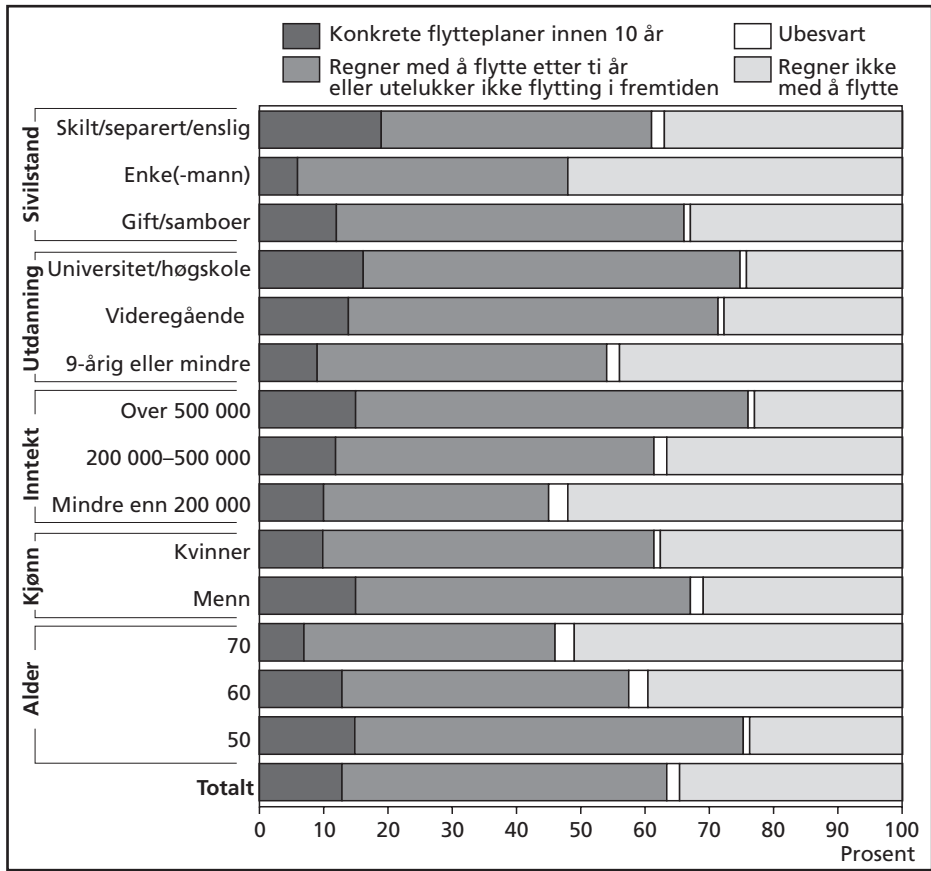
Vi studerer også her spesielt hvordan de tre ulike aldersgruppene forholder seg til disse spørsmålene. Har de sosiale og kulturelle endringene som har preget livsløpet til yngre grupper, gjort at de ser for seg andre framtidige feriemuligheter som pensjonist og eldre enn det eldre i dag gjør? Vil hytta i Norge spille samme sentrale rolle blant framtidas eldre, eller vil mange flere enn i dag flytte utenlands? Vi ser på hvordan grupper med ulik inntekt og utdanning, kvinner og menn og grup-

per med ulik sivilstand vurderer framtidige fritidsspørsmål. Grupper med lavere inntekter i Norge har sin egen bolig som de eier og dermed oppspart boligkapital. Spørsmålet kan derfor være om de i større grad enn det høyere inntektsgrupper har behov for, vil betrakte boligkapitalen som noe som kan brukes for å realisere ferieplaner.

8.1 Flytteplaner

I undersøkelsen har vi stilt spørsmål om flytteplaner. Vi har spurt: «I hvilken grad har du/dere vurdert å flytte fra dagens bolig?» I figur 8.1 vises hvilke svaralternativ som er satt opp og hvordan svarene fordeler seg på de ulike aldersgruppene. Særlig 50-åringene må vi regne med at vil ha et annet framtidsperspektiv enn de eldre

Figur 8.1 Andel med flytteplaner, etter sivilstand, kjønn, utdanning, inntekt og alder. Prosent.

gruppene, noe som får betydning for flytteplanene. Blant denne aldersgruppen kan det være et mangfold av årsaker til at de ønsker å flytte. Og mange av disse vil ikke kunne relateres til alderdom. Flytting kan forårsakes av jobbskifte, endring i livssituasjon som for eksempel samlivsbrudd eller andre forhold som fører til ønske om en annen bolig.

15 prosent av utvalget oppgir at de har konkrete planer om å flytte i løpet av de nærmeste ti årene. Vi ser av figur 8.1 at det blant 70-åringene kun er sju prosent som oppgir at de har konkrete flytteplaner. Forskjellene i andelen med flytteplaner går mellom 50- og 60-åringene på den ene siden og 70-åringene på den andre siden. En betydelig høyere andel av de to yngste aldersgruppene har flytteplaner. Andelen med flytteplaner er om lag dobbelt så stor for 50- og 60-åringene sammenlignet med 70-åringene. At det også er en betydelig andel av 60-åringene som har konkrete flytteplaner, er verdt å merke seg. Vi må regne med at flytteplaner som har med jobbskifte å gjøre, er mindre aktuelt for denne aldersgruppen sammenlignet med 50-åringene. Det er sannsynlig at mange av planene blant denne gruppen kan knyttes til ønske om å bytte bolig omkring pensjonering.

De andre svaralternativene vi har bedt aldersgruppene ta stilling til, er mer uforpliktende: Om de «regner med å flytte de neste ti årene» eller at de «ikke utelukker å flytte i framtida». Vel halvparten av hele utvalget har oppgitt disse alternativene. Aldersforskjellene er også tydelige her. Tre av fem av 50-åringene svarer ja på dette, og i underkant av halvparten av 60-åringene og to av fem av 70-åringene. Vi må se dette resultatet som uttrykk for at mange ikke har så klare planer og vet ikke hva framtida vil bringe. De er åpne for at dersom livssituasjonen endres, kan flytting bli aktuelt, uten at dette er planlagt. Flytting er ikke noe de i utgangspunktet har planlagt for, men det er ikke utelukket som et alternativ dersom for eksempel helsesituasjonen skulle kreve dette.

Selv om mange vurderer muligheten for flytting, ser vi at det mest slående resultatet her er den betydelige andelen som regner med å forbli bofast i nåværende bolig. Om lag 35 prosent av hele utvalget regner ikke med å flytte fra dagens bolig. Andelen blant 70-åringene er over 50 prosent. 40 prosent av 60-åringene og 24 prosent av 50-åringene svarer det samme. Vel halvparten av de eldste ønsker å forbli i nåværende bolig. En stor andel ønsker derfor å forbli bofast i nåværende bolig. Dette til tross for at vi må regne med at mange tenker på muligheten for at funksjonshemninger kan oppstå.

En større andel av menn sammenlignet med kvinner oppgir flytteplaner, og en større andel av kvinner oppgir at de regner med å bli boende i sin nåværende bolig, men forskjellene er ikke signifikante.

Det er klare forskjeller mellom inntektsgruppene i andel som oppgir at de ikke regner med å flytte. Ønske om bofasthet er mest utbredt blant den laveste inntektsgruppen. Over halvparten av dem med inntekt på under 200 000 kroner regner

med å bli boende, mens dette gjelder for mindre enn en fjerdedel av dem som har over 500 000 kroner i inntekt.

Også for utdanningsgruppene finner vi klare forskjeller i flytteplaner i framtida. Jo høyere utdanning, desto høyere er andelen med konkrete flytteplaner og lavere sannsynlighet for å oppgi at de ikke regner med å flytte. Høyest andel med konkrete flytteplaner er det blant skilte, separerte og enslige (19 prosent), og laveste andel blant enker eller enkemenn (6 prosent). Dette resultatet må knyttes til livssituasjonen til disse gruppene. Blant skilte, separerte og enslige finner vi kanskje flere som har vært gjennom endring i livssituasjonen, og dermed også har behov for å finne fram til en ny bolig. Enker/enkemenn skiller seg også ut med hensyn til å oppgi at de ikke regner med å flytte: Over halvparten av enker/enkemenn svarer dette. For gifte/samboende og enslige, skilte og separerte er andelen henholdsvis 33 og 37 prosent.

8.2 Hvor vil de flytte?

Vi har stilt spørsmålet om hvor aldersgruppene ville foretrekke å bo hvis de skulle flytte. På spørsmålet «Om du/dere skulle flytte, hvor ville du/dere da foretrekke å bo?» var følgende svaralternativer listet opp:¹⁰ Tabell 8.1 viser hvilke type flyttinger som utvalget kan tenke seg. Tabellen skiller mellom fire typer av flyttinger, «lokale flyttinger», «langdistanseflyttinger» i Norge, «flytting til Syden» og «flytting til et annet land».

Nesten tre av fem oppgir at skulle de første flytte, så ville de flytte lokalt. En del, men få sammenlignet med andelen som kan tenke seg lokale flyttinger, vil flytte lenger vekk fra nåværende hjemplass innenfor Norge. Det betyr at det først og fremst er lokale flyttinger som de fleste kan tenke seg. Det å flytte til varmere strøk er samlet sett det tredje mest populære alternativet. Bare en liten andel kan tenke seg å flytte til et annet land som ikke ligger i varmere strøk.

For alle de ulike flyttingene er det ikke overraskende høyere andel blant 50-åringene som kan tenke seg disse. Dette er også i tråd med resultatet ovenfor som viste at en høyere andel av de yngste har flytteplaner og en lavere andel som ønsker å være bofast. Forskjellen mellom 50- og 60-åringene er liten når det gjelder andel som kan tenke seg å flytte over lengre avstander innenfor Norge («langdistanse-

¹⁰ «I et annet sted i kommunen», «I nabokommunen eller annen kommune i fylket», «I et annet fylke i denne landsdelen», «Til en annen landsdel», «Til et annet nordisk land», «Til et land utenfor Norden», «Til et land utenfor Norden som ligger i varmere strøk», «Usikker/vet ikke» og «Ikke aktuelt å flytte i framtida». I presentasjonen her har vi slått sammen første og andre alternativet til «lokal flytting», tredje og fjerde alternativet til «langdistanseflytting».

Tabell 8.1 Andel som har oppgitt at de kan tenke seg ulike typer flytting, etter alder, kjønn, husholdsinntekt, utdanning og sivilstand. (Mulig å krysse av for flere alternativer.) Prosent.

	Lokal flytting	Langdistanse- flytting i Norge	Syden- flytting	Flytting til Norden/ annet land	N
Kjønn					
Mann	59	15	16	5	366
Kvinne	57	9	12	4	400
Alder					
50-åringer	66	14	20	7	356
60-åringer	52	12	10	2	253
70-åringer	50	5	4	2	167
Inntekt					
>200 000	48	8	9	1	116
200 000-500 000	58	10	12	5	380
< 500 000	65	16	20	5	240
Ekteskapelig status					
Gift/samboende	59	12	14	5	595
Enke/enkemann	52	10	8	1	50
Skilt/separert	56	13	15	2	113
Utdanning					
Grunnskole/folkeskole	52	9	10	4	382
Videregående skole	66	11	21	5	140
Høgskole/universitet	64	17	14	5	243
Totalt	58	12	13	4	766

flytting»). Forklaringen kan være at vi her fanger opp den gruppen blant 60-åringene som ser for seg muligheten til å flytte ved pensjonsalder. Dette kan være den gruppen som er beskrevet i annen flytteforskning blant eldre grupper, som ønsker å flytte til et sted der de tidligere har bodd eller opprinnelig kommer fra.

Vi kan også merke oss en svært høy andel – én av fem – av 50-åringene som oppgir at de kan tenke seg en sydenflytting. Den høye andelen som ønsker seg denne type flytting i denne aldersgruppen, kan bety at vi *kan* komme til å få en betydelig og økende gruppe blant eldre i framtida i varmere land. Det gjelder betraktelig færre blant 60-åringene, men fortsatt er det én av ti som ønsker denne type flytting.

Det er ikke så store forskjeller mellom kvinner og menn (tabell 8.1), men det er en noe høyere andel blant menn som ønsker en langdistanseflytting i Norge og

en noe høyere andel som ønsker en sydenflytting. Det at det er en høyere andel menn enn kvinner som tenker seg og ønsker disse typene flytting, kan ha å gjøre med at kvinner i større grad enn menn prioriterer samvær med og omsorg for barn og barnebarn som bor i nærheten i dag (Ytrehus 2004). Å flytte over lengre distanser vil gjøre denne type samvær vanskelig.

Vi så ovenfor at andelen med flytteplaner var høyest blant gruppen med høyest inntekt. På samme måte finner vi at en høyere andel av de høyeste inntektsgruppene sammenlignet med den laveste kan tenke seg flytting. For alle flyttingene er det høyere andel blant høyinntektsgruppene som kan tenke seg dette. Våre resultater gir heller ikke grunn for å si at lokale flyttinger først og fremst er for lavinntektsgrupper, mens høyinntektsgrupper i større grad ser for seg muligheter for lengre flyttinger. Lokale flyttinger er et svært ønsket alternativ for den høyeste inntektsgruppen. Flytting til et sted nær nåværende hjemplass er det som er ønskelig uavhengig av inntekt.

Så mye som én av fem av dem med inntekt over 500 000 kroner kan tenke seg en sydenflytting. Men vi skal også merke oss at nesten én av ti blant dem med inntekt under 200 000 kroner ser på dette som en mulighet. Selv om sydenflytting klart er mest i tankene blant høyinntektsgruppen, er flytting til Syden derfor heller ikke utelukket for grupper med lav inntekt.

Når det gjelder forskjeller mellom de ulike utdanningsgruppene, kan vi merke oss at det er høyest andel av den gruppen med utdanning tilsvarende videregående skole som ønsker en sydenflytting, mens det er en høyere andel blant gruppen med universitet/høgskole som ønsker en flytting til andre land som ikke ligger i varmere strøk. En av årsakene til at sydenflytting er mindre populær blant den høyeste utdanningsgruppen, kan være at disse har tidligere erfaring fra reiser til mange ulike land og på den måten har fått kjennskap til og erfaring med andre steder enn land som vi tradisjonelt tenker på som Syden. Vi finner mindre forskjeller etter sivilstand. Enker og enkemenn skiller seg ut med noe lavere andel som ønsker de ulike typer av flyttinger, noe som vi må anta har sammenheng med at denne gruppen oftest tilhører de eldste. Denne gruppen har lavere inntekt, og vi skal heller ikke se bort fra at det oppleves som et mer risikabelt prosjekt å bosette seg i utlandet som enslig enn for personer som kan flytte med sin samboer/ektefelle.

8.3 Ønsket sentralitet

Ovenfor har vi vist at lokale flyttinger er det som er mest ønsket. Vi har også spurt utvalget om hvor sentralt de ønsker å bo. Tabell 8.2 viser hvordan utvalget i dag bor og hva de ønsker. I tabell 8.3 har vi sett særskilt på hvor de som bor henholdsvis i sentrum eller utkant av storby, i/ved mindre by eller tettsted og på landet, ønsker å bo.

Oversikten i tabell 8.2 viser at det ikke er store forskjeller på hvor utvalget i dag bor og hva de ønsker. Noen færre ønsker å bo ved en storby, noen flere enn i dag ønsker å bo i en mindre by og noen færre ønsker å bo på landet. Vår undersøkelse her gir ingen støtte til at framtidens eldre ønsker en mer urban livsførsel som storbyen kan tilby. Tabell 8.3 viser en klar sammenheng mellom hvor sentralt man bor i dag og hvor sentralt man ønsker å bo i framtida. Andelen som ønsker å endre bosted, er størst blant dem som i dag bor i sentrum eller utkant av storby og på landet. Mest tilfreds er de som bor i/ved mindre by/tettsted. Så mye som 93 pro-

Tabell 8.2 Sentralitet i dag og ønsket sentralitet. Prosent.

	Sentralitet i dag	Ønsket sentralitet
I sentrum av en storby	6	5
I utkanten av en storby	23	20
I en mindre by	9	16
I utkanten av en mindre by	17	17
I et tettsted	20	21
På landet	23	19
Ubesvart	4	2
N	776	776

Tabell 8.3 Ønsket sentralitet, etter sentralitet i dag. Prosent.

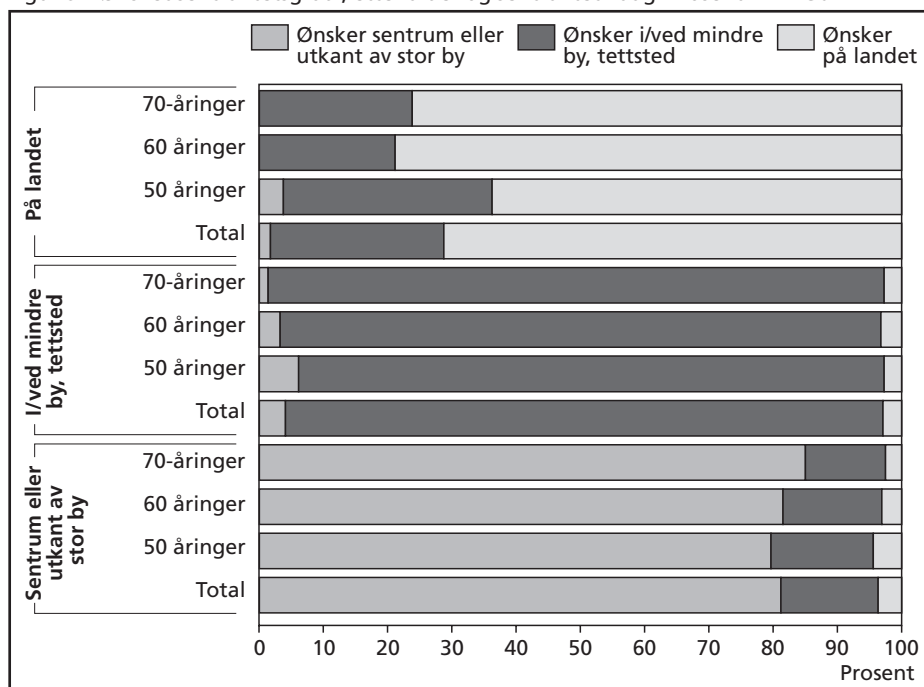
Ønsket sentralitet	Sentralitet i dag			Total
	Sentrum eller utkant av stor by	I/ved mindre by, tettsted	På landet	
Ønsker sentrum eller utkant av stor by	81	4	2	26
Ønsker i/ved mindre by, tettsted	15	93	27	54
Ønsker på landet	4	3	71	19
N	218	344	174	736

sent av disse ønsker fortsatt denne type bosted. Få av dem som bor på landet, vil bo i sentrum av en storby.

Hovedbildet som figur 8.2 viser, er at det ikke er så store forskjeller mellom aldersgruppene. 50-åringer på landet skiller seg noe ut ved at en relativt høy andel ønsker å bytte bosted, og da til en mindre by/tettsted. Figur 8.2 viser forskjeller mellom aldersgrupper i sentralitetsgrad, avhengig av sentralitet i dag. Det er minst iver etter å bytte bosted blant dem i/ved små byer og tettsteder, nest minst iver i og ved storbyene og størst iver blant dem som bor på landet. Oppimot 20 prosent av dem som nå bor i eller ved en storby, kan tenke seg å flytte til et mindre sentralt sted. Det er svært få av dem som ikke bor på landet nå, som kunne tenke seg en slik løsning i framtida. Vi kan også merke oss at en betydelig del av 50-åringene som bor på landet, kan tenke seg å bo mer sentralt med tiden.

Oppsummert kan vi si at når det gjelder bosted, ønsker de fleste å bo slik de nå bor. Størst forskjell er det mellom ønsket bosted og nåværende bosted for 50-åringer som i dag bor på landet. De som ønsker å skifte grad av sentralitet, vil i hovedsak til en mindre by, eventuelt til et tettsted.

Figur 8.2 Ønsket sentralitetsgrad , etter alder og sentralitet i dag. Prosent. N = 736

8.4 Flytteønsker ved endring i livssituasjon

I avsnittet over har vi vist flytteønsker i lys av alder og ulike bakgrunnskjennetegn hos dem som har deltatt i vår undersøkelse. I undersøkelsen har vi også stilt spørsmål om hvilke livssituasjoner de ulike aldersgruppene ser for seg at vil kunne følges av en flytting. Dette har vi gjort ved å liste opp sju ulike livssituasjoner. Følgende spørsmål er stilt: «Dersom livssituasjonen endrer seg, i hvilke situasjoner vil du ønske å flytte?» Tabell 8.4 viser livssituasjonen utvalget ble bedt om å ta stilling til og hvordan svarene fordelte seg på disse alternativene.

Endring av helsesituasjon skiller seg ut ved at halvparten av respondentene oppgir at en slik situasjon vil gjøre det aktuelt å flytte. 36 prosent oppgir at flytting vil være aktuelt hvis man blir enke/enkemann. Mellom «tredjeplassen» – å bli pensjonist – og «sjuendeplassen» – ektefelle blir pensjonist – skiller det kun sju prosentpoeng. Det er altså forholdsvis lik svargivning på disse situasjonene. Unntakene er å få forverret privatøkonomi og å ønske å flytte nærmere barnebarn, som begge har en noe større «vet ikke»-andel.

Som forventet er det en liten andel som oppgir at det å flytte nær familien er årsak til flytting. Dette resultatet er i tråd med resultater fra annen forskning omkring eldres flytting. Det er allikevel mer enn én av ti som oppgir dette som alternativ, noe som ikke er en ubetydelig andel.

Det kanskje mest påfallende resultatet her er den høye andelen som har svart usikker/vet ikke på om de ulike livssituasjonene vil føre til flytting. Vi må se dette som uttrykk for at mange er klar over at de ikke i dag vil kunne overskue konsekvensene av hva endringer i livssituasjonen vil føre med seg og hvordan de vil oppleve endringene. Særlig ser vi at en svært høy andel har svart usikker eller vet ikke på om endring i helsesituasjon vil føre til flytting, og andelen som har svart «vet ikke» på dette spørsmålet, er høyest blant de eldste. Årsaken til at de eldre i større grad enn de yngre uttrykker usikkerhet her, kan ha å gjøre med at de forholder seg til disse situasjonene som noe som er nært i tid. De har tenkt over mulige alternativer og er kanskje derfor også klar over de positive sidene ved å forbli bofast. Tabell 8.4 viser at over halvparten av 50-åringene mener en endring av helsesituasjonen gjør det aktuelt å flytte. Tilsvarende tall for de andre aldersgruppene er over 40 prosent. En større andel av 50- og 60-åringene enn 70-åringene oppgir at det er aktuelt å flytte hvis ektefellen faller fra. Dels må forklaringen her knyttes til at flere av de eldste er enker eller enkemenn. Videre finner vi at en større andel av 50-åringene sammenlignet med de andre aldersgruppene oppgir at overgang til egen pensjonisttilværelse gjør det mer aktuelt å flytte. Også her må forskjellene dels kunne forklares med at flere av de eldste er kommet i denne situasjonen. Samtidig viser analysen at det er størst andel av 50-åringene som oppgir at de er usikre på om pensjonering vil føre til flytting.

Tabell 8.4 Vurdering omkring hvorvidt endring i livssituasjoner gjør det aktuelt å flytte, etter aldersgruppe. Prosent.

	50-åringer	60-åringer	70-åringer	Totalt
Endring av helsesituasjon				
Gjør det aktuelt å flytte	55	46	43	50
Gjør det ikke aktuelt	9	7	9	8
Usikker/vet ikke	36	47	48	42
N	324	214	123	661
Blir enke/enkemann				
Gjør det aktuelt å flytte	43	32	24	36
Gjør det ikke aktuelt	24	24	30	25
Usikker/vet ikke	32	45	46	39
N	253	164	80	497
Jeg blir pensjonist				
Gjør det aktuelt å flytte	28	11	13	21
Gjør det ikke aktuelt	41	71	63	53
Usikker/vet ikke	31	19	24	26
N	288	161	62	511
Jeg/vi får forverret privatøk.				
Gjør det aktuelt å flytte	21	14	11	17
Gjør det ikke aktuelt	49	48	42	48
Usikker/vet ikke	30	38	47	35
N	261	145	57	463
Jeg/vi skifter jobb				
Gjør det aktuelt å flytte	21	10	0	17
Gjør det ikke aktuelt	49	71	74	56
Usikker/vet ikke	30	19	26	27
N	213	72	27	312
Jeg/vi får bedre privatøk.				
Gjør det aktuelt å flytte	22	12	2	16
Gjør det ikke aktuelt	58	64	55	59
Usikker/vet ikke	21	25	43	24
N	258	129	51	438
Ønsker å flytte nærmere barnebarn				
Gjør det aktuelt å flytte	14	13	15	14
Gjør det ikke aktuelt	46	50	53	48
Usikker/vet ikke	40	37	33	38
N	223	121	55	399

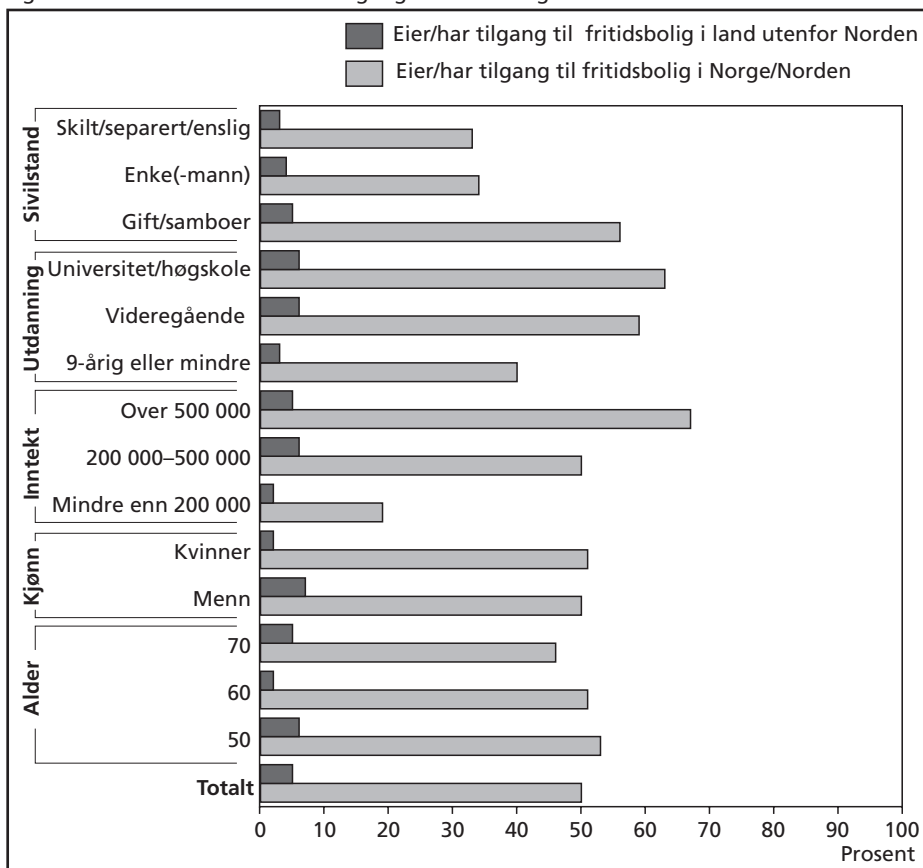
Bedring av privatøkonomien har liten innvirkning på andelen som vil vurdere å flytte blant 70-åringene. Det er en klar forskjell mellom aldersgruppene her. Kun to prosent av de eldste mot 22 prosent av de yngste oppgir at bedre økonomi gjør det aktuelt å flytte. 70-åringene er også helt klart mest usikre på hva de vil gjøre i en slik situasjon. 50-åringene er noe mer villige til å flytte hvis økonomien blir forverret. Usikkerheten om en slik endring i livssituasjonen innebærer at man bør flytte, øker med alderen. Heller ikke disse resultatene er overraskende. Vi må regne med at relevansen av også dette spørsmålet er mindre for de eldste. Etter pensjonering vil for mange den framtidige økonomiske situasjonen være relativt forutsigbar. Men vi kan heller ikke se bort fra at forskjellen avspeiler en ulik holdning til flytting som også vil vedvare når livssituasjonen for de yngste endrer seg.

For de fleste av livssituasjonene er det flest av de yngste som kan tenke seg å flytte. Tabell 8.4 viser et unntak. Det gjelder syn på flytting i forbindelse med barn og barnebarn. For det første viser resultatene her at relativt få vil ønske å flytte nærmere barn og barnebarn, selv om det likevel ikke er en ubetydelig gruppe som kan tenke seg dette. For det andre ser vi at det er en like stor andel av alle aldersgruppene som svarer positivt på dette spørsmålet. Det er derfor ikke slik at den eldste generasjonen legger mer vekt på å bo nær barn og barnebarn sammenlignet med de yngste. Det vi videre kan merke oss, er at på dette spørsmålet er det størst andel blant de yngste som er usikker. Over halvparten av de eldste mener det ikke er aktuelt å flytte på grunn av barn og barnebarn. Mens det er en mindre andel som er negativ og en større andel som er usikker blant de yngste. Årsaken til denne forskjellen mellom de yngste og de eldste kan være at yngre grupper på samme måte som vi antok for synspunkt omkring skrøpelighet, ikke har tenkt så mye på dette spørsmålet tidligere. For de eldre har det vært en problemstilling som de har tatt stilling til. Kanskje har denne gruppen også erfaring som tilsier at god kontakt med egen familie like gjerne kan opprettholdes når man ikke bor så nært. Tidligere undersøkelser blant eldre grupper viser at mange ønsker nær kontakt med øvrig familie, men dette innebærer ikke at de ønsker å bo sammen eller å være avhengig av øvrig familie. Dette må man regne med at er noe den eldste generasjonen i større grad enn de yngre som her har deltatt, har erfart.

8.5 Hvor mange har fritidsbolig?

Resultatene fra vår undersøkelse gir støtte til antakelsen om at fritidsboligen vil komme til å spille en sentral rolle for eldre i framtida. Flere av våre funn peker i denne retningen. Halvparten av alle 50-, 60- og 70-åringer oppgir at de har en fritidsbolig (figur 8.3). Andelen er størst blant den yngste gruppen. Men også blant

Figur 8.3 Andel som eier/har fast tilgang til fritidsbolig. Hele landet. Prosent.

70-åringene har den høyeste andelen som har fritidsbolig – 46 prosent. Derimot er det bare en liten andel som har fast tilgang til fritidsbolig utenfor Norden. Også her er andelen størst blant den yngste gruppen, men forskjellene mellom aldersgruppene er små og ikke signifikante. Lavest er andelen blant 60-åringene. Bare to prosent av denne gruppen oppgir at de har, eller har tilgang til, fritidsbolig utenfor Norden. Den bivariate analysen viser videre at det er menn i de yngste aldersgruppene som peker seg ut med høyest andel med fritidsbolig utenfor Norge.

Når vi kontrollerer for de andre bakgrunnsvariablene, finner vi at gitt lik utdanningsbakgrunn, inntekt, kjønn og sivilstand så er sannsynligheten høyere for at de eldste sammenlignet med de yngste har hytte (vedleggstabell 8.1a). Dette resultatet kan indikere at ved økende levestandard blant eldre grupper og flere grupper med høyere utdanning og inntekt, så vil også flere i eldre år ha fritidsbolig. Den multivariate analysen viser også at sannsynligheten for at kvinner har tilgang til fritidsbolig i Norge/Norden, er større enn for menn. Hva som kan forklare kjønns-

forskjellene, er ikke godt å si. Kanskje har hyttebruk i Norge en sterk familiemensjon ved at hytta brukes sammen med øvrig familie og er en del av en tradisjon som kvinner i større grad enn menn er involvert i.

Resultatet kan likevel antyde at eldre først og fremst vil skaffe seg en fritidsbolig i Norge. Tross bedret inntekts- og utdanningsnivå vil ikke sydenboligen bli fritidsbolig for framtidens eldre.

Den bivariate analysen som er rapportert i figur 8.3, viser en høyere andel menn sammenlignet med kvinner som har tilgang til eller eier fritidsbolig utenfor Norden. Forskjellene mellom kjønnene opprettholdes når vi kontrollerer for de andre bakgrunnsvariablene (tabell 8.2a). Menn skaffer seg i større grad enn kvinner fritidsbolig i andre land, mens vi har sett at det motsatte er tilfelle for fritidsbolig i Norge.

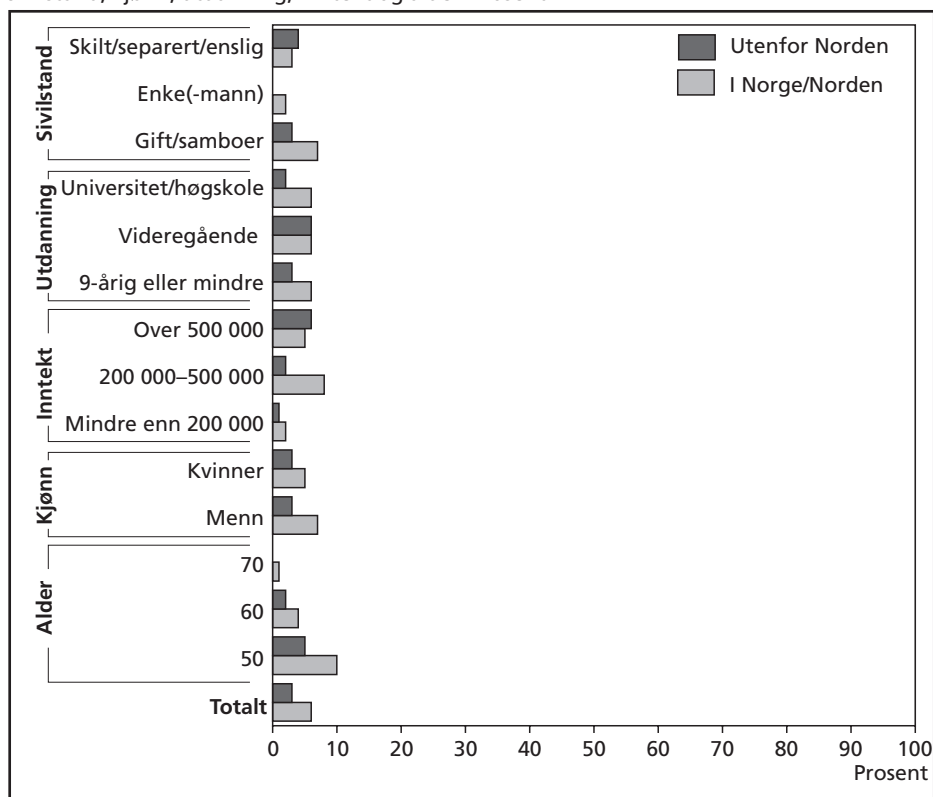
8.6 Fritidsbolig i framtida

I avsnittet over har vi sett på hvor mange og hvilke grupper som i dag har fritidsbolig. Analysen gav noen indikasjoner på hvilken rolle fritidsboligen vil spille for framtidens eldre. Tallene tyder på at fritidsboligen/hytta vil komme til å spille en viktig rolle. I dag er andelen med fritidsbolig like høy blant 50- som 70-åringene. Velstandsutviklingen gir grunn til å tro at flere av 50-åringene vil skaffe seg hytte.

For å få nærmere kunnskap om bruken av fritidsboligen blant dagens 50-åringene når de blir eldre, har vi også stilt spørsmål om framtidsplaner omkring fritidsboligen. Vi har spurt hvor mange som planlegger å skaffe seg fritidsbolig og om aldersgruppenes synspunkt på framtidig bruk av denne. Hvor omfattende sydenflyttingen vil bli blant eldre i framtida, er et sentralt spørsmål. Dersom det er slik at middelaldrende vil investere i og ser for seg en alderdom i andre land, antyder det også noe om hvordan de tenker omkring bruken av oppspart boligkapital og det å legge til rette for skrupelighet i alderdommen.

Vi så at seks prosent av 50-åringene har fritidsbolig i andre land. Vi kan merke oss at nesten én av ti av 50-åringene som ikke har fritidsbolig i andre land, ønsker dette i framtida. Dette er en betydelig gruppe. Kanskje er dette en gruppe som har reist mye og dermed allerede har etablert tilknytninger til steder i andre land? Det er også en viss andel av 60-åringene som i dag ikke har sydenbolig som kan tenke seg å skaffe seg dette, nemlig én av 20. Derimot er det svært få 70-åringene som har denne type planer. Kanskje går det et skille nettopp mellom 50-åringene og 60- og 70-åringene også i interessen for og ønsket om å ha fritidsbolig i andre land. Disse resultatene indikerer derfor økende investeringsvilje i fritidsboliger i andre land blant eldre i framtida. Dersom ønske om å kjøpe fritidsbolig omsettes

Figur 8.4 Andel som ønsker å **skaffe** seg fritidsbolig i Norge/Norden og utenfor Norden, etter sivilstand, kjønn, utdanning, inntekt og alder. Prosent.

til en faktisk investering, vil det bli en betydelig andel av framtidens eldre som har fritidsbolig i andre land.

Når vi spør nærmere om den faktiske bruken av fritidsboligen og hvordan de ulike aldersgruppene tenker seg denne videre framover, finner vi at de fleste vil opprettholde bruken på dagens nivå. Noen forskjeller er det her mellom aldersgruppene. De yngste ønsker hyppigere bruk enn i dag. Bare en liten andel ser for seg en redusert bruk.

Våre undersøkelser handler om holdninger til framtidig boligbruk og boligplaner: hva de ulike aldersgruppene tenker og ønsker omkring framtidige boligspørsmål. Ideen om at eldre skal ta ansvar for boligen også ved skrøpelighet, vil også influeres av fritidsplanene. Siden fritidsboligen spiller så stor rolle, er det av interesse å få nærmere kunnskap om hva aldersgruppene mener om bruken av denne *ved skrøpelighet*. Vi har stilt spørsmål om det er aktuelt å bruke fritidsboligen også dersom skrøpelighet skulle oppstå. For å få en mest mulig realistisk vurdering av dette spørsmålet har vi her i analysen holdt utenfor de som ikke har fritidsbolig (tabell 8.6).

Tabell 8.5 Framtidig bruk av fritidsbolig i Norge/Norden og utenfor Norden. Hele landet. Prosent.

	I Norge/Norden				Utenfor Norden			
	Total	50- åringer	60- åringer	70- åringer	Total	50- åringer	60- åringer	70- åringer
Eier ikke/har ikke tilgang til fritidsbolig i Norge/Norden	44	42	44	47	74	75	74	74
Skal ikke beholde fritidsbolig	3	4	2	3	0	3	0	0
Planlegger å minske bruken av min/vår fritidsbolig	2	1	2	5	0	0	1	1
Planlegger å bruke min/vår fritidsbolig omtrent som i dag	23	19	24	28	2	2	2	1
Planlegger å øke bruken av min/vår fritidsbolig	18	23	19	4	2	3	2	2
Planlegger å flytte permanent til min/vår fritidsbolig	1	1	1	0	1	1	0	0
Ubesvart	10	10	8	14	20	19	21	22
N	776	356	253	167	776	356	253	167

Tabell 8.6 Forventninger om bruk av fritidsbolig ved en eventuell skrøpelighet i framtida: Dersom du blir skrøpelig, vil det være like aktuelt å bruke din/deres fritidsbolig? Hele landet. Prosent.

	I Norge/Norden				Utenfor Norden			
	Total	50- åringer	60- åringer	70- åringer	Total	50- åringer	60- åringer	70- åringer
Ja	31	33	34	25	13	23	0	7
Nei	25	27	18	33	61	55	53	80
Vet ikke/usikker	43	40	48	42	26	23	47	13
N	360	169	122	69	61	31	15	15

Samlet sett ser vi at nesten én av tre mener fritidsboligen kan være like aktuell å bruke også ved skrøpelighet og sykdom. 50- og 60-åringene er mest optimistiske. En større andel av de yngre gruppene sammenlignet med de eldre mener deres fritidsbolig vil være like aktuell å bruke. Vi kan merke oss her at det er størst usikkerhet blant 60-åringene. En sannsynlig forklaring kan være at yngre grupper har et mer urealistisk eller usikkert forhold til hvilke hjelpebehov som alderdommen kan føre med seg. Men vi kan heller ikke se bort fra at en delforklaring på ulikheter i svar mellom aldersgruppene kan være at de yngre har mer moderne hytter som de derfor mener er lettere å bruke som eldre. En annen mulighet er at de yngre

har mer ressurser til å gjøre nødvendige tilpasninger på fritidsboligen hvis det skulle bli behov for det.

Når det gjelder vurderingene av hvordan fritidsboligen utenfor Norden vil fungere ved skrøpelighet i alderdommen, er aldersgruppene mer negative til bruk av denne ved skrøpelighet. Nesten to av tre svarer at boligen ikke vil være aktuell å bruke. Her må vi være oppmerksom på at det er få personer som er med i analysen.

Tabell 8.6 viser at det er en betydelig høyere andel av de eldste sammenlignet med de andre aldersgruppene som oppgir at boligen i varmere land ikke er aktuell å bruke ved skrøpelighet. Tabellen viser også at det igjen er størst usikkerhet blant 60-åringene. Vi antok ovenfor at standardforskjeller på de eldste og yngstes hytter i Norge/Norden kan være en delforklaring på at yngre grupper i større grad enn de eldre vurderer det som aktuelt å kunne bruke fritidsboligen også ved skrøpelighet. Det skulle derimot ikke være noen grunn til å tro at det vil være standardforskjeller på eldre og yngre gruppers sydenboliger.

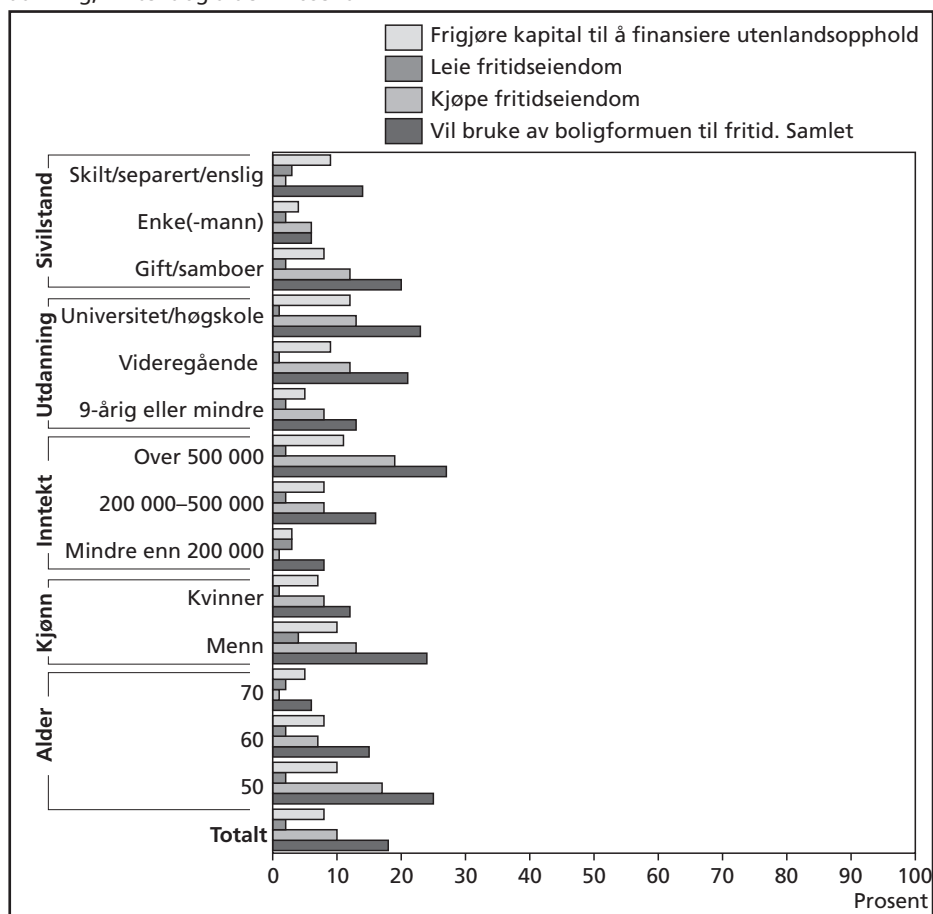
En annen forklaring på forskjellene mellom aldersgruppene i holdning til bruk av sydenboligen ved skrøpelighet, kan ha med generasjonsforskjeller å gjøre. Kanskje har de eldste gruppene i mindre grad tro på muligheten til å få den hjelpen de trenger i andre land og ønsker å unngå den usikkerheten som det å bo i andre land med sykdom og skrøpelighet kan føre med seg? Men det kan også reises innvendinger mot denne argumentasjonen. Den gruppen av 70-åringer som er representert i tabell 8.6, er en gruppe vi må anta har lang erfaring med sydentilværelsen i og med at de har skaffet seg en sydenbolig. Det er derfor rimelig å anta at denne gruppen representerer en gruppe blant 70-åringene som har vært positiv til å gjøre omfattende endringer og derfor ikke tilhører de mer trygghetssøkende. Dermed er det liten grunn til å tro at det er generasjonsforskjeller i behovet for trygghet som her gjør seg gjeldende. Den mest sannsynlige forklaringen som gjenstår på ulikhet i holdning til bruk av sydenbolig ved skrøpelighet, er at de eldste gruppene i større grad enn de yngre, har *personlige erfaringer* med funksjonshemning og sykdom og hvilke hjelpebehov som følger av dette. Når de eldste her uttrykker så stor skepsis til å bruke boligen i Syden dersom skrøpelighet skulle oppstå, er det rimelig å oppfatte dette som uttrykk for at de har et mer realistisk forhold til hvordan skrøpelighet vil arte seg, hvilke behov de da vil ha og hvor det er mulig å få nødvendig hjelp. Og sydentilværelsen er ikke noe som vurderes som ønskelig i den situasjonen. Den optimismen som 50-åringene gir uttrykk for, vil derfor mest sannsynlig endre seg når de eldes og får mer konkret erfaring med alderdom og de behov som følger av denne. Resultatet her kan derfor ses på som en indikasjon på at fritidsboliger i andre land vil spille en mer perifer rolle enn en fritidsbolig i Norge for framtidens pensjonister ved sykdom og skrøpelighet.

8.7 Holdning til bruk av boligkapital til fritidsformål

Vi har i kapittel 5 vist hvordan aldersgruppene forholder seg til å bruke av boligkapitalen. Vi har også spurt om holdning til bruk av boligformuen til fritidsformål. Vi har spurt om holdning til bruk av boligformuen til utenlandsreiser, til leie og til kjøp av fritidsbolig.

Vi vil først se *samlet* på holdning til bruk av boligformuen til disse formålene. I figur 8.5 viser den nederste søylen andelen som har svart positivt på *en eller flere* av de tre fritidsmulighetene vi har spurt om. Analysen viser at det er mindre støtte til denne bruken av boligformuen enn til det å bruke boligformuen til kjøp av en tilpasset bolig i alderdommen (kapittel 5, figur 5.1). Det er likevel så mye som

Figur 8.5 Andel som ønsker å bruke av boligkapital til fritidsformål, etter sivilstand, kjønn, utdanning, inntekt og alder. Prosent.

18 prosent som gir uttrykk for en positiv holdning til å bruke boligformuen til en eller flere av disse mulighetene.

Så mye som én av fire av den yngste gruppen gir uttrykk for en positiv holdning til å bruke boligformuen til fritidsformål. Også en betydelig andel – 15 prosent – av 60-åringene er positiv til dette, mens det tilsvarende tallet for de eldste bare er fem prosent. Menn har en mer positiv holdning til denne type bruk enn kvinner. Kjønnsforskjellene og forskjellen mellom aldersgruppene opprettholdes når vi kontrollerer for de andre bakgrunnsvariablene. Gitt lik utdanning, inntekt og alder så har menn over to ganger så stor sannsynlighet for å ønske å bruke av boligformuen til fritidsformål som kvinner (vedleggstabell).

Når vi ser på hver av de tre alternative måtene å bruke boligformuen til fritidsformål for seg, ser vi at én av ti støtter muligheten til å bruke boligkapitalen til å kjøpe fritidseiendom, og nesten like mange (8 prosent) vil frigjøre boligkapital til å finansiere utenlandsopphold. Bare en liten andel oppgir muligheten til å leie fritidseiendom som et alternativ. Den bivariate analysen viser at det er særlig store aldersforskjeller i holdning til bruk av boligformuen til kjøp av fritidsbolig. Som forventet er det flest av de yngste som oppfatter dette som en mulighet for seg. 17 prosent av de yngste mot bare én prosent av 70-åringene vurderer muligheten for å kjøpe fritidseiendom ved bruk av boligformuen. Men vi kan merke oss at det også er en betydelig gruppe blant 60-åringene – sju prosent – som uttrykker en positiv holdning til dette.

En større andel av høyinntektsgruppen sammenlignet med lavinntektsgruppen kan tenke seg å omsette boligformuen til fritidsinteresser. En sannsynlig forklaring er at høyinntektsgruppen også er den gruppen som har boligkapital som gir denne type muligheter. Deres totale økonomiske situasjon tillater å ta opp og betjene lån for å finansiere fritidsinvesteringer. Nesten én av fem av høyinntektsgruppen vurderer dette som en mulighet. Det er videre i større grad gifte/samboende sammenlignet med de andre sivilstandsgruppene som er positiv til dette alternativet.

De andre fritidsalternativene vi her har spurt om, handler i større grad om forbruk av boligformuen, ikke reinvestering som kjøp av fritidsbolig vil være. Dermed er det kanskje også rimelig å forvente at dette alternativet til bruk av boligformue i større grad vil være et alternativ for lavinntektsgruppene. Samlet sett viser resultatene at det omtrent er like mange som er positiv til å bruke boligkapital til å finansiere fritidsaktiviteter som er positiv til reinvestering av boligkapital til fritidsinvesteringer. Analysen viser videre at selv om det er variasjoner mellom gruppene etter de ulike bakgrunnskjennetegnene i holdning til dette spørsmålet, er forskjellene mindre enn hva som er tilfelle ved kjøp av fritidseiendom. Beslutningen om å bruke av boligformuen til feriereiser er en mindre kapitalkrevende beslutning. Dette kan være en årsak til at vi får mindre forskjeller mellom de ulike

gruppene her, sammenlignet med holdning til bruk av boligformue til investering i fritidsbolig. En rimelig antakelse kunne være at det å «spise» av boligformuen til feriereiser, var et alternativ for lavinntektsgruppen for å kunne få mulighet til feriereiser. Men kanskje noe overraskende ser vi at det er *flest av høyinntektsgruppene* som oppgir en positiv holdning her. En forklaring kan være at lavinntektsgruppen relativt sett har så lite å ta av at heller ikke dette blir noe alternativ for denne gruppen.

8.8 Oppsummering og diskusjon – flytting og fritid

Samlet sett viser våre resultater som forventet at konkrete flytteplaner er mest utbredt blant de yngste. Det forekommer også blant de eldste, men er ikke så utbredt. Det å forbli bofast har sterk oppslutning blant de eldste, samtidig er det også en viss andel blant denne aldersgruppen som er åpne for at flytting kan bli aktuelt. Høyest andel som ønsker flytting, finner vi blant gruppen med høyest inntekt, de med høyest utdanning og de yngste. Høyest andel som ønsker å forbli bofast, finner vi blant de eldste, de med lavest inntekt og blant enker/enkemenn.

Våre resultater bekrefter antakelsen om bostedets sentrale betydning for eldre grupper. Selv om mange kan tenke seg å bytte bolig, er ikke det ensbetydende med ønske om å bytte bosted. Våre resultater tyder på at flest ønsker å bo i den type boområde de i dag bor. Dersom flytting skulle være aktuelt, ønsker de fleste å flytte internt i egen kommune. Færre ønsker å flytte over lengre distanser. Også resultatene vi får når vi spør om hva slags sentralitetsstrøk de ønsker å bo i, viser at de fleste ønsker å bo i det bostedsstrøket der de bor i dag. Vår undersøkelse her gir ingen støtte til at framtidens eldre ønsker en mer urban livsførsel som storbyen kan tilby. Noen færre ønsker å bo ved en storby enn de som bor der i dag, noen flere enn i dag ønsker å bo i en mindre by og noen færre ønsker å bo på landet. 50-åringene som bor på landet, er mest misfornøyd med bostedet. Lysten til å flytte fra landet og bo mer sentralt stiger med utdanningsgrad. Flere av disse ønsker å flytte til en mindre by. Mest fornøyd er de som bor i en mindre by i dag. Dette er tilfelle for alle aldersgruppene. Få av disse ønsker å endre bosted.

Endring i helsetilstand er det som i størst grad ser ut til å få framtidens eldre til å vurdere å bytte bolig. Men vi ser også at mange 50-åringene knytter flytting til det å bli pensjonist. Over en firedel av 50-åringene mener det å bli pensjonist gjør det aktuelt å flytte. Det å miste sin livsledsager er også noe som vil få svært mange til å gjøre en slik vurdering. Det kanskje mest påfallende resultatet når det gjelder spørsmålet om hvilke livssituasjoner som kan resultere i flytting, er den høye andelen som har svart at de er usikre. Det viser at mange erkjenner at det ikke er

godt å si hva som blir følgene av endring i livssituasjonen. I flere tilfelle skiller de eldste seg ut med høy andel som oppgir at de er usikker på om endring i livssituasjonen vil føre til flytting. En årsak til dette er sannsynligvis at deres svar er mer realistiske enn hva som er tilfelle for yngre grupper. Særlig vil dette gjelde spørsmål som har å gjøre med livsfasen som eldre. Situasjonen er nærmere i tid for de eldste og dermed mer realistisk, og både de negative og positive konsekvensene av en eventuell flytting blir nøyer vurdert. Derfor blir også usikkerheten større.

Flere resultater her tilsier at fritidsboligen vil spille en sentral rolle blant framtidens pensjonister. En betydelig andel av alle aldersgruppene som her har deltatt, har i dag en fritidsbolig. Andelen er høyest blant de yngste. 53 prosent av 50-åringene har fritidsbolig. Men andelen blant 70-åringene er også høy. 46 prosent av disse har fritidsbolig.

Blant 50-åringene er det mange som ønsker å kjøpe en fritidsbolig, både blant dem som i dag har fritidsbolig og blant dem som ikke har dette. Dette gjelder for én av ti av både dem som i dag har fritidsbolig og dem som ikke har. Resultatene gir derfor samlet sett grunn til å tro at hytta i Norge fortsatt vil spille en sentral rolle i pensjonisttilværelsen. En medvirkende årsak til at det er en høyere andel blant de yngste som har fritidsbolig, kan være at noen av 70-åringene har hatt fritidsbolig tidligere, men har kvittet seg med denne. Men hovedforklaringen må vi likevel regne med er at stadig flere har fått mulighet til å skaffe seg en fritidsbolig.

Våre tall tyder også på at fritidsboligen vil bli brukt langt opp i åra. Få av 70-åringene planlegger å minske bruken av denne. Våre resultater viser også at en betydelig andel av de yngre gruppene planlegger å øke bruken av fritidsboligen fram mot alderdommen. Gitt stadig bedre standard på fritidsboligen er det derfor rimelig å regne med at den kommer til å spille en sentral rolle for mange i pensjonisttilværelsen.

Fritidsboligen i Norge er, og ser framover ut til å bli, atskillig viktigere enn sydenboligen blir. Men vi ser også at en betydelig gruppe av de yngste har en sydenbolig, og en betydelig andel har oppgitt at de kan tenke seg å kjøpe en bolig i sydligere strøk. Fem prosent av aldersgruppene som her har deltatt, har en fritidsbolig i Syden. Andelen er høyest for de yngste og de eldste. Det at 70-åringene i større grad enn 60-åringene har fritidsbolig, kan ha å gjøre med at alle 70-åringene er pensjonister, noe som ikke er tilfelle for riktig alle av 60-åringene. Men en forklaring kan også være at etter pensjonistalder vil det ta en tid før en bestemmer seg for hva en ønsker å gjøre. Mange har kanskje først gjort seg kjent med Syden som feriemål etter pensjonsalderen. Derfor er det færre 60-åringer som har sydenbolig. Det ser ut som dette vil bli annerledes for 50-åringene. En faktor som kan gi økende andel av framtidens eldre som velger å oppholde seg permanent i andre land som pensjonist, også som skrupelig, er det at stadig større grupper opplever

en sterkere tilknytning til et aktuelt bosted i Syden. Dette vil kreve en tilstedeværelse i Syden som strekker seg over lengre tid. Den gruppen som allerede som 50-åring har en sydenbolig, vil kanskje utvikle denne type tilknytning. Det at så mye som seks prosent av 50-åringene har sydenbolig i dag, kan være en indikasjon på at vi vil komme til å se økende flytting til Syden blant eldre i framtida. Flere av disse har allerede startet på en integrasjon og etablering i varmere strøk. Det at så mange som én av fem av 50-åringene oppgir at de kan tenke seg flytting til Syden, tyder også på økende sydenflytting. Det tilsvarende tallet for 60-åringene er én av ti og for 70-åringene fire prosent.

Sydenboligen oppfattes å ha sin klare begrensning ved skrøpelighet. Dette er dagens eldre oppmerksom på. Noe mer positiv til bruk av en utenlandsbolig også ved skrøpelighet i alderdommen er 50-åringene. Våre resultater gir grunnlag for å spekulere på om dette kan skyldes en noe urealistisk holdning blant de yngste til en tilværelse som hjelpetrengende og skrøpelig. Endringer i service- og helsetilbud til nordmenn i utlandet og endringer i det norske helsevesenet kan være faktorer som påvirker holdningen til å oppholde seg i andre land også ved høy alder og når ulike helseplager oppstår. På den annen side vet vi at avhengigheten av og ønsket om å bo nær familien vil øke når hjelpebehovet øker. Selv om helsetilbudet bedres i varmere land, er det derfor ikke gitt at mange eldre vil ønske dette som oppholdssted.

Vi kan oppsummere med å si at mange kan tenke seg å bytte bolig, men få kan tenke seg å bytte bosted. Den sesongbaserte flyttingen vil bli omfattende, og her vil fritidsboligen i Norge spille en viktig rolle. Majoriteten av de eldre vil være bofast i Norge. Tallene tyder likevel på at sydenflyttingen kan bli mer omfattende blant framtidas eldre. Flere av 50-åringene har allerede etablert tilknytning til et sted i varmere land, og flere av 50-åringene ønsker å investere i fritidsbolig.

Kapittel 9 Avslutning

Velferdsutviklingen og boligpolitikken i Norge har gjort det mulig for mange å bygge opp boligkapital i alderdommen. Vi har sett at det også har vært stor oppmerksomhet omkring de mulighetene som oppspart boligkapital gir. Tanken er at eldre kan bruke boligkapitalen til å sikre en boligsituasjon når skrøpelighet oppstår. Vi skal i dette kapitlet presentere noen av de mest sentrale funn fra denne undersøkelsen.

Bofasthet den mest ønskelige bosettingsstrategien, men ikke normen dersom endrede boligbehov oppstår i alderdommen

Våre resultater viser at mange av dem som har deltatt i denne undersøkelsen, er oppmerksom på hvilke boligbehov som alderdommen vil føre med seg, og mange ønsker å legge til rette for å sikre en best mulig bolig i alderdommen. Mange kan tenke seg å skaffe seg en tilrettelagt bolig ved hjelp av egne midler dersom behovet for dette skulle oppstå. Bofasthet er derfor ikke normen blant dem som her har deltatt dersom boligbehovene i eldre år skulle endre seg slik at et boligbytte er nødvendig.

Utviklingen i Norge har ikke bare gjort at mange har boligkapital, men også ført til at mange har en bolig som er godt egnet for alderdommen med god plass og god standard. Dermed er det mulig for mange å forbli i eget hjem også hvis hjelpebehovene endres. Vi har sett at selv om det er få som oppgir at de økonomisk sett har planlagt for endrede boligbehov i alderdommen, er det mange som mener at de i boligplanleggingen har tatt hensyn til muligheten for at skrøpelighet kan oppstå. Dette må vi tolke som at mange mener de har en boligsituasjon i dag som er godt egnet for alderdommen. Vi må tolke våre resultater som at selv om mange vil flytte dersom det blir nødvendig, er bofasthet den mest ønskelige og utbredte bosettingsstrategien for alderdommen. Mange vil betale for tjenester for å gjøre dette mulig.

Bostedet har en grunnleggende betydning for eldre

Våre resultater bekrefter funn fra andre undersøkelser om den sentrale betydning bostedet har for grupper av eldre. Selv om mange kan tenke seg å bytte bolig der-

som endrede boligbehov skulle gjøre det nødvendig, er det få som kan tenke seg å bytte bosted. Våre resultater viser ingen tendens til endring i dette for eldre i framtida. Dersom flytting skulle være aktuelt, er det flest som mener at en lokal flytting er det mest ønskelige. Majoriteten av de eldre vil være bofast i det området der de i dag bor. Dette gjelder uavhengig av bostedsstrøk som de eldre i dag bor i. Men vi ser også at det er flest av dem som bor på landet, som kan tenke seg å flytte til et annet bostedsstrøk. Størst tilfredshet med dagens bosted er det blant dem som bor i en middels stor eller en liten by.

Ønske om boligtype

Det at mange har vent seg til sin egen bolig av god kvalitet, vil gjøre at mange vil ønske seg høy boligkvalitet i eldre år.

De fleste ønsker seg en enebolig i eldre år. Andelen som ønsker leilighet, er omtrent lik for alle aldersgruppene. Det er færre blant lavinntektsgruppen som ønsker leilighet. Eneboligen står sterkest blant denne gruppen. Det at lavinntektsgruppen er underrepresentert i vår undersøkelse, gjør at vi regner med at andelen som ønsker leilighet i den totale befolkningen i aldersgruppen fra 50 til 80 år, er lavere enn det som våre resultater viser.

Våre resultater viser at «hus i kjede, rekkehus, vertikaldelt tomannsbolig» er boligtyper som er like populære som leilighet i alderdommen. Det er over en tredel av de høyt utdannede, enker/enkemenn og kvinner som ønsker disse boligtypene. Begrunnelsen for at mange ønsker denne boligtypen, må vi regne med har å gjøre med at dette er en boligtype som gir flere muligheter enn en leilighet på grunn av hage og kanskje mer rom og plass inne.

Våre resultater viser helt entydig at kollektive boligløsninger i eldre år har liten støtte. Få vil gå sammen med andre for på den måten å løse boligproblemer i eldre år. Yngre grupper er ikke i større grad enn eldre innstilt på å løse eventuelle boligproblemer i eldre år ved å lage kollektive boligløsninger. Ingen av våre resultater viser tendens til at familien kommer til å spille mindre rolle for eldre i framtida enn for eldre grupper i dag.

Sesongflytting vil bli utbredt og er en bosettingsstrategi som ikke gjør det nødvendig å bryte med opprinnelig bosted

Fritidsboligen eller hytta i Norge spiller en viktig rolle. En stor andel av aldersgruppene har hytte i dag, og mange vil skaffe seg dette i framtida. Vi må derfor regne med at den sesongbaserte flyttingen vil bli omfattende blant framtidas eldre. Det å ha fast tilknytning til opprinnelig bosted og være deler av året andre steder,

enten i Syden eller på hytta, er en bosettingsstrategi som tillater å holde kontakt med opprinnelig hjemplass.

Økende sydenflytting blant framtidens eldre?

Samtidig som våre resultater viser at få er innstilt på å flytte til et annet bostedsstrøk, viser også resultatene en tendens til at sydenflyttingen kan bli mer omfattende blant framtidens eldre. Så mye som én av fem av dagens 50-åringer mener det kan være aktuelt å flytte til Syden. Selv om vi må regne med at tallet vil være lavere blant alle 50-åringer på grunn av underrepresentasjon av lavinntektsgruppen, viser dette tallet at mange tenker på denne muligheten. I hvilken grad aldersgruppen kommer til å realisere disse planene, er ikke godt å si. Men det at det i dag er like mange blant 50-åringene som blant dagens 70-åringer som har en sydenbolig, kan ses på som en indikasjon på at antallet med sydenbolig blant framtidens eldre vil øke. I tillegg er det så mye som én av ti av denne aldersgruppen som oppgir at de kan tenke seg å kjøpe en sydenbolig.

Usikkerhet blant lavinntektsgrupper når eget ansvar for boligsituasjonen i alderdommen vektlegges

Selv om flertallet av dem som har deltatt i denne undersøkelsen, har en god og egnet bolig, er det forskjeller i de muligheter som eldre grupper har. Ulikhet i økonomisk situasjon blant eldre er blitt påpekt i mange studier som har beskrevet inntektsutviklingen blant eldre. Når vi spør om framtidige boligplaner, har vi sett at det er størst usikkerhet blant dem med minst økonomisk handlingsrom. Vi ser dette når vi spør om hvem som skal ha ansvar for framtidig boligplanlegging og når vi spør om bruk av boligkapitalen. I en situasjon der det legges vekt på at den enkelte selv må ta ansvar for å sikre en tilfredsstillende boligsituasjon i alderdommen, er det også viktig å være særlig oppmerksom på de grupper som ikke har muligheter til å få dette til.

Utfordringen for den framtidige boligtilretteleggingen i kommunene er å sikre en god boligsituasjon også til de grupper av eldre som ikke selv har boligkapital. De nye leilighetene som i dag er bygd og som er markedsført mot eldre grupper, er ofte i høy prisklasse. Det at det primært er høyinntektsgruppen som ønsker seg leilighet i eldre år, må vi forstå på bakgrunn av at det er disse som har et økonomisk handlingsrom som tillater dem å skaffe seg en moderne og godt tilrettelagt leilighet, samtidig som de også evner å realisere andre ønsker for tilværelsen. I en situasjon med begrenset økonomisk handlingsrom vil mange oppfatte at nye leiligheter blir for kostbare i forhold til nåværende bolig. De vil oppleve at de får bedre boligkvalitet og mer igjen ved å bli i den opprinnelige boligen. Det at det er grup-

pen med høy inntekt blant 50-åringene som er mest innstilt på endringer og tilpasninger, bekrefter dette. Deres økonomiske handlingsrom som 50-åringene tillater dem å sikre det de oppfatter som en god boligsituasjon som eldre uten at det går på tvers av andre planer og ønsker.

Grupper med høy utdanning utsetter boligtilpasningen for alderdommen til de blir eldre

Et av de forhold som i særlig grad vil skille framtidens eldre fra nåtidens eldre, er at en økende andel av framtidens eldre vil ha høyere utdanning. Vi har derfor sett særlig på hvordan høyutdanningsgrupper sammenlignet med lavutdanningsgrupper vil prioritere når det gjelder framtidige boligplaner. Våre resultater viser at høyt utdannede grupper vil utsette boligendringer til eldre år. Som 50-åringene skiller de seg ikke fra andre ved å forberede boligsituasjonen for framtida. Derimot skiller de seg klart ut fra de øvrige når de blir eldre ved at de i betydelig større grad enn andre grupper er innstilt på å gjøre endringer også som 70-åringene. Dette funnet gir grunn for å anta at store deler av framtidens eldre ikke planlegger for boligendringer som middelaldrende, men at de er innstilt på å gjøre endringer som eldre.

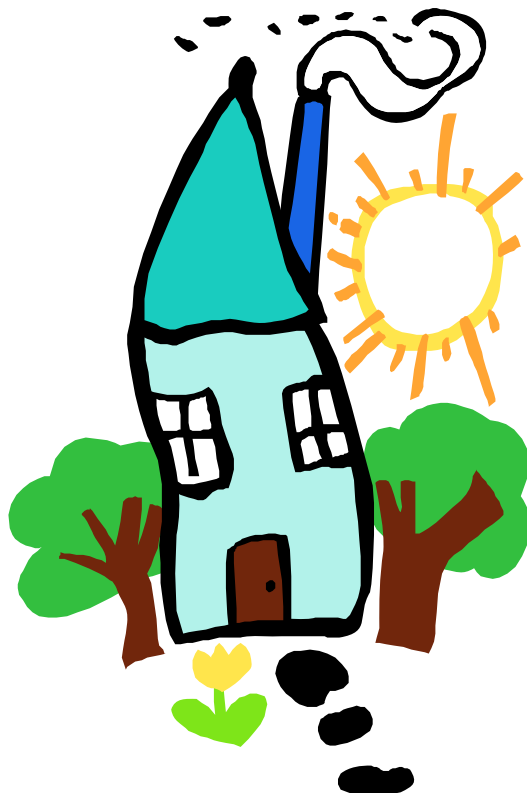
Litteratur

- Barlindhaug, Rolf (1995), *Kan de eldres boligformue redde velferdsstaten? Mulige virkninger av å omgjøre bundet kapital i boliger til kontanter*. NBI rapport nr. 196, Oslo: Norges byggforskningsinstitutt
- Barlindhaug, Rolf (2003), *Eldres boligkarriere og formuesforvaltning*. NBI rapport nr. 350. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt
- Barlindhaug, Rolf (2002), *Mobility and Housing Consumption among the Elderly*. Paper to be presented at the ENHR conference Housing Cultures – Convergence and Diversity. Wien, 1–5. juli 2002
- Brevik, Ivar og Schmidt, Lene (2005), *Slik vil eldre bo: en undersøkelse av framtidige eldres boligpreferanser*. NIBR- rapport 2005:17. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning
- Bull, Grete (1993), *Servicebolig – dyr bolig eller rimelig institusjon?* NBI rapport 130/93. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt
- Bull, Grete, Lange, Tore og Grut, Lisbet (1993), *Råd for uråd 1 – Tverrfaglig rådgiving i boligsaker for funksjonshemmede. Konklusjoner og anbefalinger*. NBI rapport 116/93
- Colmorten, E, Hansen, E.B., Pedersen, S, Platz, Merethe og Rønnow, Birgitte (2003), *Den eldre har bruk for hjelp. Hvem bør træde til?* København: AKF Forlaget
- Daatland, Svein Olav (1986), *Boform og husholdsstruktur i eldre år: endringer i perioden 1960-1980*. Rapport 2/86. Oslo: Norsk gerontologisk institutt
- Daatland, Svein Olav (1990), *Søkelys på eldreomsorgen. Tilgang av tjenester og bruk av ressurser – før, nå og framover*. NGI 4/90. Oslo: Norsk gerontologisk institutt
- Daatland, Svein Olav (1994), *Hva skjer i eldresektoren? : status og utvikling av eldrepolitikkens tilbud og tjenester* NGI 1/94. Oslo: Norsk gerontologisk institutt

- Golant, Stephen M. (1999), «The promise of Assisted Living as a Shelter and Care Alternativ for frail American Elders: A Cautionary Essay». I: Benyamin Schwarz og Ruth Brent, red., *Aging, Autonomy and Architecture. Advances in Assisted Living*. Baltimore: The Johns Hopkins Press
- Gulbrandsen, Lars og Åsmund Langsether (2002), *Family relations in the housing marked*. Paper presented at the conference Housing Cultures – Convergence and Diversity. European Network for Housing Research. Wien, juli 2002
- Kim; J. og C.W. Mueller (1978), *Factor analysis: Statistical methods and practical issues*. Beverly Hills: Sage
- Koren, Charlotte (2001), *Minstepensjon og minstepensjonister*. Oslo: Nova 19/01
- Lauli, Marit (1991a), *Utbygging av serviceboliger i Norge*. NGI 2/91. Oslo: Norges gerontologiske institutt
- Lauli, Marit (1991b), *Ulike samlokaliseringsmodeller for serviceboliger – konsekvenser for beboerne*. Paper på konferansen Aging in Norway. Oslo: Norges gerontologiske institutt
- Lauli, Marit (1992), *Servicebolig: selvstendighet og trygghet under samme tak?* NGI rapport 5/92 Oslo: Norges gerontologiske institutt
- Longino, Charles F. jr. og Crown, William H. (1989), The Migration of Old Money. *American Demographics*. Vol. 11. 28–31
- Løwe, Torkil (2002), *Boligkonsum etter alder og kohort. Analyser av boforholdsundersøkelsen 1967–1997*. SSB notat 2002:66
- NOU 1992:1, *Trygghet, Verdighet, Omsorg*
- Pedersen, Axel West (1998), *Inntektsfordelingen blant alderspensjonister i ni OECD-land*. Fafo-rapport 247
- Regnier, Victor (1999), «The Definition and Evolution of Assisted Living within a Changing System of Long-term Care». I: Benyamin Schwarz og Ruth Brent, red., *Aging, Autonomy and Architecture. Advances in Assisted Living*. Baltimore: The Johns Hopkins Press
- St meld nr. 35 1994–1995, *Velferdsmeldinga*
- St.meld. nr. 31 2001–2002, *Avslutning av handlingsplan for eldreomsorgen. «Fra hus til hender»*
- St.meld. nr. 45 2002–2003, *Betre kvalitet i dei kommunale pleie- og omsorgstenestene*

- Tinsley, Ronald K. og Warren, Kenneth E. (1999), «Assisted Living: The Current State of Affairs». I: Benjamin Schwarz og Ruth Brent, red., *Aging, Autonomy and Architecture. Advances in Assisted Living*. Baltimore: The Johns Hopkins Press
- Ytrehus, Siri (1997), *Beboerne i nye omsorgsboliger*. NBI, rapport 217/1997
- Ytrehus, Siri (2004), *Mellom modernitet og tradisjon. Unge eldres syn på flytting*. Avhandling for dr.polit.-graden, Universitetet i Bergen
- Ytrehus, Siri, Stamsø, Mary Ann og Østerby, Steinar (1998), *Evaluerings av Husbankens tilskuddsordning til tilpasning av bolig*. NBI rapport 246/98. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt

Hvordan vil du bo når du blir eldre?

Spørreundersøkelse 2004

+

+

Du er trukket ut til å delta i en undersøkelse Norsk Gallup gjennomfører for FAFO, NIBR og Husbanken.

Hvorfor gjennomføres undersøkelsen?

Formålet med denne undersøkelsen er å få kunnskap om framtidige eldres boligønsker til hjelp i planleggingen av nye boliger. For at undersøkelsen skal bli så god som mulig er det *meget viktig* at så mange som mulig svarer.

Hvem skal svare?

Det er viktig for oss at det er *du selv* som svarer og ingen andre i din husstand.

Gallup garanterer anonymitet!

I undersøkelsen er du garantert full anonymitet og Norsk Gallup garanterer at besvarelsen behandles fortrolig slik at vår kunde ikke på noen måte vil ha mulighet til se hvem som har svart. Alle spørreskjemaene blir tilintetgjort etter bruk. Norsk Gallup arbeider i henhold til konsesjon gitt av Datatilsynet, og vi er underlagt taushetsplikt.

Hvordan du skal besvare skjemaet?

Nesten alle spørsmål skal besvares på samme måte - ved å **krysse av** for det svaralternativet som passer best. I enkelte tilfeller kan det være slik at ingen av svarmulighetene *helt* passer for deg. Avmerk da for det svaralternativet som ligger nærmest. Det vil være til stor hjelp for oss om du er nøyaktig når du setter kryss i boksene, og at du bruker blå penn. Se eksemplet under.

Eksempel:

Sett ett kryss på hver linje

	Ja	I noen grad	Nei	Vet ikke/ usikker	Har ikke fritidsbolig
Norge / Norden	☐ 1	☒ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
Land utenfor Norge / Norden	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☒ 4	☐ 5

Svarfrist

Ferdig utfylt skjema legges i vedlagte svarkonvolutt og returneres så fort som mulig – helst innen 1 uke etter at du mottok det.

Har du spørsmål til oss?

Skulle du ha spørsmål i forbindelse med utfyllingen av skjemaet, må du gjerne ringe eller skrive til oss. Hvis du ringer, kan du ringe gratis på vårt grønne telefonnummer: **80 08 47 00**. Spør etter Wenche eller Lisbet.

LYKKE TIL!

Med vennlig hilsen og på forhånd takk for hjelpen!
Norsk Gallup

Roar Hind
Avdelingsleder
DIN NAVÆRENDE BOLIG- OG BOSITUASJON

1. Eier eller leier du/dere boligen du bor i?

Kun ett kryss mulig

- Er selveier ☐ 1
 Andelseier i borettslag eller
 boligaksjeselskap ☐ 2
 Leier bolig privat ☐ 3
 Leier kommunal trygdebolig/
 sevicebolig/omsorgsbolig eller
 lignende ☐ 4
 Framleier/låner bolig/bor hos
 familie/andre ☐ 5
 Leier tjenestebolig ☐ 6

2. Hvilken type bygning er boligen din?

Kun ett kryss mulig

- Frittliggende enebolig/
 våningshus ☐ 1
 Horisonaldelt tomannsbolig eller
 annet bygg med mindre enn
 3 etasjer ☐ 2
 Hus i kjede, rekkehus,
 vertikaldelt tomannsbolig,
 terrassehus ☐ 3
 Blokk, terrasseblokk, leiegård,
 eller annet boligbygg med
 3 etasjer eller mer ☐ 4
 Annet ☐ 5

3. Hvor mange rom har boligen (utenom kjøkken, bad, bod og rom mindre enn 6 m2)?

Kun ett kryss mulig

- 1 rom ☐ 1
 2 rom ☐ 2
 3 rom ☐ 3
 4 rom ☐ 4
 5 rom eller flere ☐ 5

4. Omtrent hvor mange kvadratmeter er boligen/leiligheten (totalt areal innenfor yttervegger – i kjeller og loft skal bare beboelsesrom regnes med)?

Eksempel: Fyll inn med ett tall i hver rute. For 57 m2, skriv:

5 7 **Kvadratmeter**

Kvadratmeter

5. Hvis eid bolig, hva anslår du/dere at boligens markedsverdi er? Angi markedsverdien i millioner kroner og rund av til nærmeste hundre tusen.

Eksempel: Fyll inn med ett tall i hver rute. For 1,4 mill., skriv:

1 , 4 **Millioner kroner**

For 480.000,- skriv:
 0 , 5 **Millioner kroner**

, **Millioner kroner**

6. Viktige egenskaper ved boligen.

Sett ett kryss på hver linje

	Ja	Nei
Er bad, kjøkken, stue og minst ett soverom på inngangsplanet?	☐ 1	☐ 2
Er disse rommene tilgjengelige og brukbare for rullestolbrukere?	☐ 1	☐ 2
Har boligen trappefri atkomst fra terreng/parkering til boligens/leilighetens inngangsplan?	☐ 1	☐ 2
Er det heis i boligen?	☐ 1	☐ 2
Har du/dere egen hage?	☐ 1	☐ 2
Har du/dere balkong?	☐ 1	☐ 2

7. Hvor sentralt bor du i dag?

Kun ett kryss mulig

- I sentrum av en storby ☐ 1
 I utkanten av en storby ☐ 2
 I en mindre by ☐ 3

- I utkanten av en mindre by ☐ 4
 I et tettsted ☐ 5
 På landet ☐ 6

8. Har du/dere valgt den boligen du/dere bor i idag med tanke på funksjonsnedsettelse eller skjøpelighet?

Kun ett kryss mulig

- Ja, med tanke på eksisterende funksjonsnedsettelse/skjøpelighet..... ☐ 1
- Ja, med tanke på mulig kommende funksjonsnedsettelse/skjøpelighet..... ☐ 2
- Nei..... ☐ 3
- Vet ikke/usikker..... ☐ 4

9. Har du/dere gjort følgende tilpasninger i boligen for å bedre tilgjengeligheten med tanke på funksjonsnedsettelse eller skjøpelighet?

Sett kryss ved de alternativene som passer:

- Fjernet terskler..... ☐ 1
- Gjort tilpasninger i kjøkkenet..... ☐ 2
- Satt opp ekstra gelender i trapp... ☐ 3
- Satt inn bredere dører..... ☐ 4
- Gjort tilpasninger på badet..... ☐ 5
- Montert utvendig rullestolrampe .. ☐ 6
- Installert ekstra belysning..... ☐ 7
- Annet..... ☐ 8

10. Et alternativ til eventuelt å flytte kan være å bygge om eller tilpasse dagens bolig til nye behov og endret livssituasjon. I hvilken grad har du/dere vurdert å gjøre dagens bolig mer hensiktsmessig mht alderdom?

Kun ett kryss mulig

- Har allerede gjort tilpasninger/ ombygginger..... ☐ 1
- Har faste planer..... ☐ 2
- Vurderer det..... ☐ 3
- Ikke aktuelt..... ☐ 4
- Usikker/vet ikke..... ☐ 5

11. Hvordan tror du nåværende bolig alt i alt vil være tilpasset dine behov om du skulle bli skjøpelig?

Kun ett kryss mulig

- Svært bra..... ☐ 1
- Bra..... ☐ 2
- Mindre bra..... ☐ 3
- Usikker/vet ikke..... ☐ 4

12. Vil du helst bli i din nåværende bolig dersom du ble svært skjøpelig og fikk store hjelpebehov?

Kun ett kryss mulig

- Ja, jeg vil uansett foretrekke å bo i egen bolig..... ☐ 1
- Nei, jeg kan tenke meg å flytte til tilrettelagt bolig..... ☐ 2
- Usikker/vet ikke..... ☐ 3

13. Hvordan bor du i forhold til egen familie (barn, foreldre, søsken)? Svar ut fra den delen av familien som bor nærmest deg/dere.

Kun ett kryss mulig

- Bor i samme bolig..... ☐ 1
- Bor i samme nabolag/område..... ☐ 2
- Bor utenfor kommunen..... ☐ 3
- Bor i umiddelbar nærhet..... ☐ 4
- Bor i samme kommune..... ☐ 5
- Har ikke nær familie..... ☐ 6

14. Føler du deg utrygg i boligen eller i nærmiljøet?

Sett ett kryss på hver linje

	Ja	Nei
Føler meg utrygg alene inne i boligen.....	☐ 1	☐ 2
Føler meg utrygg fordi boligen ligger for isolert.....	☐ 1	☐ 2
Føler meg utrygg når jeg beveger meg ute....	☐ 1	☐ 2

15. Hva er de viktigste egenskapene ved boligen du bor i? (Nummerer egenskapene i prioritert rekkefølge. Sett 1 ved den egenskapen du prioriterer høyest, 2 ved den du prioriterer nest høyest og så videre til og med 8 for den egenskapen du prioriterer lavest).

Ranger / nummerer fra 1 – 8

- ☐ Min følelsesmessige tilknytning til boligen.
- ☐ Boligens utforming.
- ☐ Boligens nærhet til privat service (butikker, apotek, post, bank, lege etc).
- ☐ Boligens beliggenhet til offentlige tjenester.
- ☐ Boligens beliggenhet til jobb.
- ☐ Boligens beliggenhet til familie.
- ☐ At boligen er i et område jeg er godt kjent.
- ☐ Bokostnadene slik de er nå.

FRAMTIDIG BOLIGSITUASJON (DINE/DIN FAMILIES ØNSKER)

16. I hvilken grad har du/dere vurdert å flytte fra dagens bolig?

Kun ett kryss mulig

- Jeg/vi har konkrete flytteplaner og vil flytte i løpet av de neste 5 årene ☐ 1
- Jeg/vi har konkrete flytteplaner og vil flytte i løpet av de neste 5 til 10 årene ☐ 2
- Jeg/vi regner med å flytte en gang etter de ti neste årene ☐ 3
- Jeg/vi utelukker ikke å flytte i framtida ☐ 4
- Jeg/vi regner ikke med å flytte fra nåværende bolig ☐ 5

17. Dersom livssituasjonen endrer seg, i hvilke situasjoner vil du ønske å flytte?

Sett ett kryss på hver linje

	Gjør det aktuelt å flytte	Gjør det ikke aktuelt å flytte	Usikker/ vet ikke	Situasjonen er ikke aktuell for meg
Jeg blir pensjonist	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Min ektefelle/samboer blir pensjonist	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Jeg blir enke/enkemann	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Jeg/vi skifter jobb	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Jeg/vi får bedret privatøkonomi	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Jeg/vi får forverret privatøkonomi	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Min/vår nære familie flytter	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Jeg ønsker å flytte nærmere barnebarn	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Endring av helsesituasjon	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

18. Prisklasse for ny bolig. Dersom du/dere regner med å kjøpe selveid bolig, i hvilken prisklasse vil denne boligen være?

Kun ett kryss mulig

- Under 1 mill kr ☐ 1
 1.0 – 1.5 mill ☐ 2
 1.5 – 2.0 mill ☐ 3
 2.0 – 2.5 mill ☐ 4
 2.5 – 3.0 mill ☐ 5
 3.0 – 4.0 mill ☐ 6
 Mer enn 4 mill ☐ 7
 Vil ikke kjøpe bolig ☐ 8

19. Om du/dere skulle flytte, hvor ville du/dere da foretrekke å bo?

Kryss av for de to mest aktuelle alternativene.

Sett to kryss

- I et annet sted i kommunen ☐ 1
 I nabokommunen eller annen kommune i fylket ☐ 2
 I et annet fylke i denne landsdelen ☐ 3
 Til en annen landsdel ☐ 4
 Til et annet nordisk land ☐ 5
 Til et land utenfor Norden ☐ 6
 Til et land utenfor Norden som ligger i varmere strøk ☐ 7
 Usikker/vet ikke ☐ 8
 Ikke aktuelt å flytte i fremtiden ☐ 9

20. Foretrekker du å eie eller å leie boligen i årene som kommer?

Kun ett kryss mulig

- Foretrekker å være selveier ☐ 1
 Foretrekker å være andelseier gjennom borettslag eller boligaksjeselskap ☐ 2
 Foretrekker å leie ☐ 3
 Annet ☐ 4
 Vet ikke ☐ 5
 Om jeg eier eller leier er ikke viktig ☐ 6

21. Hvis du eier boligen din: Er det aktuelt å selge boligen din for å kunne ...

Sett ett kryss på hver linje

Ja Nei

- Kjøpe en annen tilpasset bolig med tanke på alderdommen? ☐ 1 ☐ 2
 Frigjøre kapital som kan benyttes til å leie en annen bolig? ☐ 1 ☐ 2
 Frigjøre kapital til annet enn boligforbruk ☐ 1 ☐ 2
 Eier ikke bolig ☐

22. Hvis du eier boligen din: Er det aktuelt å ta opp lån med sikkerhet i boligen din for å ...

Sett ett kryss på hver linje

Ja Nei

- Kjøpe fritidseiendom ☐ 1 ☐ 2
 Leie fritidseiendom ☐ 1 ☐ 2
 Frigjøre kapital til å finansiere utenlandsopphold ☐ 1 ☐ 2
 Frigjøre kapital til annet enn boligforbruk ☐ 1 ☐ 2
 Eier ikke bolig ☐

23. Hva er de viktigste boligegenskapene for deg?

Nedenfor har vi listet opp 21 ulike bolig- og nærmiljøegenskaper. Vi vil be deg om å velge ut de 15 boligegenskapene du mener er viktigst for deg.

Sett 1 for den viktigste egenskapen, 2 for den nest viktigste og 3 for den tredje viktigste og så videre, inntil den egenskapen du rangerer som nummer 15.

☐ ☐	1. At boligen er på ett plan.	☐ ☐	12. At boligen har balkong/terrasse/altan.
☐ ☐	2. At boligen har heis hvis den ligger i 2 etg. eller høyere.	☐ ☐	13. At boligen har egen hage.
☐ ☐	3. At boligen er utformet med tanke på funksjonsnedsettelse/skrøpeligheit.	☐ ☐	14. At det eksisterer gode parkeringsmuligheter nær boligen
☐ ☐	4. At boligen er enkel å vedlikeholde.	☐ ☐	15. At boligen er i et område jeg er godt kjent.
☐ ☐	5. At boligen er slik at jeg/vi kan leve mest mulig uavhengig av andres hjelp.	☐ ☐	16. At boligen er i nærheten av familie.
☐ ☐	6. At boligen gir mulighet for at jeg/vi kan videreføre fritidsinteresser.	☐ ☐	17. At boligen er lokalisert i nærhet til skog og mark.
☐ ☐	7. At boligen gir rom til sosiale arrangementer (møter, middager, fester).	☐ ☐	18. At boligen ligger i bymessig strøk.
☐ ☐	8. At boligen har plass til å ta i mot familien.	☐ ☐	19. At boligen er i nærheten av en eller flere dagligvareforetninger.
☐ ☐	9. At det er mulig å ha kjæledyr i boligen.	☐ ☐	20. At boligen er i et område med høy grad av service- og kulturtilbud.
☐ ☐	10. At jeg/vi eier boligen selv.	☐ ☐	21. At boligen er i nærheten av offentlig kommunikasjon.
☐ ☐	11. At boligen har utsikt.		

24. Er din rangering i forrige spørsmål påvirket av muligheten for at du kan få nedsatt funksjonsevne i fremtiden?

Kun ett kryss mulig

- Ja, i stor grad..... ☐ 1
Ja, til en viss grad ☐ 2
I liten grad ☐ 3
Nei ☐ 4
Vet ikke/usikker ☐ 5
Har nedsatt funksjonsevne ☐ 6

25. Med tanke på din/deres behov i årene som kommer, hva slags bygningstype foretrekker du/dere?

Kun ett kryss mulig

- Frittliggende enebolig (eller våningshus) ☐ 1
Hus i kjede, rekkehus, vertikaldelt tomannsbolig, terrassehus ☐ 2
Horisontaldelt tomannsbolig eller annet bygg med mindre enn 3 etasjer ☐ 3
Blokk, terrasseblokk, leiegård eller annet boligbygg med 3 etasjer eller mer ☐ 4
Annet ☐ 5

26. Hvor sentralt vil du/dere (aller helst) foretrekke å bo i årene som kommer?

Kun ett kryss mulig

- I sentrum av en storby ☐ 1
 I utkanten av en storby ☐ 2
 I en mindre by..... ☐ 3
 I utkanten av en mindre by..... ☐ 4
 I et tettsted ☐ 5
 På landet..... ☐ 6

27. Hvor stor bolig vil du foretrekke i fremtiden? Oppgi antall rom – utenom kjøkken, bad og bod. Du som er i 50 årene krysser av i alle fire kolonnene, du som er i 60 årene krysser av i de siste tre og du som er i 70 årene kun i de to siste kolonnene. ETT KRYSS PR. KOLONNE.

NB: Sett kun ett kryss per kolonne.

	Som 50-åring	Som 60-åring	Som 70-åring	Som 80-åring
2 rom (der stue og kjøkken er kombinert)	☐ 1	☐ 1	☐ 1	☐ 1
2 rom (med atskilt kjøkken)	☐ 2	☐ 2	☐ 2	☐ 2
3 rom	☐ 3	☐ 3	☐ 3	☐ 3
4 rom	☐ 4	☐ 4	☐ 4	☐ 4
5 eller flere rom.....	☐ 5	☐ 5	☐ 5	☐ 5

28. Det finnes ulike bofellesskapsløsninger for eldre. Bofellesskap består gjerne av en gruppe selvstendige boliger enten i blokk eller småhus i tunløsning og i tillegg noe fellesarealer. I noen felleskapsløsninger bor eldre sammen med andre tilfeldige eldre, noen etablerer selv egne felleskapsløsninger sammen med venner og i noen tilfeller er det mulig å få hjelp til å finne fram til bofellesskap med likesinnede.

Som eldre kunne du tenke deg å bo i:

Sett ett kryss på hver linje

	Har faste planer	Har vurdert dette	Kunne ønske dette	Er ikke aktuelt
Leilighet i <u>bofellesskap med tilfeldige andre eldre</u>	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Leilighet i <u>bofellesskap med venner som vi selv har etablert</u>	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Leilighet i <u>bofellesskap med likesinnede</u>	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

29. Hvilke felleslokaler i tilknytning til en framtidig bolig kunne du tenke deg å betale ekstra for?

Sett ett kryss på hver linje

**Vil betale
ekstra**

**Vil ikke betale
ekstra**

Gjestehybel/-hybler	☐ 1	☐ 2
Felles oppholdsrom	☐ 1	☐ 2
Vaskerom	☐ 1	☐ 2
Selskapslokale med kjøkken	☐ 1	☐ 2
Trimrom	☐ 1	☐ 2
Badstue / boblebad	☐ 1	☐ 2
Svømmebasseng	☐ 1	☐ 2
Møterom	☐ 1	☐ 2
Datarom / kontor	☐ 1	☐ 2
Bibliotek / peisestue	☐ 1	☐ 2
Vinterhage	☐ 1	☐ 2
Hobbyrom / snekkerbod / verksted	☐ 1	☐ 2
Bar / pub	☐ 1	☐ 2
Kaffebar / kafeteria	☐ 1	☐ 2
Multimedia rom	☐ 1	☐ 2

Jeg er ikke interessert i fellesrom ☐ 1

30. Hvilke servicetilbud kunne du ønske det var mulig å kjøpe i tilknytning til en framtidig bolig?

Sett ett kryss på hver linje

**Ønsker å ha
mulighet til å kjøpe**

Ønsker ikke

Vaktmestertjenester	☐ 1	☐ 2
Hjelp til innkjøp	☐ 1	☐ 2
Hjelp til husarbeid	☐ 1	☐ 2
Hjelp til større husarbeid (vinduspuss, hovedrengjøring og lignende)	☐ 1	☐ 2
Hjelp til snømåking / hagearbeid	☐ 1	☐ 2
Middagslevering til egen bolig	☐ 1	☐ 2
Kafé / kantine eller lignende	☐ 1	☐ 2
Aktivitetssenter	☐ 1	☐ 2

TILGANG TIL BRUK AV FRITIDSBOLIG

De følgende spørsmålene handler om fritidsbolig. Med fritidsbolig mener vi hytte, landssted, ferieleilighet eller annen form for bolig som i hovedsak benyttes til fritidsbruk.

31. Eier eller har du/dere fast tilgang til fritidsbolig i Norge, i et annet nordisk land eller i land utenfor Norden?

Sett ett kryss på hver linje

Ja Nei

Eier fritidsbolig i Norge / Norden	☐ 1	☐ 2
Eier fritidsbolig i land utenfor Norden	☐ 1	☐ 2
Har fast tilgang til fritidsbolig i Norge/ Norden	☐ 1	☐ 2
Har fast tilgang til fritidsbolig i land utenfor Norden	☐ 1	☐ 2

32. Hvis du/dere ikke eier fritidsbolig, har du/dere planer om å skaffe dette?

Sett kryss ved de alternativene som passer

- Ja, ønsker å kjøpe fritidsbolig i Norge/Norden ☐ 1
- Ja, ønsker å kjøpe fritidsbolig i et land utenfor Norden ☐ 2
- Nei, har ingen planer om å anskaffe fritidsbolig ☐ 3

33. Bor/oppholder du deg deler av året i en fritidsbolig?

Kun ett kryss mulig

- Nei ☐ 1
- Ja, jeg bor vanligvis mindre enn seks uker av året i fritidsbolig ☐ 2
- Ja, jeg bor vanligvis mer enn seks uker av året i fritidsbolig ☐ 3

34. Hvis du/dere allerede eier eller har fast tilgang til fritidsbolig i Norge/Norden: Tror du at din bruk vil endres i fremtiden?

Kun ett kryss mulig

- Eier ikke / har ikke fast tilgang til fritidsbolig i Norge/Norden ☐ 1
- Skal ikke beholde fritidsbolig jeg eier/har tilgang til i Norge/Norden ☐ 2
- Planlegger å minske bruken av min/vår fritidsbolig i Norge/Norden ☐ 3
- Planlegger å bruke min/vår fritidsbolig omtrent som i dag i Norge/Norden ☐ 4
- Planlegger å øke bruken av min/vår fritidsbolig i Norge/Norden ☐ 5
- Planlegger å flytte permanent til min/vår fritidsbolig i Norge/Norden ☐ 6

35. Hvis du/dere allerede eier eller har fast tilgang til fritidsbolig i land utenfor Norden: Tror du at din bruk vil endres i fremtiden?

Kun ett kryss mulig

- Eier ikke / har ikke fast tilgang til fritidsbolig utenfor Norden ☐ 1
- Skal ikke beholde fritidsbolig jeg eier/har tilgang til utenfor Norden ☐ 2
- Planlegger å minske bruken av min/vår fritidsbolig utenfor Norden ☐ 3
- Planlegger å bruke min/vår fritidsbolig omtrent som i dag utenfor Norden ☐ 4
- Planlegger å øke bruken av min/vår fritidsbolig utenfor Norden ☐ 5
- Planlegger å flytte permanent til min/vår fritidsbolig utenfor Norden ☐ 6

36. Dersom du blir skrupelig, vil det være like aktuelt å bruke din / deres fritidsbolig?

Sett ett kryss på hver linje

- | | Ja | Nei | Vet ikke/
usikker | Har ikke
fritidsbolig |
|-----------------------------------|----------------------------|----------------------------|------------------------------|----------------------------------|
| Norge / Norden | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 |
| Land utenfor Norge / Norden | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 |

37. Dersom du blir skrupelig, er det mulig å bruke fritidsboligen din i....?

Sett ett kryss på hver linje

- | | Ja | I noen
grad | Nei | Vet ikke/
usikker | Har ikke
fritidsbolig |
|-----------------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|------------------------------|----------------------------------|
| Norge / Norden | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 |
| Land utenfor Norge / Norden | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 |

FRAMTIDIGE BOLIGPREFERANSER I EN SITUASJON MED SVEKKET HELSE OG SKRØPELIGHET

38. Gitt at du får samme type tjenestetilbud uavhengig av hvor du bor, hvilken boform ville du foretrekke å flytte til dersom du skulle bli skrøpelig?

Kun ett kryss mulig

- Privat tilrettelagt bolig/omsorgsbolig ☐ 1
- Tilrettelagt bolig/omsorgsbolig uten fellesarealer som kommunen skaffer ☐ 2
- Tilrettelagt bolig/omsorgsbolig med fellesarealer som kommunen skaffer ☐ 3
- Bolig i vennefellesskap ☐ 4
- Generasjonsbolig ☐ 5
- Ønsker ikke å flytte til noen form for tilpasset bolig/omsorgsbolig, men til sykehjem ☐ 6
- Bor i tilrettelagt bolig/omsorgsbolig ☐ 7

39. Om du skulle bli skrøpelig, hvor stort ønsker du at privatarealet i boligen skal være?

Kun ett kryss mulig

- 2 rom og privatareale 40 – 55 m² ☐ 1
- 2 rom og privatareale 55 – 65 m² ☐ 2
- 3 rom og privatareale 60 – 70 m² ☐ 3
- 3 rom og privatareale større enn 70 m² ☐ 4
- Privatarealets størrelse er av mindre betydning ☐ 5
- Vet ikke ☐ 6

40. Om du skulle bli skrøpelig, hva slags type privatareal ønsker du boligen skal ha dersom du/dere skulle flytte?

Flere kryss mulig. (Kryss av for hvert av de aktuelle type rom som er ønsket).

- Kjøkken ☐ 1
- Stue ☐ 2
- Soverom ☐ 3
- Ekstra soverom ☐ 4
- Arbeidsrom ☐ 5

41. Ut fra din kjennskap i dag, i hvilken grad mener du det ved skrøpelig het er mulig å få nødvendig hjelp fra kommunen hvis man bor:

Sett ett kryss per linje

	<i>I stor grad</i>	<i>I noen grad</i>	<i>I liten grad</i>	<i>Vet ikke</i>
I omsorgsbolig	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
I eget hjem	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
I sykehjem	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

42. Hvis du skulle få behov for å flytte til sykehjem; hvor viktig er det for deg å få muligheten til å bo på enerom?

Kun ett kryss mulig

- Svært viktig ☐ 1
- Noe viktig ☐ 2
- Ikke viktig ☐ 3

43. Rom på sykehjem inklusive bad er i dag oftest under 26 m². Om du skulle ønske eller måtte flytte til sykehjem, hvor stort ønsker du at privatarealet skal være?

Kun ett kryss mulig

- Under 26 m² ☐ 1
- 26 – 30 m² ☐ 2
- Mer enn 30 m² ☐ 3
- Privatarealets størrelse er av mindre betydning ☐ 4

44. Omsorgsboliger kan være selvstendige boliger eller selvstendige boliger med fellesarealer (f.eks felles oppholdsrom, spisekjøkken, vaskerom) oftest på 55 m2 eller mer. Eller de kan være omsorgsbolig i bofellesskap (forholdsvis selvstendig bolig med 2 rom og privat areal 40 – 55 m2). Og til sist kan omsorgsboligene inngå i et bokollektiv (felleshusholdning) og være 1-roms fellesskapsboliger på 26 – 40 m2, med sovealkove og med felles husholdning i et bo- og rehabiliteringssenter. Om du skulle bli skrupelig og trenge en slik omsorgsbolig, hvilken type omsorgsbolig ville du da helst foretrekke?

Kun ett kryss mulig

- Sjølstendig omsorgsbolig ☐ 1
- Sjølstendig omsorgsbolig med fellesarealer ☐ 2
- Omsorgsbolig i bofellesskap ☐ 3
- Omsorgsbolig i bokollektiv ☐ 4
- Ønsker ikke å flytte til noen form for omsorgsbolig, men til sykehjem ☐ 5

45. Om du skulle bli skrupelig, ville du foretrekke å bo i en omsorgsbolig eller på et sykehjem i et land med bedre klima ("Syden") fremfor Norge?

Sett ett kryss på hver linje

I Syden

I Norge

- Ville foretrukket omsorgsbolig ☐ 1 ☐ 2
- Ville foretrukket sykehjem ☐ 1 ☐ 2

46. Hvor viktig synes du det er at omsorgsboliger har følgende plassering:

Sett ett kryss på hver linje

	Svært viktig	Viktig	Litt viktig	Ikke viktig i det hele tatt
I et kjent nærmiljø med anledning til å utføre vante aktiviteter og omgås de samme som før.....	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Nært ulike offentlige og private tjenestetilbud (for eksempel post, bank, apotek, lege, fotpleie osv).....	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Samlokalisert med andre omsorgsboliger.....	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Samlokalisert med andre omsorgsboliger og plassert nært et sykehjem.....	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
Bygd som separat bolig, men som en del av et sykehjem.....	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

47. Mange steder er det bygd flere boliger for eldre enten samlet i boligkomplekser eller som separate bygninger i nærheten av hverandre. I hvilken grad passer det med dine ønsker at boliger tiltenkt eldre er samlet til ett sted?

Kun ett kryss mulig

- Passer godt ☐ 1
- Passer ganske godt ☐ 2
- Spiller ingen rolle ☐ 3
- Passer ganske dårlig ☐ 4
- Passer svært dårlig ☐ 5
- Vet ikke ☐ 6

48. I en situasjon med skrøpelighet, hvor mye betyr boligens nærhet til..

Sett ett kryss per linje

	Stor betydning	Noe betydning	Liten betydning
Familie	☐ 1	☐ 2	☐ 3
Venner	☐ 1	☐ 2	☐ 3
Døgnskuttet offentlig service (hjemmehjelp/ hjemmesykepleie)	☐ 1	☐ 2	☐ 3
Privat service (lege, tannlege, frisør, fotpleie osv)	☐ 1	☐ 2	☐ 3
Offentlig kommunikasjon	☐ 1	☐ 2	☐ 3
Butikker, post, bank, apotek osv.	☐ 1	☐ 2	☐ 3
Kafe- og kulturtilbud	☐ 1	☐ 2	☐ 3
Parker/grøntarealer	☐ 1	☐ 2	☐ 3
Et bymuseum	☐ 1	☐ 2	☐ 3

49. Dersom du som skrøpelig bor i en egen tilrettelagt bolig, hvilke service-tilbud i tilknytning til din bolig ville du anse som de viktigste utover hjemme-hjelp/ hjemmesykepleie?

Kryss av for de fem viktigste servicetilbudene.

- Vaktmestertjenester ☐ 1
Hjelp til innkjøp ☐ 2
Middagslevering til egen bolig ☐ 3
Kafé/kantine eller lignende ☐ 4
Pub/serveringssted ☐ 5
Aktivitetscenter ☐ 6
Fellesrom/TV-stue ☐ 7
Hjelp til husarbeid ☐ 8
Hjelp til større husarbeid
(vinduspuss, hovedrengjøring
og lignende) ☐ 9
Snømåking/hagearbeid ☐ 10

50. Hvis du i dag sto overfor valget om å etablere deg i en tilrettelagt bolig/ omsorgsbolig, foretrekker du å leie eller å eie denne boligen?

Kun ett kryss mulig

- Jeg ønsker å leie kommunal
tilrettelagt bolig/omsorgsbolig ☐ 1
Jeg ønsker å leie tilrettelagt
bolig/omsorgsbolig i det
private markedet ☐ 2
Jeg ønsker å eie tilrettelagt
andelsbolig/omsorgsbolig i
borettslag eller stiftelse med
innskudd ☐ 3
Jeg ønsker å eie tilrettelagt
bolig/omsorgsbolig i det
private markedet ☐ 4
Vil ikke velge å flytte til
tilrettelagt bolig/omsorgsbolig ☐ 5

51. Hvis du skulle ønske å leie kommunal tilrettelagt bolig/ omsorgsbolig eller tilrettelagt bolig/omsorgsbolig på det private markedet i dag, hvor mye er du villig til å betale i husleie samlet sett pr. måned for en slik bolig?

Kun ett kryss mulig

- Under 4.000 kroner ☐ 1
4.000 – 5.000 kroner ☐ 2
5.001 – 6.000 kroner ☐ 3
6.001 – 7.000 kroner ☐ 4
7.001 – 8.000 kroner ☐ 5
8.001 – 9.000 kroner ☐ 6
9.001 – 10.000 kroner ☐ 7
Mer enn 10.000 kroner ☐ 8
Ville ikke ønsket å leie kommunal
eller privat tilrettelagt bolig ☐ 9

52. Har du/dere økonomisk sett planlagt for eventuelle endrede boligbehov i alderdommen?

Kun ett kryss mulig

- Ja ☐ 1
Nei ☐ 2

53. Tar du/dere hensyn til muligheten for skrøpelighet i alderdommen, når du/dere planlegger hvordan du/dere skal bo i fremtiden?

Kun ett kryss mulig

- Ja, absolutt ☐ 1
Ja, til en viss grad ☐ 2
Nei ☐ 3
Jeg/vi bor i en tilrettelagt bolig ☐ 4

54. Mener du at det er det offentliges ansvar å skaffe deg en tilrettelagt bolig/omsorgsbolig hvis du skulle få behov for det på grunn av skjøpeligheit

Kun ett kryss mulig

- Ja, det er et offentlig ansvar ☐ 1
 Ja, det er et offentlig ansvar når
 privatøkonomien ikke strekker til . ☐ 2
 Nei, det er et privat ansvar ☐ 3
 Vet ikke/usikker ☐ 4

55. I hvilken grad er du villig til å betale selv for å få den type hjelp og service som kreves for at du kan bli boende hjemme så lenge som mulig ved skjøpeligheit?

Kun ett kryss mulig

- Svært villig ☐ 1
 Ganske villig ☐ 2
 Lite villig ☐ 3
 Ikke villig ☐ 4
 Usikker/vet ikke ☐ 5

56. Dersom du blir skjøpelig, hvem ville du først henvende deg til for å skaffe deg en ny bolig?

Kun ett kryss mulig

- Kommunen ☐ 1
 Private utbyggerfirma ☐ 2
 Eiendomsmegler ☐ 3
 Avisannonse/Internett..... ☐ 4
 Lokalt boligbyggelag..... ☐ 5
 Egen familie ☐ 6
 Vil ta initiativ til å gå sammen
 med venner om bygging i egen
 privat regi ☐ 7
 Vil ikke skaffe meg ny bolig
 uansett..... ☐ 8
 Vet ikke/usikker ☐ 9
 Ingen, bor i tilrettelagt bolig ☐ 10

57. Hva slags boligtilbud for eldre eksisterer i din kommune? (Kryss av for alle boligtypene du vet finnes i din kommune).

Flere kryss mulig

- Vanlige boliger som er godt
 tilpasset eldre er å få kjøpt
 på det private markedet ☐ 1
 Vanlige boliger som er godt
 tilpasset eldre er å få leid
 på det private markedet ☐ 2
 Tilrettelagte boliger/omsorgs-
 boliger som tildeles og leies
 ut av kommunen..... ☐ 3
 Tilrettelagte boliger/omsorgs-
 boliger i borettslag/stiftelser som
 kan kjøpes etter tildeling av
 kommunen..... ☐ 4
 Aldersboliger, trygdeboliger og/
 eller serviceboliger ☐ 5
 Sykehjem ☐ 6
 Aldershjem ☐ 7
 Bofellesskap for eldre ☐ 8
 Bokollektiv for eldre ☐ 9

58. I hvilken grad mener du at boligtilbudet på det private markedet passer dine behov, dersom du/dere skulle få behov for mer tilpasset bolig?

Kun ett kryss mulig

- Ikke aktuelt – bor i tilpasset bolig ☐ 1
 Passer svært bra ☐ 2
 Passer ganske bra ☐ 3
 Passer ganske dårlig ☐ 4
 Vet ikke ☐ 5

59. Er du enig i følgende utsagn om botilbudet til eldre i din kommune?

Sett ett kryss på hver linje

	Enig	Ganske enig	Ganske uenig	Uenig	Vet ikke
Utvalget av kommunale boliger for eldre i min kommune er generelt bra	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
Kommunen tilbyr kommunale boliger for eldre som er tilpasset mine/våre ønsker og behov	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
De kommunale boligene for eldre er for dyre å leie	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
Standarden på de kommunale boligene er for lav	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5

Forts., sett ett kryss på hver linje

	Enig	Ganske enig	Ganske uenig	Uenig	Vet ikke
De kommunale boligene for eldre er for små	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
Markedsprisene for boliger tilpasset eldre i det private markedet er for høye.....	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
Det mangler tilgjengelige boliger tilpasset eldre i det området jeg ønsker å bo	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5

BAKGRUNNSOPPLYSNINGER

60. Er du mann eller kvinne?

Mann ☐ 1
Kvinne..... ☐ 2

61. Når er du født?

1951/52 ☐ 1
1946/47 ☐ 2
1941/42 ☐ 3
1936/37 ☐ 4
1931/32 ☐ 5
1926/27 ☐ 6

62. Hva er din ekteskapelige status?

Enslig..... ☐ 1
Gift/samboer/registrert partner ☐ 2
Skilt/separert ☐ 3
Enke/enkemann ☐ 4

63. Hva er ditt høyeste utdanningsnivå?

Kun ett kryss mulig

Folkeskole/framhaldsskole, realskole/ungdomsskole ☐ 1
Gymnas/videregående skole ☐ 2
Universitet/høgskole inntil 4 år ☐ 3
Universitet/høgskole mer enn 4 år ☐ 4

64. Hva er din hovedbeskiftigelse?

Kun ett kryss mulig

Arbeider fullt ☐ 1
Arbeider deltid ☐ 2
Hjemmeværende ☐ 3
Førtidspensjonert ☐ 4
Pensjonist ☐ 5
Uføretrygdet ☐ 6
Arbeidsledig ☐ 7
Annet ☐ 8

65. Har du på grunn av varige helseproblemer eller funksjonshemming vansker med å gå i trapper?

Kun ett kryss mulig

Ja, store vansker ☐ 1
Ja, noen vansker ☐ 2
Nei, ingen vansker ☐ 3

66. Dersom du er gift/samboende/ partner, har din ektefelle/samboer/ partner på grunn av varige helseproblemer eller funksjonshemming vansker for å gå i trapper?

Kun ett kryss mulig

Ja, store vansker ☐ 1
Ja, noen vansker ☐ 2
Nei, ingen vansker ☐ 3
Har ikke ektefelle, samboer eller registrert partner ☐ 4

67. Hvem deler du hushold med? (Kryss av ved alle de alternativer som passer).

Flere kryss mulig

Jeg bor alene ☐ 1
Ektefelle/samboer/partner ☐ 2
Barn over 18 år ☐ 3
Barn under 18 år ☐ 4
Egne eller ektefelles/samboers/ partners foreldre ☐ 5
Andre familiemedlemmer/ slektninger ☐ 6
Andre ☐ 7
Bor i institusjon/omsorgsbolig-fellesskap (flerhusholdning) ☐ 8

+

+

68. Hvor mange personer bor til sammen i ditt hushold?

Fyll inn med ett tall i hver rute. For eksempel; hvis du bor sammen med ektefelle/samboer og ett barn, skriv:

3 Antall personer i husstanden

Antall personer i husstanden

69. Hvor stor var din husstands samlede bruttoinntekt (før skatt og fradrag) i 2003?

Kun ett kryss mulig

- Under 150.000 kr ☐ 1
150 – 200.000 kr ☐ 2
200 – 250.000 kr ☐ 3
250 – 300.000 kr ☐ 4
300 – 400.000 kr ☐ 5
400 – 500.000 kr ☐ 6
500 – 600.000 kr ☐ 7
600 – 700.000 kr ☐ 8
700 – 800.000 kr ☐ 9
800 – 1.mill kr ☐ 10
1 – 1,5 mill kr ☐ 11
1,5 – 3 mill kr ☐ 12
Mer enn 3 mill kr ☐ 13
Vet ikke ☐ 14

70. Hvor stor er husstandens samlede gjeld? (Angi samlet gjeld for husstanden i millioner kroner og rund av til nærmeste hundre tusen).

Fyll inn med ett tall i hver rute: for eksempel for en gjeld på kr. 240.000,-, skriv:

0 , 2 Millioner kroner

For en gjeld på 2,6 millioner, skriv;

2 , 6 Millioner kroner

, Millioner kroner

Vet ikke ☐ 1

Takk for hjelpen !

Vedlegg 2 Vedleggstabeller

Vedleggstabeller kapittel 4

Tabell 4.1a: Logistisk regresjon: oddsen for mene at det er et offentlig ansvar å framskaffe bolig ved skrøpelighet (N=715)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	-0,223	0,295	0,800
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-0,329	0,103	0,720
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	0,413	1,511	,768
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	0,277	1,319	,824
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	0,142	0,582	1,152
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	0,117	0,720	1,124
60 åringer (referanse 50 åringer)	,048	,787	1,049
70 åringer (referanse 50 åringer)	-,012	,957	,988
Menn (referanse kvinne)	,429	,006	1,535
Konstantledd	-,582	,049	,559

Tabell 4.2a: Logistisk regresjon: oddsen for mene at det er et privat ansvar å framskaffe bolig ved behov. N= 715

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	-,135	,734	,874
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,258	,427	1,295
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-1,420	,179	,242
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-,239	,609	,788
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	,121	,816	1,128
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,829	,173	2,290
60 åringer (referanse 50 åringer)	,008	,979	1,008
70 åringer (referanse 50 åringer)	,464	,248	1,591
Menn (referanse kvinne)	,159	,547	1,172
Konstantledd	-2,836	,000	,059

Tabell4.3a: Logistisk regresjon: oddsen for å ville henvende seg til det offentlige for å skaffe bolig. Blant den yngste gruppen - 50-åringer (n=335)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-,183	,457	,833
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	,122	,878	1,129
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	,091	,796	1,096
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-,378	,195	,685
Menn (referansekategori kvinner)	,371	,106	1,450
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	-,457	,055	,633
Konstantledd	,005	,988	1,005

Tabell 4.4a: Logistisk regresjon: oddsen for å ville henvende seg til det offentlige for å skaffe bolig. Blant den mellomstealders gruppen - 60-åringer. (n=236)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-,499	,092	,607
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	,570	,370	1,768
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	,041	,923	1,042
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-,359	,252	,698
Menn (referansekategori kvinner)	,614	,032	1,848
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	-,326	,258	,722
Konstantledd	-,186	,516	,830

Tabell 4.5a: Logistisk regresjon: oddsen for å ville henvende seg til det offentlige for å skaffe bolig. Blant den eldste gruppen - 70-åringer. (n=142)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-,476	,257	,621
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	,183	,719	1,200
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	,259	,617	1,295
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-1,243	,046	,289
Menn (referansekategori kvinner)	,181	,633	1,198
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	-,654	,080	,520
Konstantledd	,255	,488	1,291

Tabell 4.6a: Logistisk regresjon: oddsen for å ville henvende seg til det private for å skaffe bolig. Blant den yngste gruppen - 50-åring. (n=335)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	1,216	,001	3,375
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-,394	,730	,675
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-,054	,911	,947
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,846	,043	2,331
Menn (referansekategori kvinner)	,050	,860	1,051
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	-,095	,744	,909
Konstantledd	-2,738	,000	,065

Tabell 4.7a: Logistisk regresjon: oddsen for å ville henvende seg til det private for å skaffe bolig. Blant den midterste gruppen -60 åring. (n=236)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,774	,111	2,168
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	,059	,959	1,060
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-18,896	,998	,000
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,728	,138	2,071
Menn (referansekategori kvinner)	,182	,679	1,200
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	-,518	,283	,596
Konstantledd	-2,665	,000	,070

Tabell 4.8a: Logistisk regresjon: oddsen for å ville henvende seg til det private for å skaffe bolig. Blant den eldste gruppen - 70- åring. (n=142)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	1,303	,099	3,681
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-,278	,812	,757
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-18,170	,998	,000
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,518	,553	1,679
Menn (referansekategori kvinner)	,602	,437	1,825
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	-,443	,566	,642
Konstantledd	-3,387	,000	,034

Tabell 4.9a: Logistisk regresjon: oddsen for å ville henvende seg til familien for å skaffe bolig. Blant den yngste eldste gruppen – 50-åringene (n=328)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-,244	,583	,784
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-19,137	,999	,000
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-2,078	,053	,125
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-,565	,242	,568
Menn (referansekategori kvinner)	-,398	,351	,672
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	-,367	,417	,693
Konstantledd	-1,431	,002	,239

Tabell 4.10a: Logistisk regresjon: oddsen for å ville henvende seg til familien for å skaffe bolig. Blant den nest eldste gruppen – 60-åringene (n=231)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-,139	,774	,870
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	1,711	,037	5,535
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	,205	,808	1,227
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	1,251	,025	3,494
Menn (referansekategori kvinner)	,196	,685	1,217
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	,390	,395	1,478
Konstantledd	-3,229	,000	,040

Tabell 4.11a: Logistisk regresjon: oddsen for å ville henvende seg til familien for å skaffe bolig. Blant den eldste gruppen – 70-åringene (n=136)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-,657	,385	,519
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	,169	,831	1,184
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	,017	,984	1,017
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,758	,356	2,135
Menn (referansekategori kvinner)	-,963	,139	,382
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	-,782	,221	,458
Konstantledd	-1,505	,005	,222

Vedleggstabeller kapittel 5

Tabell 5.1a: Logistisk regresjon: oddsen for å mene at det er aktuelt å selge boligen for å kjøpe en tilpasset bolig med tanke på alderdommen. (n=628)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	,496	,038	1,642
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,422	,056	1,524
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-,255	,520	,775
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-,103	,706	,902
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	,445	,126	1,560
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,651	,073	1,917
60 åringer (referanse 50 åringer)	-,350	,078	,705
70 åringer (referanse 50 åringer)	-,683	,007	,505
Menn (referanse kvinne)	,137	,432	1,146
Konstantledd	-,002	,995	,998

Tabell 5.2a: Logistisk regresjon: oddsen for ha planlagt økonomisk sett for endrede boligbehov i framtiden. . (n=688)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	,421	,066	1,524
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,138	,531	1,148
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	,080	,841	1,083
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-,670	,033	,512
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	,231	,473	1,260
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,968	,011	2,634
60 åringer (referanse 50 åringer)	,212	,281	1,237
70 åringer (referanse 50 åringer)	,097	,718	1,102
Menn (referanse kvinne)	,015	,931	1,015
Konstantledd	-1,429	,000	,240

Tabell 5.3a: Logistisk regresjon: oddsen for å ta hensyn til muligheten for skrupelighet i alderdommen (ja i stor grad og ja, i noen grad) når dere planlegger hvordan deres skal bo. (n=639)*

	B	Sig	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	,031	,904	1,031
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,094	,706	1,099
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-,227	,594	,797
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-,433	,121	,648
Inntekt fra 201 000 til 500 000 (ref. > 200 000)	,027	,930	1,028
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,285	,478	1,330
60 åringer (referanse 50 åringer)	,198	,372	1,219
70 åringer (referanse 50 åringer)	-,023	,935	,977
Menn (referanse kvinne)	-,280	,144	,756
Konstantledd	1,170	,001	3,221

* Her er de som har oppgitt at de bor i tilpasset bolig utelatt fra analysen.

Tabell 5.4a: Logistisk regresjon: oddsen for å ønske å kjøpe tilpasset bolig blant den yngste gruppen – (50-åringer). (n=298)

	B	Sig	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,176	,536	1,192
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	,458	,607	1,582
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	,078	,850	1,081
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,532	,107	1,702
Menn (referansekategori kvinner)	,144	,585	1,155
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	-,800	,002	,449
Konstantledd	,629	,084	1,876

Tabell 5.5a: Logistisk regresjon: oddsen for å ønske å kjøpe tilpasset bolig blant den midterste aldersgruppen – 60-åringer. (n=206)

	B	Sig	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,393	,227	1,482
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-1,559	,064	,210
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-,235	,626	,791
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,195	,565	1,215
Menn (referansekategori kvinner)	-,106	,728	,899
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	-,860	,004	,423
Konstantledd	,579	,062	1,784

Tabell 5.6a: Logistisk regresjon: oddsen for å ønske å kjøpe tilpasset bolig blant den eldste aldersgruppen - 70-åringer (n=137)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	1,171	,007	3,224
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-,001	,999	,999
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	,040	,946	1,041
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,287	,605	1,333
Menn (referansekategori kvinner)	,183	,647	1,201
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	-,696	,084	,499
Konstantledd	-,484	,211	,616

Tabell 5.7a: Logistisk regresjon: oddsen for å ha planlagt for skrøpelighet i framtiden, den yngste aldersgruppen - 50-åringer (n=317)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-,274	,351	,760
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	,635	,573	1,886
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	,125	,749	1,133
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	1,084	,001	2,956
Menn (referansekategori kvinner)	-,190	,484	,827
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	,371	,196	1,449
Konstantledd	,559	,105	1,748

Tabell 5.8a: Logistisk regresjon: oddsen for å ha planlagt for skrøpelighet i framtiden med tanke på skrøpelighet, den midterste aldersgruppen -60-åringer (n=206)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-,019	,961	,982
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	,345	,756	1,412
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-,948	,069	,387
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,624	,128	1,866
Menn (referansekategori kvinner)	-,927	,014	,396
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	,523	,182	1,686
Konstantledd	1,489	,000	4,431

Tabell 5.9a: Logistisk regresjon: oddsen for å ha planlagt med tanke på skrøpeligheit i framtiden, den eldste aldersgruppen 70-åringer (n=124)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	1,028	,073	2,795
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-,378	,523	,685
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	,690	,339	1,994
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-,401	,572	,670
Menn (referansekategori kvinner)	,161	,725	1,175
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	-,253	,584	,776
Konstantledd	,730	,081	2,075

Tabell 5.10a: Logistisk regresjon: oddsen for å ha planlagt økonomisk for framtiden med tanke på skrøpeligheit, den yngste aldersgruppen 50-åringer (n=326)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,133	,624	1,142
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	,808	,332	2,244
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-,314	,511	,731
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	1,329	,000	3,775
Menn (referansekategori kvinner)	,216	,390	1,241
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	,387	,130	1,472
Konstantledd	-2,054	,000	,128

Tabell 5.11a: Logistisk regresjon: oddsen for å ha planlagt økonomisk for framtiden med tanke på skrøpeligheit, den midterste aldersgruppen 60-åringer (n=226)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,360	,251	1,434
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	,836	,205	2,307
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-1,108	,058	,330
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,271	,405	1,311
Menn (referansekategori kvinner)	-,142	,638	,868
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	,046	,878	1,048
Konstantledd	-,893	,004	,410

Tabell 5.12a: Logistisk regresjon: oddsen for å ha planlagt økonomisk for framtiden med tanke på skrøpeligheit, den eldste aldersgruppen 70-åringer (n=137)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående/Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,802	,073	2,231
Enke/enkemann (referanse=gift/samboende)	-1,050	,131	,350
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-,466	,470	,628
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-,012	,983	,988
Menn (referansekategori kvinner)	-,021	,961	,979
Boligens egnethet god (referanse dårlig egnet)	,558	,188	1,747
Konstantledd	-1,427	,001	,240

Vedleggstabeller kapittel 6

Tabell 6.1a: Logistisk regresjon: oddsen for å være svært villig/villig til å betale for tjenester for å bo lengst mulig hjemme ved skrøpeligheit.. N=

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref.= grunnskole)	,568	,014	1,764
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,349	,103	1,418
Enke/enkemann (referanse=gift/samboende)	,514	,172	1,672
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	,393	,123	1,481
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	,808	,002	2,243
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	1,487	,000	4,423
60 åringer (referanse 50 åringer)	-,015	,939	,986
70 åringer (referanse 50 åringer)	,488	,047	1,629
Menn (referanse kvinne)	,041	,803	1,042
Konstantledd	-,663	,031	,516

Vedleggstabeller kapittel 7.

Tabell: 7.1a: Logistisk regresjon: oddsen for å skåre høyt på dimensjonene "praktiske boligkvaliteter". N=528

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	-.576	.039	.562
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-.906	.000	.404
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-.693	.259	.500
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	.313	.319	1.368
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	.032	.938	1.032
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	.191	.688	1.210
60 åringer (referanse 50 åringer)	.190	.392	1.209
70 åringer (referanse 50 åringer)	.003	.994	1.003
Menn (referanse kvinne)	.052	.799	1.054
Funksjonshemmet: noe vansker/store vansker (referanse "ingen vansker")	.531	.048	1.700
Konstantledd	-.875	.063	.417

Tabell: 7.2a: Logistisk regresjon: oddsen for å skåre lavt på dimensjonene "praktiske boligkvaliteter". N=528

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	.238	.466	1.269
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	.865	.002	2.375
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	.422	.476	1.525
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	.000	.999	1.000
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	.625	.303	1.868
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	.882	.182	2.415
60 åringer (referanse 50 åringer)	-.124	.607	.884
70 åringer (referanse 50 åringer)	-.229	.613	.796
Menn (referanse kvinne)	.256	.247	1.291
Funksjonshemmet: noe vansker/store vansker (referanse "ingen vansker")	-.786	.051	.455
Konstantledd	-2.350	.000	.095

Tabell: 7.3a: Logistisk regresjon: oddsen for å skåre høyt på dimensjonene "nærhet til service funksjoner". N=528

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	.642	.219	1.901
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	1.015	.025	2.759
Enke/enkemann (referanse=gift/samboende)	-18.771	.998	.000
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	.213	.689	1.237
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	-.156	.829	.855
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-.025	.977	.976
60 åringer (referanse 50 åringer)	.566	.147	1.761
70 åringer (referanse 50 åringer)	1.152	.051	3.166
Menn (referanse kvinne)	-.100	.777	.905
Funksjonshemmet: noe vansker/store vansker (referanse "ingen vansker")	.025	.960	1.025
Konstantledd	-3.389	.000	.034

Tabell: 7.4a: Logistisk regresjon: oddsen for å skåre lavt på dimensjonene "nærhet til service funksjoner". N=528

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	-.503	.068	.605
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-.465	.053	.628
Enke/enkemann (referanse=gift/samboende)	.701	.147	2.015
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	.236	.436	1.266
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	.391	.345	1.479
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	.476	.321	1.610
60 åringer (referanse 50 åringer)	-.289	.180	.749
70 åringer (referanse 50 åringer)	.072	.832	1.074
Menn (referanse kvinne)	.278	.154	1.320
Funksjonshemmet: noe vansker/store vansker (referanse "ingen vansker")	-.353	.221	.703
Konstantledd	-.973	.039	.378

Tabell: 7.5a: Logistisk regresjon: oddsen for å skåre høyt på dimensjonene "fritid og aktiviteter". N=528

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	.666	.120	1.946
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	.366	.406	1.441
Enke/enkemann (referanse=gift/samboende)	-18.408	.998	.000
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-.211	.681	.810
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	.307	.711	1.359
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-.352	.708	.703
60 åringer (referanse 50 åringer)	-1.013	.017	.363
70 åringer (referanse 50 åringer)	-.508	.406	.602
Menn (referanse kvinne)	.689	.046	1.992
Funksjonshemmet: noe vansker/store vansker (referanse "ingen vansker")	.122	.804	1.130
Konstantledd	-2.775	.003	.062

Tabell: 7.6a: Logistisk regresjon: oddsen for å skåre lavt på dimensjonene "fritid og aktiviteter". n=528

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	.046	.854	1.047
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-.421	.065	.657
Enke/enkemann (referanse=gift/samboende)	-.684	.167	.505
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-.150	.603	.861
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	-.213	.568	.808
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-.080	.853	.923
60 åringer (referanse 50 åringer)	.049	.806	1.050
70 åringer (referanse 50 åringer)	.021	.949	1.021
Menn (referanse kvinne)	-.431	.019	.650
Funksjonshemmet: noe vansker/store vansker (referanse "ingen vansker")	.311	.222	1.365
Konstantledd	.181	.673	1.198

Tabell: 7.7a: Logistisk regresjon: oddsen for å skåre høyt på dimensjonene "ytre bolig kvaliteter". N = 528

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	.291	.361	1.338
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-.094	.752	.910
Enke/enkemann (referanse=gift/samboende)	.488	.436	1.628
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	.275	.461	1.317
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	.027	.959	1.028
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	.380	.525	1.463
60 åringer (referanse 50 åringer)	.090	.724	1.094
70 åringer (referanse 50 åringer)	-.673	.209	.510
Menn (referanse kvinne)	.671	.006	1.957
Funksjonshemmet: noe vansker/store vansker (referanse "ingen vansker")	-.623	.131	.536
Konstantledd	-2.084	.001	.124

Tabell: 7.8a: Logistisk regresjon: oddsen for å skåre lavt på dimensjonene "ytre bolig kvaliteter". N = 528

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	-.137	.773	.872
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	.267	.505	1.306
Enke/enkemann (referanse=gift/samboende)	.137	.872	1.147
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-.120	.811	.887
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	.047	.949	1.049
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-.240	.777	.787
60 åringer (referanse 50 åringer)	-.462	.213	.630
70 åringer (referanse 50 åringer)	-.416	.496	.659
Menn (referanse kvinne)	.233	.472	1.263
Funksjonshemmet: noe vansker/store vansker (referanse "ingen vansker")	-.564	.315	.569
Konstantledd	-2.262	.006	.104

Tabell: 7.9a: Logistisk regresjon: oddsen for å skåre høyt på dimensjonene "familie og trygghet". N = 528

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	-.648	.179	.523
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	.058	.873	1.059
Enke/enkemann (referanse = gift/samboende)	-.363	.631	.695
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-.361	.465	.697
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	-.798	.185	.450
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-.876	.214	.417
60 åringer (referanse 50 åringer)	.008	.982	1.008
70 åringer (referanse 50 åringer)	.119	.817	1.127
Menn (referanse kvinne)	-.098	.741	.906
Funksjonshemmet: noe vansker/store vansker (referanse "ingen vansker")	-1.892	.012	.151
Konstantledd	-1.076	.118	.341

Tabell: 7.10a: Logistisk regresjon: oddsen for å skåre lavt på dimensjonene "familie og trygghet". N = 528

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	.128	.657	1.136
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	.048	.853	1.049
Enke/enkemann (referanse = gift/samboende)	.643	.217	1.902
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	.451	.155	1.570
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	.229	.611	1.257
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	.569	.270	1.767
60 åringer (referanse 50 åringer)	-.354	.123	.702
70 åringer (referanse 50 åringer)	-.366	.358	.693
Menn (referanse kvinne)	.159	.444	1.173
Funksjonshemmet: noe vansker/store vansker (referanse "ingen vansker")	-.082	.789	.921
Konstantledd	-1.501	.003	.223

Tabell: 7.11a: Logistisk regresjon: oddsen for å ønske enebolig. N= 706

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	-.269	.215	.764
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-.351	.089	.704
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-.269	.462	.765
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-.734	.004	.480
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	-.441	.100	.643
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-.681	.043	.506
60 åringer (referanse 50 åringer)	-.360	.049	.697
70 åringer (referanse 50 åringer)	-.591	.014	.554
Menn (referanse kvinne)	.496	.002	1.643
Funksjonshemmet: noe vansker/store vansker (referanse "ingen vansker")	-.293	.162	.746
Konstantledd	.405	.195	1.500

Tabell: 7.12a: Logistisk regresjon: oddsen for å ønske rekkehus, hus i kjede, vertikalt tomannsbolig, terrassehus. . N=706

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	-.317	.208	.728
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	.532	.016	1.702
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-.015	.969	.985
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-.231	.391	.794
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	.114	.695	1.121
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-.174	.637	.840
60 åringer (referanse 50 åringer)	-.084	.673	.920
70 åringer (referanse 50 åringer)	-.121	.640	.886
Menn (referanse kvinne)	-.512	.003	.599
Funksjonshemmet: noe vansker/store vansker (referanse "ingen vansker")	.292	.181	1.339
Konstantledd	-.793	.019	.453

Tabell: 7.13.a: Logistisk regresjon: oddsen for å ønske leilighet. . N= 706

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	.500	.045	1.648
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	-.029	.903	.971
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	.564	.201	1.757
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	1.143	.000	3.137
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	1.191	.002	3.290
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	2.129	.000	8.408
60 åringer (referanse 50 åringer)	.369	.084	1.446
70 åringer (referanse 50 åringer)	.522	.080	1.685
Menn (referanse kvinne)	.074	.696	1.077
Funksjonshemmet: noe vansker/store vansker (referanse "ingen vansker")	.299	.220	1.349
Konstantledd	-3.265	.000	.038

Vedleggstabeller kapittel 8

Tabell: 8.1a: Logistisk regresjon: oddsen for å eie/ha tilgang til fritidsbolig i Norge /Norden (n=715)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	,636	,004	1,889
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,570	,006	1,769
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-,233	,548	,792
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-,543	,037	,581
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	1,395	,000	4,033
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	2,020	,000	7,537
60 åringer (referanse 50 åringer)	,284	,130	1,329
70 åringer (referanse 50 åringer)	,559	,025	1,748
Menn (referanse kvinne)	-,344	,037	,709
Konstantledd	-1,614	,000	,199

Tabell: 8.2a : Logistisk regresjon: oddsen for å eie/ha tilgang til fritidsbølig utenfor Norge /Norden (n=715)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	,701	,144	2,015
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,879	,067	2,409
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	,458	,590	1,580
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-1,258	,111	,284
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	,722	,385	2,059
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	-,092	,924	,912
60 åringer (referanse 50 åringer)	-,935	,056	,392
70 åringer (referanse 50 åringer)	-,170	,735	,844
Menn (referanse kvinne)	1,227	,004	3,410
Konstantledd	-4,264	,000	,014

Tabell 8.3a: Logistisk regresjon: oddsen for å ville bruke av bølignormen til fritidsinvesteringer. (n=559)

	B	Sig.	Exp (B)
Videregående skole (ref. = grunnskole)	,288	,358	1,334
Høgskole/universitet (ref. = grunnskole)	,263	,367	1,300
Enke/enkemann (referanse= gift/samboende)	-,439	,588	,645
Skilt/separert/enslig (referanse = gift/samboende)	-,331	,406	,718
Inntekt fra 201 000 til 500 000. (ref. > 200 000)	,139	,785	1,150
Inntekt < 500 001 (ref. > 200 000)	,310	,592	1,363
60 åringer (referanse 50 åringer)	-,506	,050	,603
70 åringer (referanse 50 åringer)	-1,318	,002	,268
Menn (referanse kvinne)	,787	,001	2,197
Konstantledd	-1,870	,001	,154

Bufast, Bjørvika og Benidorm

Denne rapporten tar for seg boligønsker blant middelaldrende og eldre i Norge. Rapporten baserer seg på en spørreskjemaundersøkelse til et landsdekkende, representativt utvalg av 50-, 60-, og 70-åringer. Boligen og boligsituasjonen er en av de viktigste arenaene for produksjon av velferd, og særlig for eldre. Spørsmål om hva som er en god bolig i eldre år og hvordan vi på best mulig måte kan sikre en god boligsituasjon for flest mulig eldre framover, er derfor viktig å få svar på. Følgende spørsmål blir belyst :

- Hvem mener aldersgruppene har ansvar for boligframskaffelsen i eldre år?
- Hvor vil de henvende seg for å få hjelp til å skaffe en egnet bolig ved skrøpelighet?
- Hvordan vil disse aldersgruppene bruke sin oppsparte boligkapital?
- Hvilket syn har de på muligheten til å bli boende i det hjemmet de har i dag også når hjelpebehov oppstår?
- Hvilke boligkvaliteter verdsettes?
- Hvilken betydning har tilknytningen til nåværende bosted?
- Hvordan ser de på muligheten for flytting?
- Hvordan planlegger de å bruke ferieboliger i Norge og i Syden?